

COI Focus

BOSNIË-HERZEGOVINA

Algemene situatie

15 december 2022 (update)

Cedoca

Oorspronkelijke taal: Nederlands

DISCLAIMER:

Dit COI-product is geschreven door de documentatie- en researchdienst Cedoca van het CGVS en geeft informatie voor de behandeling van individuele verzoeken om internationale bescherming. Het document bevat geen beleidsrichtlijnen of opinies en oordeelt niet over de waarde van het verzoek om internationale bescherming. Het volgt de richtlijnen van de Europese Unie voor de behandeling van informatie over herkomstlanden van april 2008 en is opgesteld conform de van kracht zijnde wettelijke bepalingen. De auteur heeft de tekst gebaseerd op een zo ruim mogelijk aanbod aan zorgvuldig geselecteerde publieke informatie en heeft de bronnen aan elkaar getoetst. Het document probeert alle relevante aspecten van het onderwerp te behandelen, maar is niet noodzakelijk exhaustief. Als bepaalde gebeurtenissen, personen of organisaties niet vernoemd worden, betekent dit niet dat ze niet bestaan hebben.

Alle gebruikte bronnen staan kort vermeld in een voetnoot en uitgebreid beschreven in een bibliografie achteraan het document. Bronnen die geconsulteerd maar niet gebruikt werden, staan in een lijst van geraadpleegde bronnen. In uitzonderlijke gevallen worden bronnen niet bij naam genoemd. Wie specifieke informatie uit dit document gebruikt, moet de bronverwijzing uit de bibliografie vermelden.

Publicatie of verspreiding van dit document is alleen mogelijk na schriftelijke toestemming van het Commissariaat-generaal voor de Vluchtelingen en de Staatlozen.

This COI-product has been written by Cedoca, the Documentation and Research Department of the CGRS, and it provides information for the processing of individual applications for international protection. The document does not contain policy guidelines or opinions and does not pass judgment on the merits of the application for international protection. It follows the Common EU Guidelines for processing country of origin information (April 2008) and is written in accordance with the statutory legal provisions.

The author has based the text on a wide range of public information selected with care and with a permanent concern for crosschecking sources. Even though the document tries to cover all the relevant aspects of the subject, the text is not necessarily exhaustive. If certain events, people or organisations are not mentioned, this does not mean that they did not exist.

All the sources used are briefly mentioned in a footnote and described in detail in a bibliography at the end of the document. Sources which have been consulted but which were not used are listed as consulted sources. In exceptional cases, sources are not mentioned by name. When specific information from this document is used, the user is asked to quote the source mentioned in the bibliography.

This document can only be published or distributed with the written consent of the Office of the Commissioner General for Refugees and Stateless Persons.

Inhoudstafel

Lijst van afkortingen	3
Inleiding.....	5
1. Democratie.....	6
1.1. Algemeen	6
1.2. Politieke omstandigheden en organisatie van de verkiezingen	9
1.3. Strijd tegen corruptie	12
1.4. Strijd tegen de georganiseerde misdaad	15
1.5. Toetredingsproces tot de EU.....	16
2. Rechtstoestand/Rechtsbescherming	18
2.1. Wetgeving in verband met bescherming en toepassing in de praktijk	18
2.2. Veiligheidsdiensten	21
2.2.1. Algemene werking	21
2.2.2. Klachten in verband met de politie.....	23
2.3. Gerecht	24
2.3.1. Algemene werking	24
2.4. Systeem van daadwerkelijke rechtsmiddelen tegen schending van rechten en vrijheden zoals neergelegd in het EVRM, BUPO-verdrag en anti-folterverdrag	26
2.4.1. Beroepsmogelijkheden	26
2.4.2. Juridische bijstand in de gewone rechtsgang	27
2.5. Bijkomende toegangsmogelijkheden tot bescherming.....	28
2.5.1. De Ombudsiens (Institution of Human Rights Ombudsman –IHRO).....	28
2.5.2. Het ministerie voor Mensenrechten en Vluchtelingen (MHRR)	30
2.5.3. Ngo's en internationale organisaties.....	30
2.6. Detentieomstandigheden	31
3. Specifieke situaties	33
3.1. Roma	33
3.2. Huiselijk geweld	35
3.3. LGBTI.....	38
3.4. Journalisten, activisten, vrijheid van meningsuiting	41
Samenvatting	44
Bibliografie.....	47

Lijst van afkortingen

AI	Amnesty International
APIK	Agentschap voor de Preventie van Corruptie en de Coördinatie van de strijd tegen Corruptie
CoE	Council of Europe
EASO	European Asylum Support Office
EC	Europese Commissie
ECRI	European Commission against Racism and Discrimination
EHRM	Europees Hof voor de Rechten van de Mens
ENNHRI	European Network of National Human Rights Institutions
EP	Europees Parlement
EU	Europese Unie
EUAA	European Union Agency for Asylum
EVRM	Europees verdrag voor de Rechten van de Mens
EWB	European western Balkans
FBIH	Federacija Bosne i Hercegovina
GANHRI	Global Alliance of National Human Rights Institutions
HJPC	High Judicial and Prosecutorial Council
HRW	Human Rights Watch
ICG	International Crisis Group
IHRO	Institution of Human Rights Ombudsman
ILGA	International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association
KAS	Konrad Adenauer Stiftung
LGBTI	Lesbian Gay Bisexual Transsexual Intersexual
MHRR	Ministerie van Mensenrechten en Vluchtelingen
OHR	Office of the High Representative
OVSE/OSCE	Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa
RAI	Regional Anti-Corruption Initiative
RS	Republika Srpska
RWB	Reporters Without Borders
SIPA	State Investigation and Protection Agency
SNSD	Alliance of Independent Social Democrats
SOC	Sarajevo Open Centre
TI	Transparency International
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees

USDoS United States Department of State
VS Verenigde Staten
WAVE Women against Violence Europe

Inleiding

Deze COI Focus geeft zicht op de actuele situatie in Bosnië-Herzegovina. De informatie in deze COI Focus loopt tot en met 1 november 2022.

Dit document is een actualisering van de gelijknamige COI Focus van 6 januari 2022.

De aandacht gaat hierbij specifiek uit naar de rechtstoestand, de toepassing van de rechtsvoorschriften in het democratische stelsel, de politieke omstandigheden, de mate waarin vervolging of mishandeling voorkomen en er tegen eventuele vervolging of mishandeling bescherming geboden wordt.

Het eerste hoofdstuk analyseert de staat van de democratie. Hierbij gaat de aandacht naar de capaciteit van het kiesstelsel en naar de gang van zaken in de politiek tijdens de laatste jaren, maar ook naar de strijd tegen corruptie en de georganiseerde misdaad.

In het tweede hoofdstuk gaat de aandacht naar de wetgeving in verband met de bescherming van burgers (inclusief de toepassing ervan) tegen eventuele schendingen van de mensenrechten. Verder is er aandacht voor het functioneren van het gerecht en de veiligheidsdiensten. Dit hoofdstuk biedt ook een overzicht van de mogelijke rechtsmiddelen in geval van een eventuele schending van bepaalde rechten en vrijheden.

Het derde hoofdstuk onderzoekt een aantal heel specifieke situaties, met name de situatie van de Roma, slachtoffers van huiselijk geweld, LGBTI-personen, journalisten en burgermaatschappij-activisten.

Deze COI Focus is gebaseerd op een brede waaier van relevante en actuele COI-bronnen over Bosnië-Herzegovina. Het gaat hierbij over publicaties van andere lidstaten van de Europese Unie (EU), van de European Union Agency for Asylum (EUAA)¹, van de United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), van de Raad van Europa en van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken (United States Department of State, USDoS), alsook publicaties van internationale ngo's en organisaties zoals Freedom House, Amnesty International (AI), Human Rights Watch (HRW), de Bertelsmann Stiftung, Reporters Without Borders en het United Nations Development Programme (UNDP). Ten slotte zijn ook een aantal bronnen uit Bosnië-Herzegovina opgenomen zoals de Institution of Human Rights Ombudsman (IHRO), nationale ngo's en de nationale en internationale mediakanalen.

Ook de relevante informatie uit de jaarlijkse landenrapporten van de Europese Commissie (EC) is opgenomen in deze COI Focus. In deze rapporten evalueert de EC de lokale implementering van het EU-uitbreidingsbeleid voor Bosnië-Herzegovina. Dit uitbreidingsbeleid is gebaseerd op vooropgestelde criteria waarvan sommige ook relevant zijn in dit COI-overzicht.

Sinds jaren volgt Cedoca de situatie in Bosnië-Herzegovina op de voet. Informatie over de jaren vóór 2017 is, voor zover niet relevant, niet opgenomen in dit overzicht.

¹ Voorheen EASO.

1. Democratie

1.1. Algemeen

Bosnië-Herzegovina is een federale parlementaire democratie die bestaat uit twee grotendeels zelfstandige landsdelen (zogenaamde entiteiten): enerzijds de Federatie van Bosnië en Herzegovina (Federacija Bosne i Hercegovine, FBiH), ook wel bekend als de Moslim-Kroatische Federatie, en anderzijds de Servische Republiek (*Republika Srpska* – RS). Sinds 2000 is er ook nog het district Brčko, een gebied dat door beide entiteiten wordt bestuurd maar de facto geniet van een hoge vorm van zelfbestuur.²

De Bertelsmann Stiftung (2022), een internationale instelling die onderzoek verricht naar sociale evoluties in Europa en de Verenigde Staten (VS) met het oog op een optimalisering van het ondernemersklimaat en van de trans-Atlantische samenwerking, schrijft dat het land een unieke, complexe constitutionele structuur heeft. De Grondwet en de constituties van de twee, erg autonome entiteiten garanderen formeel de scheiding der machten. Verder is er op het staatsniveau en op het niveau van de entiteiten sprake van semi-presidentiële systemen. Het driekoppige presidentschap van Bosnië-Herzegovina en de president van de RS worden door een stembusslag verkozen, terwijl de president van de FBiH door het parlement van FBiH wordt aangeduid.³

De Bertelsmann Stiftung schrijft eveneens dat men onmiddellijk na het einde van het vier jaar durende conflict (in 1995) aan de opbouw van een democratie begonnen is maar dat dit proces sindsdien altijd ernstig verstoord is door “*post-conflict agendas*”. De drie nieuw gecreëerde zones zijn *de facto* immers “*para-states*” die nog altijd gedomineerd worden door illiberale etno-nationalistische elites uit de oorlogstijd. De nieuwe Grondwet heeft, volgens deze bron, bovendien een erg gedecentraliseerde, gefragmenteerde staat voorzien met zwakke centrale instellingen. De Grondwet is er nooit in geslaagd om het institutionele functioneren te garanderen, of om een gemeenschappelijke staatidentiteit aan te bieden met sterke beslissingsmechanismen gebaseerd op etnische eensgezindheid.⁴ De Bertelsmann Stiftung (2022) vat nog samen dat Bosnië-Herzegovina formeel wel een democratie is maar dat het land in werkelijkheid functioneert als een geheel van (verschillende) corrupte etnocratieën. Het vertrouwen in de democratie en de openbare instellingen bij de burgers is dan ook heel laag, nog lager dan de gemiddeldes in de hele regio.⁵

De EC schrijft in haar *Bosnia and Herzegovina Opinion 2019* dat de basisstructuren van de democratische rechtsstaat (scheiding der machten, onafhankelijkheid van het gerecht, persvrijheid, enz.) aanwezig zijn en de wetten in hoge mate aan de Europese norm beantwoorden ([zie 2.1.](#)). De EC wijst hierbij echter ook op de bijzonder complexe structuur van Bosnië-Herzegovina. De nationale staat is in vergelijking met de zogenaamde entiteiten zwak. De gedwongen eenheid van het land is broos. De mengeling van de verschillende minderheden en godsdiensten en de voortdurende diepe etnische kloof blijft steeds zorgen voor spanningen. Nationalistische krachten bepalen het politieke toneel. De bestuurlijke inrichting samen met het antagonistische beleid van de overwegend nationalistische partijen zorgt ervoor dat de handelingsbekwaamheid van diverse regeringen op het niveau van de entiteiten en van het federale niveau beperkt blijft. De diverse Bosnische leiders hebben geen gezamenlijke visie over de toekomst van het land. De RS streeft naar onafhankelijkheid. De

² EASO, 14/11/2016, [url](#)

³ Bertelsmann Stiftung, 23/02/2022, [url](#)

⁴ Bertelsmann Stiftung, 23/02/2022, p.5, [url](#)

⁵ Bertelsmann Stiftung, 23/02/2022, p.18, [url](#)

regerende partijen blijven elkaar blokkeren en zijn vaak pas onder internationale druk tot samenwerking en hervormingen in staat.⁶

Conform de Dayton-akkoorden van 14 december 1995⁷, staat Bosnië-Herzegovina formeel ook nog steeds onder het toezicht van de internationale gemeenschap en een zogenoemde Hoge Vertegenwoordiger.⁸

In het eerste decennium na het einde van het conflict heeft deze Hoge Vertegenwoordiger uitvoerende machten behouden als in een soort semi-protectoraat. Indien nodig kon de Hoge vertegenwoordiger Bosnische gezagsdragers uit hun functie ontslaan (namelijk, indien ze een obstakel vormen voor het vredesproces). In die periode was de internationale gemeenschap nog de belangrijkste drijfveer achter het democratiseringsproces.⁹ Maar, in 2005 heeft de internationale gemeenschap echter abrupt besloten om internationale interventies te beëindigen en om de verantwoordelijkheid voor de verdere transitie over te dragen aan de binnenlandse politieke actoren. De overdracht van verantwoordelijkheden heeft echter niet geleid tot de verwachte resultaten. Nog altijd volgens de Bertelsmann Stiftung (2020, 2022) was de Dayton Grondwet eigenlijk maar bedoeld om slechts een paar jaar van kracht te zijn en is ze intussen een onoverkomelijke beperking voor een duurzame democratische en economische transitie.¹⁰ Zo zijn de specifieke administratieve structuren en bevoegdheden op ongewone wijze gefragmenteerd over een groot aantal en heel uiteenlopende bestuursniveaus: gemeentelijke, kantonale, entiteits-, districts- en staatsniveaus.¹¹ Verder zijn de nationalistische politieke elites intussen op het voorplan teruggekeerd en ondernemen deze elites vrij en bewust intensieve pogingen om de staat te ondermijnen. Om zich in hun eigen politieke posities in te graven, maken ze gebruik van nog bestaande angsten voor de andere etnische groepen. Vooral de RS vormt een uitdaging voor de integriteit van Bosnië-Herzegovina.¹²

Ook Freedom House merkt in 2021 op dat het complexe systeem van etnische vertegenwoordiging in het land de vorming van regeringen en de implementeringen van het aangekondigde beleid ernstig verhindert. In het kader van het Dayton-akkoord beschikken de vertegenwoordigers van elk van de drie belangrijkste etnische groepen immers over vetorechten tegen elke wetgeving die hun belangen en positie zou kunnen schaden. Bovendien is er in elke entiteit een beweging voor meer autonomie waardoor de federale regering voortdurend ondergraven wordt.¹³

De internationale gemeenschap heeft het mandaat van de Hoge Vertegenwoordiger in 2009 nog verlengd voor onbepaalde tijd, namelijk totdat voldaan is aan de zogenaamde 5+2 agenda¹⁴ (vijf objectieven en twee specifieke voorwaarden). Maar, hoewel de Hoge Vertegenwoordiger intussen nog steeds verreichende volmachten heeft¹⁵, is zijn invloed de laatste jaren tanende. Zo tonen de regeringen van de RS en de FBiH, volgens het jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapport (2021, 2022), algemeen

⁶ EC, 29/05/2019, [url](#); OHR, 05/08/2019, [url](#)

⁷ Vredesakkoorden die een einde maakten aan het Bosnische conflict door een internationaal erkende hertekening van het land.

⁸ De Office of the High Representative (OHR) is ad-hoc tot stand gekomen in het kader van de Dayton-akkoorden en opereert onder auspiciën van de Verenigde Naties. De OHR heeft het gezag om verkozen beleidsmakers af te zetten indien ze als een obstakel voor het vredesproces gezien worden. In de voorbije jaren stond het OHR eerder weigerachtig tegen interventies in de binnenlandse politiek. Freedom House, 25/06/2020, [url](#)

⁹ Bertelsmann Stiftung, 23/02/2022, pp.5-6, [url](#)

¹⁰ Bertelsmann Stiftung, 29/04/2020, p.6, [url](#); Bertelsmann Stiftung, 23/02/2022, pp.5-6, [url](#)

¹¹ Bertelsmann Stiftung, 29/04/2020, p.9, [url](#)

¹² Bertelsmann Stiftung, 23/02/2022, p.8, [url](#)

¹³ Freedom House, 03/03/2021, [url](#)

¹⁴ Political Directors of the Peace Implementation Council Steering Board (PIC SB) at their meeting in Brussels on 26 and 27 February 2008 set out the requirements that need to be met by the BiH authorities prior to the closure of the OHR. These requirements are well established, approved by the PIC SB and have all been previously recognized by authorities in Bosnia and Herzegovina. (OHR, [url](#))

¹⁵ OHR, s.d., [url](#); OHR, 05/08/2019, [url](#); OHR, 05/05/2020, [url](#)

gesproken, nog maar weinig betrokkenheid voor de functie van de Hoge Vertegenwoordiger.¹⁶ En de Hoge Vertegenwoordiger is de laatste jaren zelf ook niet meer tussengekomen in de binnenlandse politiek.¹⁷

De vorige Hoge Vertegenwoordiger, Valentin Inzko heeft bij wijze van waarschuwing wel een speciaal rapport geschreven aan de VN-veiligheidsraad over het organiseren van referenda in Bosnië-Herzegovina.¹⁸ Op 15 juli 2015 had het parlement van de RS immers beslist om in november 2015 een referendum te organiseren over het gezag van de rechterlijke macht op staatsniveau. Een dergelijk referendum is echter in strijd met de afspraken in het kader van het EU-toetredingsproces, het Dayton-akkoord en een uitspraak van het Bosnische Grondwettelijke Hof die het houden van een referendum ongrondwettelijk verklaard heeft.¹⁹ Op 25 september 2016 heeft de RS dan een niet-officieel referendum georganiseerd over de nationale feestdag. De cohesie en de kwaliteit van de rechtsstaat van Bosnië-Herzegovina zijn hierbij verder ondermijnd. Begin december 2016 heeft het Bosnische Grondwettelijke Hof de resultaten van het referendum geannuleerd en ook verklaard dat de resultaten ongrondwettelijk zijn.²⁰

In augustus 2021 is de vorige Hoge Vertegenwoordiger, Valentin Inzko, na 12 jaar in functie, vervangen door een nieuwe Hoge Vertegenwoordiger: de Duitser Christian Schmidt. China en Rusland hebben, in de context van deze vervanging, gepoogd om de functie af te schaffen in de VN-veiligheidsraad. Ook Milorad Dodik, de (toenmalige) Servische vertegenwoordiger in het driekoppige presidentschap van Bosnië-Herzegovina, was een tegenstander van de verlenging van de functie.²¹

In het najaar van 2021 waarschuwt de nieuwe Hoge Vertegenwoordiger in zijn eerste rapport voor het uiteenvallen van de vredesakkoorden en zelfs voor de grootste dreiging voor het einde van het bestaan van het land sinds de oorlog.²² Volgens de Hoge Vertegenwoordiger zijn de vooruitzichten op een conflict reëel en dit vooral als gevolg van de demarches van het Bosnische-Servische leiderschap (zie [1.2](#)).²³

In 2018 heeft de Europese Commissie (EC) in 2018 een officiële communicatie uitgegeven waarin de staat van de democratie in Bosnië-Herzegovina (net als in de andere landen van de westelijke Balkan) in verband wordt gebracht met het fenomeen *state capture* (het kapen van de staat). Het gaat over een sterke verwevenheid tussen politieke en economische elites waarbij ook corruptie (zie [1.3](#).) en georganiseerde misdaad (zie [1.4](#).) een fundamentele rol spelen. Het gevolg van de verwevenheid is dat de politiek (op alle niveaus) uitgebreid tussenkomt bij het gerecht, de overheidsadministraties en de media. Het fenomeen geeft aanleiding tot een gevoel van straffeloosheid en ongelijkheid in de samenleving.²⁴

Het fenomeen *state capture* is in 2020 ook door het Clingendael-instituut en door Transparency International (TI), een internationale *watchdog* die de internationale anticorruptiebeweging aanvoert, in detail uit de doeken gedaan:

“State capture is understood as efforts by private actors and public actors with private interests to redirect public policy decisions away from the public interest, using corrupt means and clustering around certain state organs and functions.”²⁵

¹⁶ USDoS, 12/04/2022, p.31, [url](#); USDoS, 30/03/2021, p.26, [url](#)

¹⁷ Freedom House, 03/03/2021, [url](#)

¹⁸ OHR, 09/04/2015, [url](#)

¹⁹ OHR, 21/01/2016, [url](#)

²⁰ EBL News, 01/12/2016, [url](#)

²¹ IBNA, 01/06/2021, [url](#); RFE, 01/08/2021, [url](#)

²² OHR, 15/10/2021, [url](#)

²³ OHR, 15/10/2021, [url](#)

²⁴ EC, 06/02/2018, p.3, [url](#)

²⁵ TI, 2020, p.6, [url](#)

“State capture can be defined as systemic political corruption in which politicians exploit their control over a country’s decision-making processes to their own advantage.”²⁶

“State capture refers to a process in which (political) actors infiltrate state structures with the help of clientelist networks and use these state structures as a mantle to hide their corrupt actions. These political elites can exploit their control over state resources and powers for private or partypolitical gain. In its most extreme form, state capture entrenches itself into every part and level of society and state, leading to the monopolisation of power in the hands of one political party and its leadership.”²⁷

Volgens het Clingendael-instituut (2020) is cliëntelisme het essentiële onderdeel van *state capture*: De machtsbasis voor de politieke elites zijn cliëntelistische netwerken waarbij politici hun kiezers bedienen met overheidsmiddelen. Het kapen van de staat gaat, volgens deze bron, dan ook veel verder dan kleinschalige corruptie ten voordele van het eigen netwerk. Het gaat over een systematisch misbruik van de overheidsmiddelen dat het democratische principe van *checks* en *balances* aanvreet, in het voordeel van de regerende partij.²⁸

Volgens het rapport van TI over *state capture* wordt het fenomeen in het geval van Bosnië-Herzegovina extra in de hand gewerkt door de heel complexe structuur van het land (zie supra) met haar steeds meer onderling van elkaar afgesloten economische, politieke en kiessystemen.²⁹

De volgende hoofdstukken behandelen een aantal aspecten van de staat van de democratie in Bosnië-Herzegovina meer in detail. Het gaat hierbij over de politieke omstandigheden en de manier waarop verkiezingen worden georganiseerd (1.2.), over de strijd tegen corruptie (1.3.) en tegen de georganiseerde misdaad (1.4.) en over de inspanningen om zich te voegen naar de waarden en normen van de EU (zie 1.5.)

1.2. Politieke omstandigheden en organisatie van de verkiezingen

Algemeen gesproken schrijft het jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapport (2021, 2022) dat de Grondwet en andere wetgeving de burgers van de mogelijkheid voorzien om hun regering te verkiezen in vrije, faire en periodieke verkiezingen, middels een geheime stembus en gebaseerd op algemeen en gelijk kiesrecht.³⁰

Freedom House schrijft in 2020 over het kiesstelsel dat er geen wettelijke obstakels zijn voor oppositiepartijen om via verkiezingen in de regering te komen, maar heeft het ook over tekortkomingen: de heersende nationalistische partijen hebben vetorechten om hervormers en multi-etnische uitdagers uit de politieke arena te houden. In de RS is de Alliance of Independent Social Democrats (SNSD) op die manier al meer dan een decennium aan de macht kunnen blijven.³¹

De Bertelsmann Stiftung (2022) schrijft dat er om de vier jaar algemene verkiezingen worden gehouden op de niveaus van de staat, de entiteiten, de kantons en de gemeentes. Ook deze bron bevestigt dat het algemeen kiesrecht gegarandeerd is, maar merkt ook op dat burgers uit bepaalde bevolkingsgroepen zich grondwettelijk niet verkiesbaar kunnen stellen voor het driekoppige presidentschap van Bosnië-Herzegovina (zie infra).³² Dit pijnpunt in de Grondwet heeft in december 2009 aanleiding gegeven tot een veroordeling door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens

²⁶ Clingendael Institute, 20/09/2020, p.1, [url](#)

²⁷ Clingendael Institute, 20/09/2020, pp.2-3, [url](#)

²⁸ Clingendael Institute, 20/09/2020, pp.2-3, [url](#)

²⁹ TI, 2020, p.9, [url](#)

³⁰ USDoS, 30/03/2021, p.21, [url](#); USDoS, 12/04/2022, p.26, [url](#)

³¹ Freedom House, 25/06/2020, [url](#)

³² Bertelsmann Stiftung, 23/02/2022, p.10, [url](#)

(EHRM, zie infra) en dit op basis van de vaststelling dat grondwettelijke uitsluiting van bepaalde bevolkingsgroepen van verkiesbaarheid voor het presidentschap in strijd is met de Europese Conventie voor Mensenrechten (EVRM). Het gaat over de zaak Sejdić-Finci, die intussen is uitgegroeid tot een symbooldossier.³³ Sinds 2009 hebben de EC en de Raad van Europa het land herhaaldelijk opgeroepen om zich ook te schikken naar dit vonnis en dus de Grondwet in die zin aan te passen.³⁴ Ook in 2022 moet de EC nog steeds schrijven dat het land grondwettelijke en wettelijke hervormingen moet doorvoeren om ervoor te zorgen dat alle burgers van hun politieke rechten kunnen genieten.³⁵

Op 2 oktober 2016 zijn er lokale verkiezingen gehouden in Bosnië-Herzegovina. De nationalistische partijen zijn toen als overwinnaar uit de bus gekomen.³⁶ Een observatiemissie door het Congress of Local and Regional Authorities van de Raad van Europa wijst op de kalm en ordentelijk verlopen verkiezingsdag en op de verbeteringen in vergelijking met de vorige verkiezingen.³⁷ Maar, de stad Mostar, die verdeeld is in een Bosniakken en Kroatisch gedeelte, is er in 2016 voor de tweede maal niet in geslaagd om gemeentelijke verkiezingen te organiseren. De stad was er toen immers nog steeds niet in geslaagd haar kieswet te veranderen, zoals vereist door een uitspraak van het Grondwettelijk Hof van 2010. De laatste gemeenteraadsverkiezingen dateerden er op dat moment al van 2008.³⁸

Pas in juni 2020 zijn politieke partijen het eens geraakt om alsnog gemeenteraadsverkiezingen te organiseren in Mostar. Het zogenoemde Akkoord van Mostar voorziet ook in beloftes over tegemoetkomingen aan nog een aantal andere vonnissen van het EHRM in verband met de kieswetgeving van Bosnië-Herzegovina. De verkiezingen in Mostar zijn uiteindelijk doorgegaan op 20 december 2020 (een maand na de gemeenteraadsverkiezingen van 2020 in de andere gemeentes) en zijn gewonnen door de traditionele, etnische (nationalistische) partijen.³⁹

Op 8 oktober 2018 zijn algemene verkiezingen gehouden. In het rapport van de observatiemissie van de Organisatie voor de Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE)⁴⁰ over deze verkiezingen staat dat ze competitief waren maar ook gekenmerkt zijn door een voortschrijdende segmentering langs etnische breuklijnen.⁴¹ Andere bronnen ventileren ernstige bezwaren bij deze verkiezingen. Er zijn immers berichten over het kopen van kiezers (zie [1.1. cliëntelisme](#)), over kieslijsten waarop overledenen figureerden en over het ongewoon hoog aantal ongeldige stemmen (500.000).⁴²

In de RS heeft Milorad Dodik van de SNSD de algemene verkiezingen van 2018 gewonnen. Hij wordt de Servische vertegenwoordiger van het driekoppige presidentschap op federaal niveau. In de FIBH (entiteit) hebben de leidende partijen hun positie geconsolideerd. Na de verkiezingen wordt enkel in de RS een regering geïnstalleerd. In de federale staat en in de FBHI (entiteit) verhinderen een aantal technische obstakels (overschreden deadlines) de implementering van de verkiezingsresultaten.⁴³ Het duurt dan ook nog verschillende maanden (tot 19 februari 2019) vooraleer het federale parlement geïnstalleerd wordt.⁴⁴ Een nieuwe federale regering wordt pas geïnstalleerd op 5 december 2019, 14 maanden na de algemene verkiezingen. Zoran Tegeltija van de SNSD wordt de premier.⁴⁵

³³ Balkan Insight, 04/02/2013, [url](#); RFE/RL, 10/10/2013, [url](#)

³⁴ EC, 08/10/2014, [url](#); EC, 10/11/2015, [url](#); HRW, 17/01/2019, [url](#); HRW, 13/01/2021, [url](#)

³⁵ EC, 12/10/2022, p.28, [url](#)

³⁶ EC, 09/11/ 2016, [url](#)

³⁷ CoE - Congress of local and regional authorities, 2017, [url](#)

³⁸ Security Council Report, 11/2016, [url](#)

³⁹ KAS, 06/2020, [url](#); HRW, 13/01/2021, [url](#); Freedom House, 03/03/2021, [url](#); RFE, 21/12/2020, [url](#)

⁴⁰ Voluit in het Engels: OSCE-ODIHR observatiemissies: International Election Observation Mission van de Office for Democratic Institutions and Human Rights

⁴¹ OSCE, 25/01/2019, [url](#)

⁴² EWB, 16/10/2018, [url](#)

⁴³ Balkan Insight, 31/01/2019, [url](#)

⁴⁴ Balkan Insight, 20/02/2019, [url](#)

⁴⁵ RFE/RL, 05/12/2019, [url](#)

Volgens de Bertelsmann Foundation (2020) is de etno-nationalistische retoriek van de politieke klasse, die normaalgezien enkel tijdens verkiezingscampagnes optreedt, ook na de verkiezingen van 2018 heel aanwezig gebleven.⁴⁶ Ook in het *Bosnia and Herzegovina 2020 Report* van de EC staat dat het politieke klimaat gepolariseerd gebleven is met de RS die twee keer opgeroepen heeft om eerdere hervormingen terug te draaien en de instellingen van de federale staat te blokkeren.⁴⁷ In 2020 is Milorad Dodik zich volgens Freedom House (2021) blijven onderscheiden door zijn afscheidingsretoriek als de meest ontwrichtende politieke actor van het land. Persoonlijke belangen en partijconflicten zijn in 2020 in de politieke arena opnieuw de bovenhand blijven halen.⁴⁸

Begin 2021 lijkt het erop dat de deal van 17 juni 2020 (Akkoord van Mostar, zie supra), die het mogelijk maakte om de verkiezingen in Mostar te organiseren, niet langer standhoudt. In de deal was er sprake van om binnen de zes maanden gevolg te geven aan alle uitspraken van het EHRM over de kieswet van Bosnië-Herzegovina. Politici zijn hier echter niet in geslaagd. Volgens specialisten, geciteerd door Balkan Insight, is hiertoe ook de hulp van ngo's, academici en de internationale gemeenschap vereist.⁴⁹ Toch zijn bij de gemeenteraadsverkiezingen van oktober 2020 ook hervormingsgezinde, multi-etnische oppositiepartijen erin geslaagd om doorbraken te forceren in enkele belangrijke steden (Sarajevo, Banja Luka, Tomislavgrad en zelfs Mostar).⁵⁰

Freedom House stelt in 2021 dat politieke partijen zich wel vrij kunnen organiseren en ook vrij kunnen opereren maar dat de dominerende nationalistische partijen er op alle niveaus in slagen om multi-etnische oppositiepartijen niet te laten deelnemen aan het beleid. Ze doen dit met de hulp van uitgebreide patronagenetwerken en middels het systeem van vetorechten (zie 1.1.).⁵¹

In het *Bosnia and Herzegovina 2021 report* van de EC staat dat het parlement, ondanks de grote achterstand, nog slechts een minimale output heeft. Toch staat er ook dat de toezichtsrol van het parlement over de uitvoerende macht verbeterd is. Er heeft in januari 2021 een motie van wantrouwen plaatsgevonden (die de regering heeft overleefd). Er zijn ook 32 sessies gehouden door een ad-hoc onderzoekscommissie naar de situatie bij de gerechtelijke instellingen.⁵² Ondanks de nood om de pandemie aan te pakken zijn de uitvoerende machten van het land er, volgens dit rapport, niet in geslaagd zich op één lijn op te stellen.⁵³

Sinds de tweede helft van 2021 is Milorad Dodik gestart met nieuwe, offensieve retoriek (onder meer de oproep van een boycot van de federale instellingen) die er bewust op gericht is om het land te ontwrichten. Dodik beweert van plan te zijn om Bosnië-Herzegovina te hervormen volgens het eerste Dayton-akkoord (namelijk volgens een losse federatie met twee entiteiten en met slechts drie federale ministeries). Naar eigen zeggen heeft Dodik hiervoor het groene licht gekregen van de Russische minister van Buitenlandse zaken Lavrov tijdens een diner in Belgrado op 10 oktober 2021. Op 11 oktober 2021 kondigt Dodik zijn plan aan om 140 bevoegdheden van het federale niveau terug te brengen naar het entiteitsniveau.⁵⁴ De Republika Srpska heeft in juli 2021 ook beslist niet langer deel te nemen aan de beleidsstructuren op het niveau van Bosnië-Herzegovina en heeft tot de lente van 2022 (zie infra) alle nationale instellingen (presidentschap, raad van ministers en parlement) geblokkeerd.⁵⁵ Dodik heeft in oktober 2021 ook zijn intentie aangekondigd een leger van de RS op te richten. Sefik Dzaferovic, de Bosnische moslimvertegenwoordiger bij het driekoppige presidentschap,

⁴⁶ Bertelsmann Stiftung, 29/04/2020, p.4, [url](#)

⁴⁷ EC, 06/10/2020, p.6, [url](#)

⁴⁸ Freedom House, 08/06/2021, [url](#)

⁴⁹ Balkan Insight, 07/01/2021, [url](#)

⁵⁰ Freedom House, 03/03/2021, [url](#)

⁵¹ Freedom House, 03/03/2021, [url](#)

⁵² EC, 19/10/2021, p.8, [url](#)

⁵³ EC, 19/10/2021, p.10, [url](#)

⁵⁴ Balkan Insight, 08/11/2021, [url](#)

⁵⁵ EC, 12/10/2022, p.8, [url](#)

heeft in oktober 2021 verklaard dat het land zich in de gevaarlijkste crisis sinds de ondertekening van het Dayton-akkoord bevindt.⁵⁶

Ook volgens de International Crisis Group (ICG) (2022) is Bosnië-Herzegovina, sinds de dreigementen van Milorad Dodik om de RS terug te trekken uit staatsstructuren, voor de ernstigste uitdaging komen te staan sinds de ondertekening van de Dayton-akkoorden. Het vertrouwen tussen de politici van de verschillende gemeenschappen is bijna helemaal gebroken. Volgens de ICG moet de EU Bosnië-Herzegovina's grondwettelijke fundamenten herstellen.⁵⁷

Begin 2022 zijn er in de RS (Bijeljina, Prijedor, Foča, Gacko, Višegrad), en in het district Brčko een aantal incidenten waarbij oorlogsmisdaden en ook –misdadigers publiekelijk vereerd zijn en waarbij bepaalde gemeenschappen het doelwit van haattaal geweest zijn. De incidenten hebben aanleiding gegeven tot ongeruste verklaringen van de UN High Commissioner for Human Rights.⁵⁸

In augustus 2022 heeft Milorad Dodik klacht ingediend tegen mede-president Sefik Dzaferovic, omdat deze zijn positie zou misbruikt hebben met zijn deelname aan een internationale ontmoeting tegen de invasie van Rusland in Oekraïne (international Crimea Platform).⁵⁹

De EC stelt in haar *Bosnia and Herzegovina 2022 Report* vast dat de regering van de entiteit FBiH, kort voor de algemene verkiezingen van oktober 2022, de hele vierjarige legislatuur als *caretaker* regering heeft gefunctioneerd, met aan het hoofd een premier die aangeklaagd is voor corruptie. Ook het Herzegovina-Neretvan kanton is de legislatuur met een *caretaker* regering geëindigd.⁶⁰

De algemene verkiezingen hebben plaatsgevonden op 2 oktober 2022. Volgens de voorlopige bevindingen van de OVSE waren deze verkiezingen (algemeen gesproken) competitief en ook goed georganiseerd. Maar, ze waren ook gekenmerkt door wantrouwen in de openbare instellingen en door etnisch verdelende retoriek. Op de verkiezingsdag heeft de Hoge Vertegenwoordiger nog belangrijke wijzigingen doorgevoerd aan de Grondwet van de FBiH-entiteit en aan de kieswet van Bosnië-Herzegovina met de bedoeling een aantal praktische problemen op te lossen en een aantal verkiezingsautoriteiten op te richten.⁶¹

Er waren bij de verkiezingen geen duidelijke winnaars. Milorad Dodik heeft de verkiezingen voor het presidentschap van de RS gewonnen.⁶²

1.3. Strijd tegen corruptie

Bosnië-Herzegovina beschikt sinds 2014 over een Agentschap voor de Preventie van Corruptie en de Coördinatie van de strijd tegen Corruptie (APIK). In 2015 heeft dit agentschap een strategie tegen corruptie ontwikkeld en er zijn in de beide entiteiten (RS en FBiH) eveneens anticorruptiestrategieën (2015-2020) en actieplannen ontwikkeld (respectievelijk in 2015 en in 2016).⁶³

Volgens de website van het Regional Anti Corruption initiative (RAI), een intergouvernementele organisatie die zich toelegt op alles wat te maken heeft met corruptie in Zuid-Oost Europa, is de State Investigation and Protection Agency (SIPA) evenwel het sterkst beschikbare mechanisme om inspanningen tegen corruptie te coördineren. SIPA functioneert op het niveau van de staat en wordt internationaal ondersteund. Het agentschap beschikt over een Criminal Investigation Department. De

⁵⁶ France24, 22/10/2021, [url](#)

⁵⁷ ICG, 27/01/2022 [url](#)

⁵⁸ OHCHR, 14/01/2022, [url](#)

⁵⁹ Balkan Insight, 24/08/2022, [url](#)

⁶⁰ EC, 12/10/2022, pp.4,11, [url](#)

⁶¹ EC, 12/10/2022, p.9, [urle](#)

⁶² Balkan Insight, 04/10/2022, [url](#)

⁶³ Bertelsmann Stiftung, 29/04/2020, p.35, [url](#)

RAI-website vermeldt ook nog een gespecialiseerde afdeling van het parket van Bosnië-Herzegovina: het Special Department for Organized Crime, Economic Crime and Corruption. Dit parket heeft wel geen hoger gezag dan de parketten van de twee entiteiten. Nog volgens deze website rapporteert het APIK (zie supra) aan het parlement en bestaan de belangrijkste bevoegdheden van dit agentschap uit de preventie en coördinatie van anti-corruptie activiteiten.⁶⁴

In de *Bosnia and Herzegovina Opinion 2019* van de EC staat dat het land een “zekere graad van voorbereiding” behaald heeft in de strijd tegen corruptie. Volgens de EC beschikt het land over een institutioneel, wetgevend en strategisch kader voor deze strijd.⁶⁵ In het *Bosnia and Herzegovina 2020 Report* herhaalt de EC dat het land een zekere graad van voorbereiding behaald heeft in de preventie en strijd tegen corruptie en georganiseerde misdaad.⁶⁶ In de rapporten van de EC staat evenwel dat het gebrek aan harmonisatie van de diverse strafwetten op niveau van de entiteiten een doortastend anticorruptiebeleid ernstig tegenwerkt. De strategische documenten tegen corruptie moeten meer op één lijn gebracht worden. Ook de EC stelt al jaren dat corruptie wijdverspreid is en een punt van bezorgdheid is. Er is nood aan een sterke politieke wil om corruptie op een doeltreffende wijze aan te pakken én aan een robuust antwoord van het gerecht op corruptie op hoog niveau.⁶⁷

In het *Bosnia and Herzegovina 2021 Report* van de EC staat dat de corruptie-indicatoren verder verslechterd zijn en dat alle niveaus van bestuur tekenen tonen van *political capture* (zie ook [1.1: state capture](#)). Deze tekenen beïnvloeden, volgens dit rapport, het dagelijks leven van de burgers. Als onderliggende redenen hiervan wordt opnieuw verwezen naar het gebrek aan harmonisering van het wettelijke kader tussen de drie entiteiten en het povere functioneren van het gerechtelijke systeem (zie [2.3.](#)).⁶⁸ In het *Bosnia and Herzegovina 2022 Report* van de EC staat nog een keer dat het gebrek aan harmonisering van de wetgeving van de diverse entiteiten de strijd tegen corruptie blijft bemoeilijken.⁶⁹ Verder staat in dit rapport dat de politieke leiders en de gerechtelijke instellingen er niet in geslaagd zijn om het wijdverspreide fenomeen van corruptie aan te pakken en dat ze vooruitgang in de strijd ertegen actief hebben tegengewerkt. Er is ook in dit rapport sprake van stijgende signalen van *political capture* (zie [1.1.](#)). Zo heeft het parlement in mei 2022 de Wet op de preventie van belangenconflicten verworpen. Er worden nauwelijks nog onderzoeken door SIPA of door het gerecht afgerond.⁷⁰

In het jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapport worden corruptie en vriendjespolitiek (cliëntelisme) al meerdere jaren als één van de ernstigste problemen van het land omschreven.⁷¹ Zo schrijft deze bron in 2019 dat de grote partijen een monopolie genieten in de overheidsministeries, de openbare dienstverlening en de media. Lidmaatschap van een partij is in deze sectoren onontbeerlijk om erin op te klimmen.⁷² Volgens deze bron (2020) is ook omkoping op de universiteiten een gewone zaak. Professoren melden dat ze onder druk staan om goed geconnecteerde studenten hoge quoteringen te geven.⁷³ Nog volgens deze bron (2020) zijn benoemingen binnen het gerecht niet gebaseerd op verdiensten (zie [ook 2.3.1.](#)). Vervolgingen zijn hierdoor niet doeltreffend en onderhevig aan politieke beïnvloeding waardoor de bestraffingen hetzij voorwaardelijk, hetzij ondermaats zijn. Ook deze bron stelt dat de wetgeving tegen corruptie onvoldoende geïmplementeerd wordt. De regering beschikt over mechanismes om corruptie te onderzoeken en te bestraffen maar de toepassing ervan wordt verhinderd door politieke druk. Sectoren waar corruptie vooral aanwezig is, zijn de gezondheids- en

⁶⁴ RAI [website], s.d., [url](#)

⁶⁵ EC, 29/05/2019, p.42, [url](#)

⁶⁶ EC, 06/10/2020, p.5, [url](#)

⁶⁷ EC, 29/05/2019, pp.42-43, [url](#)

⁶⁸ EC, 19/10/2021, pp.15, 21, 24, [url](#)

⁶⁹ EC, 12/10/2022, p.27, [url](#)

⁷⁰ EC, 12/10/2022, pp.23-24, [url](#)

⁷¹ USDoS, 03/03/2017, [url](#)

⁷² USDoS, 13/03/2019, [url](#)

⁷³ USDoS, 30/03/2021, [url](#)

onderwijssectoren, openbare aanbestedingen en lokaal beleid.⁷⁴ Ook in 2022 herhaalt USDoS deze vaststellingen. Volgens deze bron creëert de veelheid aan administraties op de niveaus van de staat, de entiteiten, de kantons en de gemeentes, elk met eigen wetten en regels, een systeem dat transparantie mist en dus veel kansen voor corruptie creëert. Rechtbanken hebben (sinds jaren) nauwelijks zaken van corruptie op hoog niveau behandeld en in de behandelde zaken zijn slechts opgeschorte straffen gevolgd. Analisten brengen de afwezigheid van vervolging van corruptie op hoog niveau in verband met een gebrek van politieke wil.⁷⁵

Volgens het *Nations in Transit Report* (2017) van Freedom House maakt corruptie deel uit van het alledaagse leven en is hierdoor de maatschappelijke tolerantie voor corruptie hoog. Burgers verbinden corruptie vooral met politieke partijen, politie ([zie 2.2.](#)) en de gezondheidszorg.⁷⁶ Freedom House (2020) verwijst naar een groot schandaal bij de top van het gerecht zelf. Er is sprake van een video-opname uit 2019 waaruit zou blijken dat de voorzitter van de High Judicial and Prosecutorial Council (HJPC) smeergeld aanneemt. Volgens dit rapport past het gerecht de wetgeving om corruptie aan te pakken zwak toe. Er worden wel degelijk onderzoeken naar corruptie geopend maar dit leidt zelden tot veroordelingen. De klacht tegen de voorzitter van de HJPC is naderhand ingetrokken.⁷⁷ In 2021 gaat Freedom House uitgebreid in op de prevalentie van omkoping, cliëntelisme en politieke inmenging op alle niveaus van de onderwijssector.⁷⁸

Om de situatie in verband met corruptie (en de aanpak ervan) in Bosnië-Herzegovina te beschrijven gebruikt TI sinds 2020 de term *state capture* (het kapen van de staat, [zie 1.1.](#)). Volgens TI (2020) creëert de complexe politieke en administratieve organisatie van Bosnië-Herzegovina opportuniteiten voor corruptie op het subnationale en lokale niveau.⁷⁹ Verder staat ook in dit rapport geschreven dat parketmagistraten niet altijd over de juiste competenties beschikken om aanklachten op te stellen en bewijsmateriaal over corruptie te verzamelen. Volgens een evaluatie van de OVSE (geciteerd in dit rapport) concentreren de parketten zich in Bosnië-Herzegovina niet meer op serieuze corruptiezaken. De focus ligt op kleine corruptiezaken.⁸⁰ TI spreekt in 2021 opnieuw over het fenomeen van *state capture*. De organisatie houdt de politieke klasse hiervoor verantwoordelijk omdat deze de openbare instellingen ondergeschikt maakt aan het eigenbelang.⁸¹ In januari 2022 heeft de voorzitter van TI in Bosnië-Herzegovina, Srđan Blagovčanin, verklaard dat de instellingen opgehouden zijn te functioneren en dat er nu geen obstakels meer zijn voor corruptie, zelfs geen formele. Het leegroven van de staten is, volgens hem, verhevigd. Het land staat op rand van chaos. "Indien het parlement niet functioneert; indien de uitvoerende macht niet functioneert; indien het gerecht gekaapt wordt door etnisch-nationalisten, dan komen het land en haar *resources* in de praktijk in de handen van het etnisch-nationalistische kartel."⁸²

Volgens de Bertelsmann Foundation (2020) is het aantal gezagsdragers dat onderzocht en aangeklaagd, laat staan veroordeeld wordt, eerder minuscule te noemen, ondanks het adequate wettelijke kader.⁸³ Deze bron schrijft nog dat APIK en de actieplannen en strategieën (periode 2013-2017) tegen corruptie te lijden hebben onder een gebrek aan coördinatie en een lage graad van implementering.⁸⁴

⁷⁴ USDoS, 30/03/2021, p.24, [url](#)

⁷⁵ USDoS, 12/04/2022, pp.28-29, [url](#)

⁷⁶ Freedom House, 03/04/2017, [url](#)

⁷⁷ Freedom House, 25/06/2020, [url](#)

⁷⁸ Freedom House, 03/03/2021, [url](#)

⁷⁹ TI, 2020, p.14, [url](#)

⁸⁰ TI, 2020, p.23, [url](#)

⁸¹ European Western Balkans, 04/02/2021, [url](#)

⁸² EWB, 27/01/2022, [url](#)

⁸³ Bertelsmann Stiftung, 29/04/2020, p.14, [url](#)

⁸⁴ Bertelsmann Stiftung, 29/04/2020, p.35, [url](#)

In mei 2020 is de premier van de FBiH wel kort gearresteerd in de context van een zaak rond gesjoemel rond de aankoop van beademingstoestellen. In december 2020 wordt hij aangeklaagd voor corruptie en verduistering van geld.⁸⁵

De Hoge Vertegenwoordiger van de VN merkt in zijn tweejaarlijkse rapport (2020) op dat federale wetgeving uit 2014, die een speciaal aanklager voorziet voor de strijd tegen corruptie en georganiseerde misdaad, anno 2020 nog steeds niet geïmplementeerd is.⁸⁶ In 2022 schrijft de (nieuwe) Hoge Vertegenwoordiger dat wijdverspreide nepotisme en corruptie in Bosnië-Herzegovina in het voorbije decennium aanleiding gegeven hebben tot een exodus van jongeren.⁸⁷

TI stelt in een rapport (2021) over het kapen van de staat (*state capture*) nog dat de gebrekkige implementering van anticorruptiewetgeving, -instellingen en -strategieën in de westelijke Balkanlanden geleid heeft tot wat de organisatie georganiseerde corruptie noemt: een symbiose van georganiseerde misdaad, criminele methodes en corruptie op hoog niveau die een frauduleus ecosysteem creëert dat hen die toegang hebben tot de macht verrijkt en beschermt.⁸⁸

1.4. Strijd tegen de georganiseerde misdaad

Volgens de website Organized Crime Index heeft Bosnië-Herzegovina bijna alle relevante (internationale) verdragen tegen de georganiseerde misdaad onderschreven. Maar de website wijst erop dat er maar een lage samenwerkingsgraad is tussen het land en andere landen (gezien de verschillen in de buitenlandse beleidsagenda's van de entiteiten). Toch neemt Bosnië-Herzegovina deel aan de activiteiten van Interpol. Het land heeft ook diverse samenwerkingsakkoorden afgesloten met de onmiddellijke buurlanden. Binnenlandse wetgeving tegen de georganiseerde misdaad beantwoordt aan de internationale standaarden maar de implementatie ervan vertoont ernstige gebreken. Deze website stelt ook nog dat de grote decentralisering van het bestuurlijk gezag in Bosnië-Herzegovina (met veel macht op het niveau van de kantons) het moeilijk maakt om politieke corruptie en nepotisme uit te roeien of om tot nationale strategieën te komen waardoor actoren uit de georganiseerde misdaad over kunnen gaan tot een hoge graad van *state capture* (zie 1.1.).

Nog volgens de website zijn zowel maffieuze groepen, criminele netwerken actoren die ingebed zijn in het staatsapparaat, en buitenlandse criminele groepen dan ook actief in de criminaliteit (drugs- en wapenhandel). Politieke en criminele groepen hebben vaak overlappende belangen en de netwerken zijn eveneens verdeeld volgens etnische verschillen, hoewel ze ook samenwerken.⁸⁹

In een rapport van Freedom House (2020) staat dat de bevolking soms frustraties heeft over de aanpak van de georganiseerde misdaad op hoog niveau door de politie en het gerecht. Volgens dit rapport is georganiseerde misdaad een ernstig probleem dat soms samenhangt met corruptie bij de politie.⁹⁰

De EC schrijft al jaren dat Bosnië-Herzegovina wel verschillende strategieën heeft in de strijd tegen georganiseerde misdaad, maar dat het wettelijke kader voor deze strategieën niet geharmoniseerd is voor het hele land. Er is sprake van zwakke institutionele samenwerking en van een systematisch gebrek aan operationele samenwerking. Zo is er slechts een beperkte uitwisseling van gegevens over criminaliteit tussen de verschillende staatsniveaus. De politie is, wat betreft de strijd tegen georganiseerde misdaad, vatbaar voor politieke beïnvloeding. Criminele organisaties halen hun

⁸⁵ Freedom House, 03/03/2021, [url](#)

⁸⁶ OHR, 05/05/2020, [url](#)

⁸⁷ OHR, 11/02/2022, [url](#)

⁸⁸ EWB, 06/05/2021, [url](#)

⁸⁹ Global Organized Crime Index [website], s.d., [url](#)

⁹⁰ Freedom House, 25/06/2020, [url](#)

voordeel ook uit wettelijke en administratieve achterpoortjes.⁹¹ In 2019 merkt de EC op dat er nog geen nationaal contactpunt is voor samenwerking met Europol.⁹² In 2021 is het contactpunt nog steeds niet operationeel.⁹³ Het rapport voor 2022 vermeldt voorbereidende stappen.⁹⁴

In juli 2021 wordt het hoofd van de Bosnische inlichtingendiensten gearresteerd in het kader van een onderzoek naar witwassen van geld en valsheid in geschrifte.⁹⁵

1.5. Toetredingsproces tot de EU

Na een jarenlange impasse in het Europese integratieproces, is Bosnië-Herzegovina volgens de EC in 2015 terug op het Europese pad gestapt. De politieke leiders gaan in januari 2015 een schriftelijke verbintenis aan in verband met de verdere integratie-inspanningen van Bosnië-Herzegovina. Deze verbintenis wordt in februari 2015 door het Bosnische federale parlement bekrachtigd. Dit leidt tot inwerkingtreding van de Stabilisatie- en Associatieovereenkomst op 1 juni 2015. Daarop neemt Bosnië-Herzegovina in juli 2015 een hervormingsagenda aan die verdere uitwerking geeft aan de politieke verbintenis.⁹⁶

In februari 2018 publiceert de EC *A credible enlargement perspective for and enhanced EU engagement with the Western Balkans*. Hierin staat dat Bosnië-Herzegovina kandidaat voor lidmaatschap zou kunnen worden mits volgehouden inspanning en engagement.⁹⁷

In 2019 publiceert de EC geen *Bosnia and Herzegovina 2019 Report* maar een zogenaamde *Bosnia and Herzegovina Opinion 2019*. Het land moet immers nog een groot aantal inspanningen leveren om te voldoen aan de criteria i.v.m. de stabiliteit van instellingen die de democratie garanderen (rechtssysteem, mensenrechten, respect voor de bescherming van minderheden enz.). Het grondwettelijke raamwerk moet nog meer in lijn gebracht worden met Europese standaarden. Ook de bescherming van de grondrechten moet nog verbeterd worden, alsook de bescherming en inclusie van kwetsbare groepen.⁹⁸

Volgens het *Bosnia and Herzegovina 2020 Report* van de EC gaat het land door met de implementering van het *Stabilisation and Association Agreement*. Maar, het politieke engagement van de autoriteiten in verband met het strategische doel van de Europese integratie is voor een groot stuk enkel declaratief gebleven.⁹⁹

In juni 2021 verklaart het Europees Parlement (EP) dat het de engagementen verwelkomt van Bosnië-Herzegovina om lid te worden van de EU maar dat er nog aan bepaalde vereisten moet voldaan worden (doeltreffend functioneren van democratische instellingen, hervormingen van de rechtsstaat, hervormingen van de kieswetgeving) en dat er nog tekortkomingen zijn om vooruitgang te maken bij het integratieproces.¹⁰⁰

Een resolutie van het EP op 24 juni 2021 heeft ook de nationalistische retoriek, ontkenning en glorificatie van oorlogsmisdaden (onder meer de genocide in Srebrenica) bij de politieke klasse in Bosnië-Herzegovina veroordeeld.¹⁰¹

⁹¹ EC, 29/05/2019, p.57, [url](#); EC, 06/10/2020, [url](#); EC, 19/10/2021, p.33, [url](#) EC, 12/10/2022, p.40, [url](#)

⁹² EC, 29/05/2019, p.57, [url](#)

⁹³ EC, 19/10/2021, p.33, [url](#)

⁹⁴ EC, 12/10/2022, p.5, [url](#)

⁹⁵ RFE, 14/07/2021, [url](#)

⁹⁶ EASO, 14/11/2016, [url](#)

⁹⁷ EC, 06/02/2018, [url](#)

⁹⁸ EC, 29/05/2019, [url](#)

⁹⁹ EC, 06/10/2020, [url](#)

¹⁰⁰ EP, 24/06/2021, [url](#)

¹⁰¹ B92, 24/06/2021, [url](#)

In het *Bosnia and Herzegovina 2020 Report* van de EC staat dat de politieke situatie ertoe geleid heeft dat er geen werk is gemaakt van de aanpak van veertien sleutelprioriteiten in de domeinen van democratie en de rechtstaat zoals die geformuleerd waren in het vorige *Bosnia and Herzegovina Report* (deze aanpak is voor de EC onontbeerlijk voor sprake kan zijn van een aanbeveling om met de opening van toetredingsonderhandelingen te beginnen).¹⁰²

In het *Bosnia and Herzegovina 2021 Report* van de EC wordt nog eens herhaald dat het land eerst moet voldoen aan veertien prioriteiten vooraleer sprake kan zijn van toetredingsonderhandelingen.¹⁰³

De EC heeft het in 2021 ook over een negatief signaal in de context van de integratie van Bosnië-Herzegovina tot de EU. De polariserende en niet-constructieve retoriek bij de politieke leiders zorgt ervoor dat er geen sprake meer is van concrete acties op het gebied van de toetredingspolitiek. Enkel de organisatie van de verkiezingen in Mostar (zie [1.1.](#)) wordt genoemd als een positieve stap.¹⁰⁴

Begin 2022 stelt het EU-Rekenhof (European Court of Auditors) in een rapport geciteerd door EWB dat de 700 miljoen euro die de EU in de voorbije jaren in de landen van de westelijke Balkan heeft gepompt om problemen omtrent de rechtstaat (zie 2) aan te pakken, weinig effect hebben gehad als gevolg van een gebrek aan politieke wil.¹⁰⁵

In het *Bosnia and Herzegovina 2022 Report* staat dat de beleidsdialoog met de EU volledig gestopt is. Er is sprake van een terugval in de coördinatie van alle EU-zaken door politieke obstructie en verhoogde invraagstelling van de Europese sleutelprioriteiten door de RS.¹⁰⁶ Niettemin is er op 12 juni 2022 – in de context van de internationale spanningen – een politieke overeenkomst getekend in Brussel waarbij de Bosnische partijleiders zich engageren voor een ambitieuze hervormingsagenda om na de verkiezingen van 2 oktober 2022 versneld vooruit te kunnen gaan op het pad naar de EU-integratie.¹⁰⁷ Op 12 oktober 2022 heeft EU Commissaris voor het Uitbreidingsbeleid Oliver Varhelyi het EP aanbevolen om Bosnië-Herzegovina de status van kandidaat lid toe te kennen, weliswaar onder strenge voorwaarden.¹⁰⁸

¹⁰² EC, 06/10/2020, [url](#)

¹⁰³ EC, 19/10/2021, [url](#)

¹⁰⁴ EC, 19/10/2021, [url](#)

¹⁰⁵ EWB, 11/01/2022, [url](#) EWB, 11/01/2022, [url](#)

¹⁰⁶ EC, 12/10/2022, p.11, [url](#)

¹⁰⁷ EC, 12/10/2022, p.8, [url](#)

¹⁰⁸ RFE, 12/10/2022, [url](#)

2. Rechtstoestand/Rechtsbescherming

2.1. Wetgeving in verband met bescherming en toepassing in de praktijk

In Annex 6 van de Dayton-akkoorden (1995) staat dat de ondertekenaars de internationaal erkende mensenrechten en fundamentele vrijheden (inclusief de rechten en vrijheden die voorzien zijn in het EVRM) zullen respecteren.¹⁰⁹

Het gaat in Annex 6 over de volgende rechten, vrijheden, aanbevelingen en verplichtingen: het recht op leven; het recht om niet aan foltering, onmenselijke of vernederende behandeling te worden onderworpen; het recht om niet aan slavernij of dwangarbeid te worden onderworpen; het recht op persoonlijke vrijheid en veiligheid; het recht op een fair proces in burgerlijke en strafrechtelijke zaken en ook andere rechten in strafzaken; vrijheid van mening, geweten en religie; vrijheid van meningsuiting en vreedzaam samenkomen; vrijheid van vereniging met anderen. Ook wordt de verplichting om actie van ngo's en internationale organisaties die de mensenrechten beschermen en promoten benadrukt; de OVSE, de UN High Commissioner for Human Rights en andere niet-gouvernementele mensenrechtenorganisaties worden opgedragen om de mensenrechtensituatie in het land nauwgezet te monitoren. Er geldt hierbij de verplichting tot volledige samenwerking en toegang tot alle faciliteiten.¹¹⁰

Bosnië-Herzegovina is op 1 september 1993 (in successie van Joegoslavië) toegetreden tot het BUPO-verdrag (Internationaal verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten) en het Antifolterverdrag. Het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) is geratificeerd en in werking getreden op 12 juli 2002.¹¹¹

Volgens de EC (2019) verplicht de Grondwet in Bosnië-Herzegovina om het hoogste niveau van internationaal erkende mensenrechten en basisvrijheden te verzekeren zoals die aangegeven zijn in het EVRM (plus protocollen). Ze zijn rechtsreeks afdwingbaar en hebben prioriteit op alle bestaande wetgeving. Het wetgevende en institutionele raamwerk hiervoor is grotendeels in voege. In verband met de mensenrechten meldt de EC (2020, 2022) opnieuw dat Bosnië-Herzegovina alle belangrijke Europese en internationale mensenrechteninstrumenten heeft geratificeerd (de meeste zijn ook opgenomen in de Grondwet) en, dat het wetgevend en institutionele kader voor de grondrechten algemeen gesproken voorhanden is. In 2022 zijn op dit gebied een beperkt aantal verdere stappen gezet met de aanneming van een actieplan voor de sociale inclusie van de Roma (april 2022) en voor de rechten van LGBTI-personen (in juli 2022). Wel staat er ook dat het land nog niet beschikt over een omvattend beleidskader voor de promotie noch over voldoende nationale strategieën voor het afdwingen van deze mensenrechten. De bescherming van de mensenrechten is ook nog altijd ongelijk in het hele land.¹¹²

Ook de EU schrijft in haar *EU Annual Human Rights and Democracy Country Reports (2022)* dat Bosnië-Herzegovina alle belangrijke Europese en internationale mensenrechteninstrumenten heeft geratificeerd en dat de meeste ook zijn opgenomen in de Grondwet. Het wetgevende en institutionele kader voor de mensenrechten en de democratie is (algemeen gesproken) voorhanden. Maar, ook dit rapport wijst er wel op dat er geen allesomvattend beleidskader is voor de promotie en het afdwingen van de mensenrechten. De bescherming van de mensenrechten verloopt ongelijk in het land.¹¹³

¹⁰⁹ OHR, 14/12/1995, [url](#)

¹¹⁰ Civil Rights Defenders, 12/2019, pp.28-29, [url](#)

¹¹¹ OHR, 14/12/1995, [url](#)

¹¹² EC, 29/05/2019, [url](#); EC, 19/10/2021, [url](#) EC, 12/10/2022, p.28, [url](#) EC, 06/10/2020, [url](#)

¹¹³ EU, 23/03/2022, [url](#)

Daarnaast meldt het jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapport dat de wet ook vrijheid van binnenlandse verplaatsingen voorziet alsook vrijheid om naar het buitenland te reizen, en het recht op emigratie en repatriëring.¹¹⁴ Ook de godsdienstvrijheid en het verbod op religieuze discriminatie zijn grondwettelijk gegarandeerd. Religieuze organisaties mogen vrij opereren.¹¹⁵

De Grondwet van Bosnië-Herzegovina verbiedt intussen ook de doodstraf. De FBIH had deze richtlijn al jaren in haar Grondwet overgenomen. In de Grondwet van de RS waren de bepalingen m.b.t. de doodstraf tot 4 oktober 2019 echter nooit geschrapt.¹¹⁶ Op 4 oktober 2019 is hier verandering in gekomen na een beslissing van het Grondwettelijk Hof. De schrapping van de doodstraf in de Grondwet van de RS is officieel gepubliceerd op vrijdag 1 november 2019.¹¹⁷

Volgens de Konrad Adenauerstiftung (KAS, 2020)¹¹⁸ is de dringendste noodzaak om in te grijpen bij de verdere ontwikkeling van het land de opbouw van een functionerende en betrouwbare rechtsstaat.¹¹⁹ Het jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapport (2021, 2022) spreekt immers nog steeds over een aantal specifieke mensenrechtenproblemen op het terrein. Het vernoemt problemen met de onafhankelijkheid van het gerecht, restricties op de vrijheid van meningsuiting waaronder geweld op en bedreigingen van journalisten (zie ook [3.4.](#)), overheids corruptie, mensenhandel, geweld op vrouwen (zie [3.2.](#)) en geweldsmisdrijven tegen minderheden (zie [3.1.](#)).¹²⁰

Volgens het jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapport zijn er de voorbije jaren evenwel geen meldingen geweest van politieke gevangenen. Ook zijn er geen meldingen over willekeurige of onwettige moorden door de regering of haar agenten. Verder staat in dit rapport dat willekeurige arrestaties en detentie bij wet verboden zijn en dat de overheid dit verbod ook respecteert. Volgens deze bron (2020) kan iedereen de eventuele onwettelijkheid van zijn of haar arrestatie bij het gerecht aanklagen.¹²¹ Ook in het jaarlijkse mensenrechtenrapport van 2021 en 2022 worden al deze vaststellingen opnieuw herhaald.¹²²

In een rapport na een werkbezoek in 2017 van de Commissoner for Human Rights van de Raad van Europa staat dat de gemengde gemeenschappen in de verschillende gebieden van Bosnië-Herzegovina in de praktijk zonder problemen samenleven, hoewel etnische verschillen een sterke negatieve kracht in de samenleving blijven en bepaalde politieke uitlatingen bijdragen tot een sfeer van vijandigheid, afwijzing en intimidatie van minderheidsgroepen.¹²³

Volgens HRW (2020) schiet de overheid nog tekort in de registratie van gebeurlijke gevallen van haatcriminaliteit. HRW citeert cijfers van de OVSE waaruit blijkt dat er 209 incidenten van haatcriminaliteit geregistreerd zijn waarvan 66,6 % te maken had met religie of etniciteit.¹²⁴ In 2021 schrijft HRW dat de OVSE 91 haatmisdrijven heeft geregistreerd tussen januari en september 2020. Bij het schrijven van dit rapport waren er acht rechtszaken bezig tegen daders van haatmisdrijven. Er zijn in 2020 ook twee daders veroordeeld.¹²⁵

¹¹⁴ USDoS, 30/03/2021, [url](#)

¹¹⁵ USDoS, 12/05/2021, p.1, [url](#)

¹¹⁶ IBNA, 10/10/2017, [url](#); EC, 29/05/2019, [url](#)

¹¹⁷ IBNA, 04/11/2019, [url](#)

¹¹⁸ een Duitse denktank die zich in de christendemocratische traditie inzet voor meer democratie, liberalisme en sociale markteconomie in Europa

¹¹⁹ KAS, 06/2020, p.2, [url](#)

¹²⁰ USDoS, 12/04/2022, pp.1-2, [url](#); USDoS, 30/03/2021, p.2, [url](#)

¹²¹ USDoS, 13/03/2019, [url](#); USDoS, 13/03/2019, [url](#); USDoS, 11/03/2020, [url](#)

¹²² USDoS, 12/04/2022, pp.2,7,9, [url](#); USDoS, 30/03/2021, pp.2, 3, 6, 7, [url](#)

¹²³ HRW, 17/01/2019, [url](#)

¹²⁴ HRW, 14/01/2020, [url](#)

¹²⁵ HRW, 13/01/2021, [url](#)

Het jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapport en Freedom House melden al verschillende jaren gevallen van pesterijen, discriminatie en haatcriminaliteit ten aanzien van (vooral religieuze) minderheden.¹²⁶

In 2019 stelt het USDoS-rapport over religieuze vrijheid dat de politie de voorbije jaren een aantal daders van schendingen van religieuze sites heeft geïdentificeerd en dat rechtbanken ze ook vervolgd hebben. Toch staat er ook dat onwetendheid over haatmisdrijven aan de basis ligt van het niet vervolgen van veel andere zaken.¹²⁷

In het jaarrapport van de Ombudsman (over 2020) is eveneens sprake van gevallen van haattaal. Deze bron kondigt de publicatie van een speciaal rapport over haattaal in Bosnië-Herzegovina aan waarin de gevallen geanalyseerd zullen worden. Bij het afsluiten van deze COI Focus was een dergelijk rapport nog niet gepubliceerd.¹²⁸

In een actieplan (2022-2025) voor Bosnië-Herzegovina schrijft de Raad van Europa dat er geen strategieën zijn op nationaal of entiteitsniveau om haattaal tegen te gaan. De Raad van Europa heeft zelf wel een aantal steunmaatregelen voorzien waarbij de veiligheidsdiensten geholpen worden om een antwoord te bieden op haatmisdrijven. Er is ook bijstand geleverd aan juristen en veiligheidspersoneel om haattaal beter te begrijpen en tegen te gaan. Verder zijn er bewustwordingscampagnes geweest voor de brede samenleving.¹²⁹

Volgens de EC (2022) wordt de vrijheid van denken, geweten en religie (algemeen gesproken) gehandhaafd. Er blijven wel gevallen opduiken van discriminatie, haattaal en haatmisdrijven op basis van religieuze gronden (vandalisme tegen begraafplaatsen of religieuze sites). In juni 2022 is er grootschalig vandalisme geweest op de partizanenbegraafplaats in Mostar.¹³⁰ Volgens gegevens van de EC zijn er nu en dan wel veroordelingen voor gevallen van haattaal en haatcriminaliteit maar is de rechtsspraak niet consistent, zijn er onvoldoende maatregelen om de fenomenen tegen te gaan en moet de wetgeving tegen haattaal op het niveau van de entiteiten nog in lijn gebracht worden met het EU-*acquis*.¹³¹

Nog volgens de EC blijven er ook nog uitdagingen bestaan op het gebied van de vrijheid van samenkomst, vooral dan in de RS (zie 3.4.). Ook gendergerelateerd geweld (zie 3.2.), mishandeling van gedetineerden (zie 2.6) en de bescherming van mensen uit minderheidsgroepen (zie 3.1.) blijven een reden tot bezorgdheid. De bescherming van de rechten en de sociale inclusie van LGBTI-personen (zie 3.3.) moet ook nog altijd verbeterd worden.¹³²

Het Agreement on Human Rights (Annex 6, zie supra) van de Dayton-akkoorden neutraliseert ook discriminatie op eender welke basis, zij het nu nationaliteit, geslacht, ras, religie, taal, politieke overtuiging of het behoren tot een of andere sociale groep. Volgens de Hoge Vertegenwoordiger van de VN zijn de mensenrechten aldus op het hoogste niveau beschermd.¹³³

De wetgeving tegen discriminatie (2009) is in 2016 aangepast met als bedoeling de bestaande antidiscriminatiemechanismes te versterken.¹³⁴ De OVSE (2019) merkt in dit verband wel op dat er nog tekortkomingen zijn die moeten aangepakt worden. De belangrijkste uitdaging hierbij is het complexe politieke en wettelijke kader.¹³⁵

¹²⁶ USDoS, 03/03/2017, [url](#); Freedom House, 03/03/2021, [url](#); USDoS, 30/03/2021, [url](#)

¹²⁷ USDoS, 21/06/2019, pp. 1-2, [url](#)

¹²⁸ IHRO, 03/2021, [url](#)

¹²⁹ CoE, 17/11/2021, [url](#)

¹³⁰ EC, 12/10/2022, p.30, [url](#)

¹³¹ EC, 12/10/2022, pp.33-34, [url](#)

¹³² EU, 23/03/2022, [url](#)

¹³³ OHR, 14/12/1995, [url](#)

¹³⁴ OSCE, 19/03/2019, [url](#)

¹³⁵ OSCE, 19/03/2019, p.6, [url](#)

Ook de Ombudsman schrijft in het jaarrapport over 2020 dat het principe van gelijkheid en non-discriminatie een integraal deel uitmaakt van de Grondwet van Bosnië-Herzegovina en dat het belang van de (federale) Prohibition of Discrimination Act in dit verband "onmeetbaar" is. Bovendien schrijft de Ombudsman ook dat er in 2020 vooruitgang is gemaakt bij de implementering van deze wet.¹³⁶

Wat betreft de prevalentie van discriminatie in Bosnië-Herzegovina is er het aanslepende probleem in het onderwijs waarbij kinderen uit de verschillende etnische groepen niet hetzelfde curriculum volgen. De Bertelsmann Stiftung schrijft in een rapport uit 2018 over segregatie in het onderwijs dat er geen politieke wil is om de wetgeving rond het concept van "twee scholen onder één dak" aan te passen.¹³⁷ In 2020 hebben de autoriteiten van Bosnië-Herzegovina aan de European Commission against Racism and Discrimination (ECRI) van de Raad van Europa laten weten dat er in sommige kantons eerste stappen zijn gezet om een gezamenlijk schoolcurriculum in te voeren. Het gaat nog maar over lokale, kleinschalige pilootprojecten en personeelstrainingen. Niettemin stelt de ECRI dat eerdere aanbevelingen hierover nog niet zijn geïmplementeerd.¹³⁸ In 2020 is er op het terrein nog geen verandering vastgesteld in de situatie van de "twee scholen onder één dak".¹³⁹ Ook Freedom House schrijft in 2021 dat er in sommige scholen in de Federatie nog steeds gescheiden klassen zijn. Bovendien hebben Servische families discriminatie gemeld in de FBiH terwijl teruggekeerde Bosniakken in de RS het schoolcurriculum eveneens als discriminatoir ervaren en hun kinderen daarom tijdelijk naar alternatieve scholen sturen.¹⁴⁰ Volgens het *Bosnia and Herzegovina 2022 Report* is er nog steeds geen vooruitgang geboekt om de praktijk van de "twee scholen onder één dak" te beëindigen.¹⁴¹

Bosnië-Herzegovina is op 1 september 1993 toegetreden tot het Vluchtelingenverdrag (in successie van Joegoslavië). In 2019 zijn er echter berichten over de mogelijke uitlevering van Turkse burgers die er door de Turkse autoriteiten van verdacht worden lid te zijn van de Gülen-beweging. Het gerecht verzet zich tegen de intenties van het ministerie van Justitie om tot deze uitlevering over te gaan.¹⁴²

In het *Bosnia and Herzegovina 2021 Report* van de EC staat echter dat het land wetswijzigingen heeft doorgevoerd die de bescherming tegen *refoulement* verzwakken.¹⁴³

Anno 2021 zijn er in Bosnië-Herzegovina nog steeds 96.421 ontheemde personen uit de tijd van de Balkanoorlogen. Zij krijgen bijstand van de VN-vluchtelingenorganisatie (UNHCR). De overheid promoot hun vrijwillige terugkeer, maar terugkeerders kunnen niettemin met allerlei problemen (geïsoleerde gevallen van agressie, ...) te maken krijgen.¹⁴⁴

2.2. Veiligheidsdiensten

2.2.1. Algemene werking

De beide entiteiten en het district Brčko hebben elk hun eigen politiemacht, vaak met overlappende bevoegdheden. Sinds 2002 bestaat er ook een nationale politie, SIPA. De European Union Police Mission (EUPM), die enige tijd toezicht hield op de lokale politie, heeft haar mandaat beëindigd op 30 juni 2012. De European Union Force (EUFOR) Althea, de vredesmacht die momenteel toeziet op de

¹³⁶ IHRO, 03/2021, p.174, [url](#)

¹³⁷ Bertelsmann Foundation, 2018, pp. 26-27, [url](#)

¹³⁸ ECRI CoE, 19/03/2020, p.6, [url](#)

¹³⁹ Bertelsmann Stiftung, 29/04/2020, [url](#); Freedom House, 25/06/2020, [url](#)

¹⁴⁰ Freedom House, 03/03/2021, [url](#)

¹⁴¹ EC, 12/10/2022, p.33-34, [url](#)

¹⁴² IBNA, 01/11/2019, [url](#); Aljazeera, 17/12/2019, [url](#)

¹⁴³ EC, 19/10/2021, p.39, [url](#)

¹⁴⁴ USDoS, 30/03/2021, [url](#)

naleving van het Dayton-akkoord, helpt wel nog steeds bij het handhaven van een veilige omgeving voor de bevolking van het land.¹⁴⁵ Het mandaat van Althea is op 8 november 2016 verlengd en geldt anno 2021 nog steeds.¹⁴⁶

In het rapport van de Bertelsmann Stiftung (2018) staat dat 19 % van de bevolking een hoog niveau van vertrouwen in de politie beweert te hebben en 41 % beweert een zeker vertrouwen te hebben. Hiermee geniet de politie meer vertrouwen dan het gerecht.¹⁴⁷ De Bertelsmann Stiftung (2020) stelt wel dat de politiekorpsen te lijden hebben onder een hoge graad van institutionele fragmentering en een toegenomen politisering. Er is weinig coördinatie. Ook in de etnisch gemengde kantons blijven etnisch gescheiden politie-eenheden actief. Sinds 2011 al ondergaat de politie op alle niveaus een massieve druk van lokale machtselites die politieke controle op de politie opvoeren en hervormingen tegenhouden.¹⁴⁸ In 2022 schrijft deze bron dat de politiediensten in Bosnië-Herzegovina te lijden hebben onder hoge fragmentatie en een groeiende politisering. In de FBiH zijn de bevoegdheden verdeeld tussen het federale en het kantonale niveau. De samenwerking tussen de korpsen is onvolledig geïnstitutionaliseerd. In de etnisch gemengde kantons zijn de politiekorpsen eveneens etnisch gescheiden. Er is een zwakke coördinatie tussen de korpsen van alle verschillende bestuursniveaus. Bovendien proberen, nog steeds de Bertelsmann Stiftung, de regerende elites sinds 2011 meer politieke controle over de politie te verwerven. Ze maken hierbij gebruik van de politiehervorming van 2007 die de instellingen op het niveau van de staat verzwakt hebben. Vooral in de RS staat de politie onder grote invloed van de regerende partijen.¹⁴⁹

In 2020 stelt het USDoS-mensenrechtenrapport dat de civiele autoriteiten effectieve controle over de veiligheidsdiensten behouden hebben, maar ook dat een gebrek aan duidelijke afscheidingen tussen de zestien politiediensten in het land tot verwarring en overlappende verantwoordelijkheden kan leiden.¹⁵⁰

In het *Bosnia and Herzegovina 2021 Report* van de EC staat dat er geen vooruitgang gemaakt is bij de harmonisering van de politiewetgeving op de diverse niveaus. Politieke beïnvloeding blijft een bezorgdheid. Volgens dit rapport moet het professionalisme en de aansprakelijkheid van de politie gevoelig verbeteren.¹⁵¹ In het *Bosnia and Herzegovina 2022 Report* van de EC staat dat de ondoeltreffende samenwerking tussen politie en parketmagistraten al rechtszaken heeft gehinderd.¹⁵²

Volgens de jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapporten (2020, 2021, 2022) stellen waarnemers dat politiecorruptie wijdverspreid is. Toch zijn er interne onderzoekseenheden bij de politie en voorziet de overheid trainingen (en handleidingen) voor de politie om corruptie en misbruiken tegen te gaan en om het respect voor de mensenrechten te promoten. De handboeken voor de politietrainingen bevatten componenten over anticorruptie.¹⁵³

Sporadisch verschijnen in de media ook berichten over politieagenten die gearresteerd worden voor corruptiefeiten.¹⁵⁴

In een rapport van de ngo Civil Rights Defenders (2019) staat geschreven dat mensenrechtenactivisten die bedreigd worden of fysiek zijn aangevallen (zie [3.4.](#)) doorgaans een heel

¹⁴⁵ EUEA, 01/2015, [url](#)

¹⁴⁶ UN, 08/11/2016, [url](#); European Union Force in Bosnia and Herzegovina, s.d., [url](#)

¹⁴⁷ Bertelsmann Stiftung, 31/01/2018, p.17, [url](#)

¹⁴⁸ Bertelsmann Stiftung, 29/04/2020, p.7, [url](#)

¹⁴⁹ Bertelsmann Stiftung, 23/02/2022, [url](#)

¹⁵⁰ USDoS, 11/03/2020, [url](#)

¹⁵¹ EC, 19/10/2021, p.35, [url](#)

¹⁵² EC, 12/10/2022, p.40, [url](#)

¹⁵³ USDoS, 12/04/2022, p.29, [url](#); USDoS, 11/03/2020, p.20, [url](#); USDoS, 30/03/2021, p.23, [url](#)

¹⁵⁴ Sarajevo Times, 18/02/2020, [url](#); XINHUANET.com, 15/02/2019, [url](#)

positieve en professionele samenwerking ervaren met de operationele politiediensten. Het is eerder in latere stadia dat het onderzoek en de vervolging van daders niet meer doeltreffend zijn.¹⁵⁵

Verder schrijft dit rapport dat de politie doorheen 2019 algemeen gesproken altijd arrestaties uitgevoerd heeft op basis van gerechtelijke bevelen en ook conform de wettelijke voorschriften.¹⁵⁶

In 2018 is de politie van de RS in opspraak gekomen door de dood in onopgehelderde omstandigheden van een jongen (David Dragičević) tijdens de gewelddadige beteugeling van protesten. De vader van de jongen heeft de politie en het politieke establishment ervan beschuldigd een rol gespeeld te hebben bij de dood (veronderstelde moord) en bij het camoufleren van de zaak. Verdere acties voor opheldering zijn verboden en de moeder van David Dragičević is naar Oostenrijk gevlucht.¹⁵⁷

Volgens een bericht uit 2020 is het optreden van de politie in geval van (onaangekondigde) protestdemonstraties van activisten niet consistent te noemen. Sommige demonstraties (bijvoorbeeld tegen de coronamaatregelen) worden ongemoeid gelaten terwijl de "Justice for David"-activisten steeds door de politie aangesproken worden.¹⁵⁸

Balkan Insight schrijft in juni 2021 dat het parket van Bosnië-Herzegovina uiteindelijk het onderzoek naar de dood van David Dragicevic (en de rol van de politie hierbij) heeft overgenomen omdat het onderzoek van het lokale parket (Banja Luka) nog altijd geen resultaten had opgeleverd.¹⁵⁹

In de loop van 2018 en 2019 zijn berichten beginnen opduiken waaruit kan blijken dat de autoriteiten van de diverse entiteiten eraan denken om paramilitaire veiligheidsdiensten op te richten.¹⁶⁰

In april 2022 zijn de salarissen van politieagenten in de FBIH-entiteit verhoogd.¹⁶¹

2.2.2. Klachten in verband met de politie

Volgens Pointpulse (2015), een netwerk van zeven burgermaatschappijorganisaties in de westelijke Balkan die politie-integriteit monitoren en ook beleidswijzigingen in de strijd tegen corruptie voorstellen, hebben alle veiligheidsdiensten in Bosnië-Herzegovina interne controlediensten die verantwoordelijk zijn om klachten van burgers te onderzoeken. Deze interne controleorganen kunnen ook ambtshalve of *ex-officio* een onderzoek starten. Onderzoeken richten zich op het gebruik van excessief geweld, vuurwapens, corruptie, misbruik van politiebevoegdheden. Zo'n onderzoek kan vervolgens leiden tot een disciplinaire procedure. Pointpulse wijst ook op de Crime-Busters Hotline voor klachten in verband met corruptie. Uiteindelijk kunnen klachten over politieagenten, volgens Pointpulse, (indien ze vallen onder de Strafwet) ook leiden tot een strafrechtelijke procedure. Pointpulse wijst er wel op dat interne onderzoeken naar het gedrag van politieagenten altijd door mede-agenten gevoerd worden en dat de doeltreffendheid van dit soort mechanismes dus in vraag kan gesteld worden.¹⁶²

Klachten over de politie kunnen ook neergelegd worden bij de Ombudsdienst. In 2020 zijn er volgens de Ombudsdienst 145 klachten over de politie neergelegd. Deze gingen over onprofessioneel gedrag tegenover burgers (overschrijden van politiebevoegdheden) en over de praktische onmogelijkheid om bij de politie zelf klacht neer te leggen (of om tegen een beslissing in beroep te gaan). Volgens de Ombudsdienst zijn alle ministeries van Binnenlandse zaken in Bosnië-Herzegovina het erover eens dat

¹⁵⁵ Civil Rights Defenders, 12/2019, p.34, [url](#)

¹⁵⁶ USDoS, 11/03/2020, [url](#)

¹⁵⁷ Freedom House, 25/06/2020, [url](#)

¹⁵⁸ Civicus, 16/10/2020, [url](#)

¹⁵⁹ Balkan Insight, 23/06/2021, [url](#)

¹⁶⁰ Freedom House, 25/06/2020, [url](#)

¹⁶¹ Sarajevo Times, 15/04/2022, [url](#)

¹⁶² Pointpulse, 13/08/2015, [url](#)

het nodig is om de werking van de politie te verbeteren en om de onpartijdigheid van de interne controlemechanismes te verzekeren.¹⁶³

Ook anno 2020 en 2021 zijn binnen alle politiekorpsen nog steeds onderzoekseenheden actief voor interne aangelegenheden.¹⁶⁴

Binnen het ministerie van Binnenlandse Zaken is er ook nog steeds een Public Complaints Bureau dat onafhankelijk aan het te werk gaat met klachten van burgers over de politie.¹⁶⁵

In het *Bosnia and Herzegovina 2021 Report* van de EC staat dat klachten over foltering en mishandeling door de politie nog steeds bij de Ombudsdienst kunnen neergelegd worden. Ondanks de mogelijkheid om online klacht in te dienen is het aantal klachten de laatste jaren gedaald. Slechts een paar agenten is uiteindelijk gestraft.¹⁶⁶ Uit een rapport (2021) van het Committee for the Prevention of Torture (CPT) van de Raad van Europa blijkt bovendien dat meldingen over mishandelingen van gedetineerden en gevangenen ook nog steeds door de betrokken politiediensten zelf behandeld worden.¹⁶⁷ En, uit dit rapport blijkt ook nog dat bijvoorbeeld de Internal Control Unit van de kantonale politie van Sarajevo niet heeft geantwoord op herhaalde vragen van de Ombudsdienst over een bepaalde casus.¹⁶⁸

2.3. Gerecht

2.3.1. Algemene werking

Het gerecht in Bosnië en Herzegovina is georganiseerd in vier systemen: de federale staat, de beide entiteiten en het district Brčko. Elk van deze vier systemen heeft een eigen jurisdictie en eigen interne institutionele structuren.¹⁶⁹

Volgens het *Nations in Transit Report* van Freedom House (2021) zorgen de vier afzonderlijke gerechtelijke systemen in Bosnië-Herzegovina voor een algemene inefficiëntie.¹⁷⁰ Door deze specifieke organisatie wordt ook de financiering van het gerecht soms problematisch genoemd. Zo is het gerecht van de FBiH gefinancierd door veertien verschillende bronnen, die een weerspiegeling zijn van de administratieve-territoriale organisatie van deze entiteit.¹⁷¹

Volgens de Bertelsmann Stiftung (2020) wordt een gelijke toegang tot het gerecht ernstig ondermijnd door de fragmentering, politisering en inefficiëntie van het gerecht.¹⁷² In 2022 stelt deze bron dat de grondwettelijke hoven op het nationale niveau en op het niveau van de FBiH nog enigszins controle uitoefenen op de wetgevende en uitvoerende machten, maar dit is veel minder het geval in de RS. Het zich niet voegen naar de rechtsspraak van een Grondwettelijk Hof wordt in Bosnië-Herzegovina nauwelijks vervolgd. Deze bron voegt hier nog aan toe dat de gerechtelijke achterstand eind 2020 opgelopen was tot méér dan 2,1 miljoen burgerlijke zaken (waarvan 1,9 miljoen in verband met niet betaalde rekeningen voor nutsvoorzieningen).¹⁷³

¹⁶³ ENNHRI, 07/2021, [url](#)

¹⁶⁴ USDoS, 12/04/2022, p.29, [url](#); USDoS, 30/03/2021, [url](#)

¹⁶⁵ OSCE (Polis), s.d., [url](#)

¹⁶⁶ EC, 19/10/2021, [url](#)

¹⁶⁷ Euronews, 14/09/2021, [url](#)

¹⁶⁸ Euronews, 14/09/2021, [url](#)

¹⁶⁹ EC, 29/05/2019, [url](#)

¹⁷⁰ Freedom House, 03/03/2021, [url](#)

¹⁷¹ EWB, 17/03/2022, [url](#)

¹⁷² Bertelsmann Stiftung, 29/04/2020, p.15, [url](#)

¹⁷³ Bertelsmann Stiftung, 23/02/2022, [url](#)

De OVSE heeft in 2020 (samen met de hiervoor bevoegde instanties bij het gerecht) trainingen voor de nieuwe rechters en parketmagistraten georganiseerd in verband met ethische standaarden en de praktijk van disciplinaire maatregelen.¹⁷⁴

Om de onafhankelijkheid van het gerecht en het parket te garanderen is in 2006 de High Judicial and Prosecutorial Council (HJPC) opgericht. De HJPC is verantwoordelijk voor onder meer de benoemingen van rechters en parketmagistraten. Deze raad heeft ook een disciplinaire functie die blijvend professionalisme moet verzekeren.¹⁷⁵ De HJPC heeft intussen al een positieve rol gespeeld in de versterking van de onafhankelijkheid van het rechtssysteem. Zo heeft de raad in 2016 het hoofd van het parket ontslagen omwille van disciplinaire inbreuken.¹⁷⁶ Ook in juli 2021 heeft het HJPC het hoofd van het parket uit haar functie ontheven omwille van professionele redenen.¹⁷⁷

In februari 2022 wordt een wetsvoorstel ingediend om ook in de RS een aparte HJPC op te richten.¹⁷⁸ Deze oprichting lokt kritiek van TI uit omdat het wettelijke onzekerheid creëert¹⁷⁹, maar in de zomer van 2022 krijgen de eerste conferenties van de HJPC van de RS toch de steun van de OVSE.¹⁸⁰

Het jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapport (2021, 2022) stelt dat de Grondwet van Bosnië-Herzegovina voor iedereen het recht voorziet op een eerlijk proces (in burgerlijke en in strafzaken). In verband met de gerechtelijke procedures schrijft dit rapport dat de gebruikelijke internationale rechten en standaarden voor verdachten voorzien zijn (o.a. vermoeden van onschuld, recht op onmiddellijke en volledige informatie, openbaar en eerlijk proces binnen redelijke termijn, recht op juridische bijstand, recht op getuigenverklaringen, recht op beroep, recht op vertalingen...) en dat de autoriteiten de meeste van deze rechten respecteren.¹⁸¹

Ook volgens de EC worden de procedurele rechten van beschuldigen, getuigen en slachtoffers in het algemeen gehandhaafd, ook al gebeurt dit niet overal in het land op gelijke manier. Volgens de EC moeten de vier strafrechtwetgevingen (en het afdwingen ervan) verder geharmoniseerd worden. Het land moet ook nog maatregelen nemen om het recht op een advocaat in politiedetentie beter te verzekeren. De EC beklemtoont dat het uitermate belangrijk is dat de wetten die het recht op een eerlijk proces binnen een redelijke termijn voorschrijven (zie infra) aangenomen worden.¹⁸²

In 2019 schrijft het de Ombudsdienst in het jaarrapport dat burgers vooral klagen over onredelijk lange behandelingstermijnen van rechtszaken en ook dat rechters partijdig en onprofessioneel kunnen zijn. Burgers hebben geen vertrouwen in het gerecht.¹⁸³ In het jaarrapport over 2020 van de IHRO staat dat deze dienst 701 klachten heeft ontvangen in verband met het gerecht en de administratie. Er is sprake van een algemeen wantrouwen van de burger ten aanzien van het gerecht als gevolg van de ervaren inefficiëntie. Klachten over rechtbanken hebben meestal te maken met de lengte van de procedures en ook met moeilijkheden om informatie over de stand van het onderzoek te ontvangen. De ombudsmannen klagen ook al lang over de moeizame implementering van eindvonnissen.¹⁸⁴ In juli 2021 schrijft het European Network of National Human Rights Institutions (ENNHRI) ook nog dat burgers steeds meer de aanwezigheid van een vertegenwoordiger van de IHRO vragen tijdens hun proces, om zodoende een onpartijdig te verzekeren dat binnen de tijdslimieten afloopt. Er blijft immers

¹⁷⁴ OSCE, 01/10/2020, [url](#)

¹⁷⁵ Bertelsmann Stiftung, 29/04/2020, [url](#)

¹⁷⁶ Freedom House, 03/04/2017, [url](#)

¹⁷⁷ Balkan Insight, 26/07/2021, [url](#)

¹⁷⁸ SarajevoTimes, 10/02/2022, [url](#)

¹⁷⁹ N1, 08/02/2022, [url](#)

¹⁸⁰ OSCE, 08/06/2022, [url](#)

¹⁸¹ USDoS, 12/04/2022, p.9, [url](#); USDoS, 30/03/2021, [url](#)

¹⁸² EC, 06/10/2020, [url](#); EC, 12/10/2022, pp.35-36, [url](#)

¹⁸³ IHRO, 03/2019, [url](#)

¹⁸⁴ IHRO, 03/2021, pp.12-13, [url](#)

ook sprake van klachten over inefficiënt afdwingen van rechtbankbeslissingen, schendingen van de procedures, gedrag in de rechtbanken (schending van het principe van onpartijdigheid...)¹⁸⁵

Volgens Freedom House is de hoge druk op het gerecht vanuit de politieke klasse een belangrijke, blijvende uitdaging. De politieke druk op het gerecht komt van de hoogste beleidsmakers komt en stijgt voortdurend.¹⁸⁶ In 2019 schrijft Freedom House hierover dat het gerecht vatbaar is voor druk vanuit de regering.¹⁸⁷ In het *Freedom Report* (2021) meldt Freedom House nog steeds druk en beïnvloeding vanuit de politieke klasse.¹⁸⁸

In mei 2019 verschijnt in de media een video waarop te zien zou zijn dat de voorzitter van de HJPC geld aanneemt om een zaak te "bekijken".¹⁸⁹ In december 2020 heeft het hoofd van de HJPC ontslag genomen in de context van beweringen over corruptie en vriendjespolitiek.¹⁹⁰ In 2020 verwijst Freedom House naar dit schandaal om de onafhankelijkheid van het gerecht in vraag te stellen.¹⁹¹

Het jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapport (2021, 2022) stelt eveneens dat figuren uit de politieke klasse of de georganiseerde misdaad hun invloed op het gerecht kunnen laten gelden (vooral in corruptiezaken).¹⁹²

In het *Bosnia and Herzegovina 2021 Report* van de EC is sprake van persistente en evidente tekenen van een verslechtering die dringende maatregelen vereisen om de integriteit van het gerecht te verhogen en het vertrouwen van de burger in het gerecht terug te winnen.¹⁹³ In 2022 schrijft de EC dat de selectieve, niet-transparante vervolging en gerechtelijke opvolging van corruptiezaken verder is gegaan. Het slechte functioneren van het gerecht heeft de strijd tegen corruptie ondermijnd.¹⁹⁴

In het rapport van TI (2020) over het fenomeen van het kapen van de staat (*state capture*) (zie ook [1.1.](#)) staat geschreven dat de parketten hun focus richten op kleine corruptiezaken en zich niet concentreren op serieuze corruptiezaken. Parketmagistraten beschikken ook niet altijd over de juiste competenties om in dit soort zaken aanklachten op te stellen en bewijsmateriaal te verzamelen.¹⁹⁵

Volgens Branko Peric, rechter op het nationale niveau, is er geen redding meer mogelijk voor het gerecht. Het systeem is voorgoed vernietigd. De onafhankelijkheid is teniet gedaan en het gerecht staat onder politieke controle.¹⁹⁶

2.4. Systeem van daadwerkelijke rechtsmiddelen tegen schending van rechten en vrijheden zoals neergelegd in het EVRM, BUPO-verdrag en anti-folterverdrag

2.4.1. Beroepsmogelijkheden

Volgens het jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapport kunnen individuen en organisaties steeds een zaak aanspannen bij binnenlandse rechtbanken en daarbij steeds beroep aantekenen (tot op het

¹⁸⁵ ENNHRI, [url](#)

¹⁸⁶ Freedom House, 03/04/2017, [url](#)

¹⁸⁷ Freedom House, 04/02/2019, [url](#)

¹⁸⁸ Freedom House, 08/06/2021, [url](#)

¹⁸⁹ AP, 29/05/2019, [url](#)

¹⁹⁰ Freedom House, 08/06/2021, [url](#)

¹⁹¹ Freedom House, 25/06/2020, [url](#)

¹⁹² USDoS, 12/04/2022, p.8, [url](#), USDoS, 30/03/2021, p.7, [url](#)

¹⁹³ EC, 19/10/2021, p.4, [url](#)

¹⁹⁴ EC, 12/10/2022, pp.17-18, [url](#)

¹⁹⁵ TI, 2020, p.23, [url](#)

¹⁹⁶ Sarajevo Times, 24/04/2022, [url](#)

niveau van het Grondwettelijk Hof en zo nodig ook nog bij het EHRM). Volgens deze bron heeft het Grondwettelijk Hof al meermaals schendingen van de rechtsgang vastgesteld met name als gevolg van het overschrijden van een redelijke behandelingstermijn door het gerecht. Nog volgens deze bron heeft het nalaten van de overheid om zich te schikken naar gerechtelijke beslissingen van het Grondwettelijk Hof (zie [2.3.1.](#)) al meermaals geleid tot klachten bij het EHRM.¹⁹⁷

Ook in het *Bosnia and Herzegovina 2019 Report* van de EC staat dat er nog steeds regelmatig zaken (ook in verband met het recht op een faire rechtszaak, recht op vrijheid en veiligheid, recht op vrijheid van meningsuiting en recht op niet-discriminatie) tot op het niveau van het EHRM gebracht worden.¹⁹⁸

In het *Bosnia and Herzegovina 2021 Report* van de EC staat dat het EHRM 2.059 Bosnische aanvragen heeft behandeld. Het hof heeft acht veroordelingen uitgesproken waarbij het in één zaak heeft geoordeeld dat het land de rechten van het EVRM had geschonden. Verschillende eerdere vonnissen zijn naderhand echter nooit geïmplementeerd.¹⁹⁹

Volgens het *Bosnia and Herzegovina 2022 Report* van de EC staat dat het EHRM in nog eens negentien zaken heeft geoordeeld dat Bosnië-Herzegovina de rechten uit het EVRM heeft geschonden. Het gaat over zaken die te maken hebben met het recht op een eerlijk proces; de vrijheid van meningsuiting en de bescherming van eigendom.²⁰⁰

2.4.2. Juridische bijstand in de gewone rechtsgang

Op 27 oktober 2016 is de wet op de gratis rechtsbijstand aangenomen. De wet voorziet in de oprichting van een dienst voor de voorziening van gratis juridische bijstand binnen het (federale) ministerie van Justitie. Bovendien is in de nieuwe wet ook de mogelijkheid voorzien om gratis juridische bijstand te krijgen via onafhankelijke advocaten. Voortaan heeft elke burger ten allen tijde recht op toegang tot het gerecht, tot informatie over rechten en plichten en hulp bij de formaliteiten hierbij.²⁰¹

De bijstand (via gratis rechtsbijstandscentra) is er onder meer voor het invullen van gerechtelijke formulieren, gerechtelijke aanvragen (klachten, verzoekschriften) en wettelijke vertegenwoordiging voor een rechtbank. De IHRO kwalificeert dit als heel belangrijk voor de burgers.²⁰² In het jaarrapport van de IHRO (2020) wordt evenwel geijverd voor betere organisatie en toegankelijkheid van de gratis juridische bijstand.²⁰³

Ook sommige ngo's bieden gratis juridische bijstand. Te vernoemen zijn Vaša Prava en het Helsinki Committee for Human Rights (zie ook [2.4.2.](#)).²⁰⁴

Sinds 2020 kunnen slachtoffers van huiselijk geweld in de RS gebruik maken van gratis juridische bijstand.²⁰⁵

Volgens het *Bosnia and Herzegovina 2020 Report* moeten in de eniteit FBiH en het kanton Centraal-Bosnië wel nog een aantal wetten aangenomen worden om het wettelijke kader in verband met juridische bijstand te vervolledigen. Dit rapport stelt dat er duidelijke minimumstandaarden en een

¹⁹⁷ USDoS, 12/04/2022, p.9, [url](#); USDoS, 13/03/2019, [url](#); USDoS, 30/03/2021, [url](#); HRW, 14/01/2020, [url](#)

¹⁹⁸ EC, 06/10/2020, [url](#)

¹⁹⁹ EC, 19/10/2021, p.25, [url](#)

²⁰⁰ EC, 12/10/2022, p.28, [url](#)

²⁰¹ Sarajevo Times, 20/11/2016, [url](#)

²⁰² Ombudsman of Bosnia and Herzegovina, 03/2017, [url](#)

²⁰³ IHRO, 03/2021, p.64, [url](#)

²⁰⁴ HRW, 13/01/2021, [url](#)

²⁰⁵ CSSP, 13/07/2020, [url](#)

algemene beschikbaarheid nodig zijn om te vermijden dat de juridische bijstand ongelijk blijft ten nadele van de kwetsbaarste personen.²⁰⁶

In het *Bosnia and Herzegovina 2021 Report* van de EC staat dat het recht op juridische bijstand niet overal gelijk wordt gehandhaafd wat nadelig is voor de zwaksten. Dit rapport stelt dat er een behoefteanalyse zou moeten komen om de lacunes wat betreft de gratis juridische bijstand in het land in kaart te brengen.²⁰⁷ Deze vaststellingen worden in 2022 herhaald. Volgens het *Bosnia and Herzegovina 2022 Report* heeft het land het hoogste budget voor juridische bijstand in de hele regio. In 2020 is bijstand toegestaan in 712 zaken, wat het dubbele is van de mediaan voor de westelijke Balkan.²⁰⁸

2.5. Bijkomende toegangsmogelijkheden tot bescherming

Naast de wettelijke voorzieningen binnen de gewone rechtsgang zijn er ook nog andere onafhankelijke instellingen waartoe zowel burgers als ngo's zich kunnen wenden en die eveneens waken over de bescherming van de mensenrechten.

2.5.1. De Ombudsdienst (Institution of Human Rights Ombudsman –IHRO)

De Institution of Human Rights Ombudsman for Bosnia and Herzegovina (IHRO) is de voornaamste mensenrechteninstelling van Bosnia-Herzegovina. Het instituut bestaat uit drie ombudsmannen. Op de website van het European Network of National Human Rights Institutions (ENNHRI) staat dat de IHRO de bescherming van de rechten van individuele burgers en van rechtspersonen verzekert in overeenstemming met de Grondwet en alle onderschreven, internationale mensenrechteninstrumenten. De dienst behandelt klachten in verband met mensenrechtenschendingen (of –tekorten) die begaan zijn door de nationale autoriteiten, de entiteiten of door het district Brčko. In geval van een vastgestelde mensenrechtenschending kan de Ombudsdienst een aanbeveling voor de bevoegde autoriteiten opmaken.²⁰⁹

De IHRO heeft ook nog bijkomende mandaten die in overeenstemming zijn met de antidiscriminatiewet en de wet over de vrijheid van informatie.²¹⁰ Verder staat op de website dat de Ombudsman kantoren heeft in de volgende steden: Banja Luka (hoofdkantoor), Sarajevo, Mostar, Distrikt Brcko (regionale kantoren) en Livno (veldkantoor).²¹¹

De IHRO beschikt eveneens over een afdeling bescherming van politieke en burgerrechten. Deze afdeling heeft tot taak het doorlichten van de toepassingen van de wet en haar overeenstemming met de internationale standaarden, het bewust maken van de bevolking van het belang om de mensenrechten te respecteren en het streven naar een betere status voor organisaties die zich inzetten voor de mensenrechten en het democratiseren van de civiele maatschappij. Ingediende klachten bij het instituut hebben vooral betrekking op de buitensporig lange duur van gerechtelijke procedures, niet-efficiënte uitvoering van rechterlijke beslissingen, juridische onzekerheid, gebrek aan consistentie van de rechtspraak, het niet uitvoeren van rechterlijke beslissingen en gebrek aan vertrouwen van burgers in de rechtbanken. De IHRO heeft de voorbije jaren rapporten gemaakt voor de VN en voor het nationale parlement van Bosnië over de status van de mensenrechten in het land en over de uitvoering van de antidiscriminatiewetgeving. Verscheidene aanbevelingen, zoals deze over de rechterlijke macht, discriminatie en de toegang tot informatie, zijn niet opgevolgd. Dit is vooral te

²⁰⁶ EC, 06/10/2020, p.33, [url](#)

²⁰⁷ EC, 19/10/2021, p.32, [url](#)

²⁰⁸ EC, 12/10/2022, p.36, [url](#)

²⁰⁹ ENNHRI, s.d., [url](#)

²¹⁰ ENNHRI, s.d., [url](#)

²¹¹ ENNHRI, s.d., [url](#)

wijten aan de beperkte mogelijkheid om deze aanbevelingen af te dwingen en wegens een gebrek aan politieke steun.²¹²

In 2018 contacteerden 13.130 burgers de IHRO. 3.266 klachten werden afgewezen. De ombudspersonen van de IHRO stelden 317 aanbevelingen op, schreven 5 rapporten en voerden 166 media-onderzoeken.²¹³ Ook in de loop van 2019 is de dienst van de ombudsman actief klachten blijven behandelen. 39 % van de aanbevelingen zijn door openbare en private instellingen toegepast.²¹⁴ Een aantal van de klachten (129) die de IHRO in 2019 heeft behandeld, hebben te maken met de omstandigheden en behandeling van gedetineerden en gevangenen.²¹⁵

Volgens een doorlichting van de IHRO door de Raad van Europa (2018) biedt de dienst, gelet op het hoge aantal klachten dat wordt ingediend, een toegankelijk rechtsmiddel voor schendingen van de mensenrechten. Ondanks de beperkte middelen van de dienst behandelt ze wel degelijk talloze klachten en vaardigt ze ook een belangrijk aantal aanbevelingen uit.²¹⁶

In de loop van 2020 heeft de Ombudsdienst de banden met nationale en internationale organisaties en instellingen verder verbeterd. Het gaat hierbij over duurzame werkrelaties met burgermaatschappijorganisaties zoals Save the Children en MFS EMMAUS²¹⁷; instellingen zoals de OVSE en de Raad van Europa en regionale netwerken zoals de Global Alliance of National Human Rights Institutions (GANHRI) en de ENNHRI.²¹⁸

In het *Bosnia and Herzegovina 2021 Report* van de EC staat dat Bosnië-Herzegovina de Wet over de Mensenrechtenombudsman nog dient aan te passen zodat de onafhankelijkheid en de effectiviteit van deze dienst verhoogd kan worden en zodat deze dienst ook kan functioneren als Nationaal Preventiemechanisme tegen foltering en mishandeling. In 2020 heeft de dienst 2.716 klachten ontvangen, waarvan 288 klachten in verband met discriminatie.²¹⁹

In het jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapport (2021) staat echter dat de aanbevelingen van de dienst van de ombudsman voor het grootste deel niet geïmplementeerd worden en dat het mandaat van de IHRO voor het brede publiek onduidelijk blijft.²²⁰

In het jaarrapport over 2020 van de IHRO staat dat de dienst het grootste aantal klachten ontvangen heeft in verband met inbreuken op de burgerlijke en politieke rechten. De klachten duiden aan dat burgers moeilijkheden ervaren bij de toegang tot een efficiënte justitie, tewerkstelling en sociale rechten en dat deze moeilijkheden vaak veroorzaakt zijn door hoge niveaus van armoede, corruptie en migraties van de bevolking. Over de activiteiten van de IHRO tegen discriminatie blijkt uit het jaarrapport ook nog dat de IHRO een elektronische database heeft opge maakt om een grondige opvolging mogelijk te maken van de eventuele implementering van de aanbevelingen.²²¹

In 2022 schrijft de EC dat Bosnia-Herzegovina de Wet op de Ombudsdienst moet aanpassen niet alleen om de onafhankelijkheid en de doeltreffendheid van de instelling te versterken maar ook om het aan te duiden als nationaal preventiemechanisme tegen foltering en mishandeling. In 2021 heeft de

²¹² IHRO, 03/2019, [url](#)

²¹³ IHRO, 03/2019, [url](#)

²¹⁴ EC, 06/10/2020, [url](#)

²¹⁵ USDoS, 30/03/2021, [url](#)

²¹⁶ CoE, 5/2018, [url](#)

²¹⁷ Association „HO International forum of solidarity-Emmaus“ (IFS-EMMAUS) is a local NGO established in 1999 with the aim of providing assistance to vulnerable population groups. IFS-EMMAUS operates on the territory of all country since it numbers 260 employees, 50 active volunteers and network of offices in Dobož Istok, Sarajevo, Srebrenica and Zvornik. It represents one of the biggest auto sufficient NGOs in the country and wider [url](#).

²¹⁸ ENNHRI, [url](#)

²¹⁹ EC, 19/10/2021, [url](#)

²²⁰ Civil Rights Defenders, 12/2019, p.30, [url](#)

²²¹ IHRO, 03/2021, p.10, [url](#)

Ombudsdienst, nog steeds volgens dit EC-rapport, 2.946 klachten ontvangen. Verder heeft de dienst 315 aanbevelingen uitgevaardigd waarvan er 198 helemaal zijn geïmplementeerd. Hoewel het over de bevoegdheden beschikt is de dienst niet tussenbeide gekomen in administratieve of gerechtelijke procedures.²²²

2.5.2. Het ministerie voor Mensenrechten en Vluchtelingen (MHRR)

Naast de IHRO is er ook nog het ministerie voor Mensenrechten en Vluchtelingen (MHRR) als een belangrijk instituut dat burgers tegen discriminatie beschermt. Deze instelling behandelt geen concrete, individuele gevallen, maar focust eerder op de algemene beleidslijnen en trends die verband houden met de antidiscriminatiewet (monitoring, implementering). Deze instelling houdt ook data bij en publiceert strategische documenten en beleidsnota's in verband met het antidiscriminatiebeleid.²²³

In 2019 heeft dit ministerie klachten van Roma in ontvangst genomen in verband met hun toegang tot sociale bijstand en huisvesting (zie ook 3.1.).²²⁴

Een rapport van de ngo Civil Rights Defenders noemt, naast het EHRM, ook nog de IHRO, het MHRR en ook een aantal parlementaire comités als de belangrijkste binnenlandse mechanismes voor de bescherming van de mensenrechten.²²⁵ In het rapport worden, behalve het Grondwettelijk Hof, bovendien ook nog een aantal andere overheidsagentschappen en –raden opgesomd. Hun rol is om de bescherming van de mensenrechten verder te promoten en te beschermen: de Council for Children, de Agency for Gender Equality en twee Gender Centres (RS en FBIH), het Committee on Roma, de Council for Disabled Persons, en de Commission on Relations with Religious Communities. Er zijn ook National Minority Councils opgericht binnen het parlement van de entiteit FBIH. Ze verlenen advies aan het parlement van de entiteit en steun aan de interreligieuze dialoogstructuren.²²⁶

De gezamenlijke commissie voor mensenrechten (op het federale niveau) is in de periode juni-december 2020 vijf keer samengekomen. Deze commissie is zowel bij activiteiten van de overheid als van ngo's betrokken.²²⁷

2.5.3. Ngo's en internationale organisaties

In Bosnië-Herzegovina zijn talloze ngo's actief. Zij spelen een belangrijke rol niet alleen op vlak van humanitaire hulp, maar ook als verdediger van gemarginaliseerde bevolkingsgroepen bij de autoriteiten en het aanmoedigen tot participatie in de bestuursorganen. Te vernoemen zijn Vaša Prava en het Helsinki Committee for Human Rights. Beide zorgen eveneens voor gratis rechtsbijstand (zie 2.4.2.). Het *Bosnia Herzegovina Report* van de EC (2020) wijst erop dat een mondige burgermaatschappij een cruciale component is van elk democratisch systeem en dat de burgermaatschappij ook aldus moet erkend en behandeld worden. Volgens de EC is de wetgeving over de vrijheid van vereniging in Bosnië-Herzegovina in lijn met internationale standaarden en wordt ze algemeen gesproken ook gerespecteerd. Maar, in dit rapport staat ook dat mensenrechtenactivisten geconfronteerd zijn met bedreigingen, verbale agressie en ook fysieke aanvallen (zie 3.4.).²²⁸

In het *Bosnia and Herzegovina 2021 Report* van de EC staat dat het wettelijke en regelgevende kader voor de burgermaatschappij algemeen gesproken in lijn is met het EU-*acquis*. De vrijheid van

²²² USDoS, 12/04/2022, p.28-29, [url](#)

²²³ OSCE, 19/03/2019, [url](#)

²²⁴ EC, 06/10/2020, [url](#)

²²⁵ Civil Rights Defenders, 12/2019, p.30, [url](#)

²²⁶ Civil Rights Defenders, 12/2019, p.30, [url](#)

²²⁷ USDoS, 30/03/2021, [url](#)

²²⁸ EC, 06/10/2020, pp.10-11, [url](#)

samenkomen is wel beperkt in de RS waar activisten voor de campagne van “Justice for David” (zie [2.2.1.](#)) te maken hebben gekregen met intimidatie, boetes en gerechtelijke vervolging.²²⁹

Freedom House (2020) noemt de ngo-sector in Bosnië-Herzegovina robuust maar wijst er ook op dat de organisaties afhankelijk zijn van overheidssubsidies en soms onderworpen worden aan speciale inspecties van de belastingdiensten. Vooral in de RS voert de overheid soms druk uit op ngo’s.²³⁰

Volgens het jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapport (2021) is er een verscheidenheid aan ngo’s die zonder overheidsrestricties werken en die mensenrechtensituaties onderzoeken en erover publiceren. Tegelijk is in dit rapport sprake van overheidsdruk, bedreigingen en aanvallen op burgermaatschappijactivisten die werken op gevoelige onderwerpen zoals de strijd tegen corruptie.²³¹

In het licht van de algemene observaties in verband met alle democratische processen die in dit rapport beschreven worden, is de aanwezigheid van de OVSE op het terrein in Bosnië-Herzegovina van groot belang. De organisatie blijft er immers onverminderd actief bij het ondersteunen van al deze processen, de veiligheid en de stabiliteit. De belangrijkste verantwoordelijkheid van de OVSE in het land is steunverlening bij de versterking van de democratische instellingen, goed bestuur, de beginselen van de mensenrechten en de ontwikkeling van een multinationale en multi-etnische democratische staat.²³²

Volgens Freedom House (geciteerd in EWB, 2022) is de sector van de burgermaatschappij zwakker geworden omdat ze vervreemd raakt van het publiek en steeds meer vatbaar is voor binnenlandse, politieke actoren.²³³

Volgens de EC (2022) is er geen vooruitgang gemaakt op het gebied van het creëren van een positieve omgeving voor burgermaatschappijorganisaties. Er is bijvoorbeeld nog altijd geen kader voor de transparante financiering van burgermaatschappijorganisaties. Toch staat in het *Bosnia and Herzegovina 2022 Report* ook vermeld dat gewone organisaties kunnen blijven opkomen voor beleidswijzigingen en dat ze, in plaats van de openbare autoriteiten, diensten blijven leveren aan de burger. Activisten die opkomen voor zaken die gevoelig liggen (corruptie, vrouwenrechten, rechten van LGBTI, migranten, het milieu) kunnen geconfronteerd worden met bedreigingen, gescheld en fysieke aanvallen.²³⁴

2.6. Detentieomstandigheden

In het jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapport (2019) staat dat de omstandigheden in de gevangenissen in Bosnië-Herzegovina ondermaats zijn, maar dat er ook verbeteringen worden vastgesteld zoals bij voorbeeld in de gevangenis van Sarajevo.²³⁵ In de *Bosnia and Herzegovina Opinion 2019* van de EC wordt eveneens geschreven over verbeteringen in de detentieomstandigheden met positieve effecten op de leefomstandigheden van gedetineerden.²³⁶

In een nieuw rapport (2021) meldt het CPT dat het talloze meldingen heeft ontvangen van (beweerde) gevallen van fysieke en psychologische mishandeling door ordehandhavers in de FBiH en (in minder

²²⁹ EC, 19/10/2021, pp.10-11, [url](#)

²³⁰ Freedom House, 25/06/2020, [url](#); Freedom House, 03/03/2021, [url](#)

²³¹ USDoS, 30/03/2021, [url](#)

²³² OSCE, s.d., [url](#)

²³³ EWB, 20/04/2022, [url](#)

²³⁴ EC, 12/10/2022, p.12, [url](#)

²³⁵ USDoS, 13/03/2019, [url](#)

²³⁶ EC, 29/05/2019, [url](#)

mate dan vroeger) ook in de RS. Volgens het rapport gaat het over ernstige mishandelingen, die als foltering kunnen ingeschat worden, met het doel verdachten tot bekentenissen te dwingen.²³⁷

De aanpak van dit soort misdragingen door ordehandhavers wordt al jarenlang onvoldoende aangepakt en bestraft door de autoriteiten. In 2018 is er vanuit de hoofdparketten van de twee entiteiten naar alle kantonale parketten een nota verstuurd met verplichte instructies om mishandeling, foltering en onmenselijke behandeling van gedetineerden te vermijden.²³⁸

Volgens de rapporten van de Bertelsmann Stiftung uit 2018 en 2020 worden occasionele meldingen van mishandeling van verdachten in politiekantoren en van gedetineerden en gevangenen onvoldoende opgevolgd door de bevoegde autoriteiten.²³⁹

Ook volgens het *Bosnia and Herzegovina 2020 Report* van de EC worden berichten over mishandeling van gevangenen in gevangenissen en detentiefaciliteiten maar traag behandeld en worden er maar weinig agenten gestraft.²⁴⁰

Ook in het USDoS-mensenrechtenrapport van 2021 staat dat er geen concrete indicaties zijn dat de veiligheidsdiensten gestopt zijn met de praktijk van het ernstig mishandelen van gedetineerden en gevangenen, zoals die in het verleden werd gemeld.²⁴¹ In dit rapport staat wel dat zowel in de FBH als in de RS grote fondsen besteed zijn aan de uitbreidingscapaciteiten van de gevangenissen. Concreet worden de gevangenissen van Zenica, Orasje, Igman, Trebinje, Bijeljina, Istocno Sarajevo en Banja Luka genoemd.²⁴²

Het *Bosnia and Herzegovina 2022 Report* van de EC schrijft dat verdachten in politiekantoren en detentiestructuren een ernstig risico lopen op mishandeling. Slechts weinig agenten worden hiervoor gestraft.²⁴³

²³⁷ CoE, 14/09/2021, [url](#)

²³⁸ USDoS, 13/03/2019, [url](#)

²³⁹ Bertelsmann Stiftung, 31/01/2018, [url](#); Bertelsmann Stiftung, 29/04/2020, p.15, [url](#)

²⁴⁰ EC, 06/10/2020, p.26, [url](#)

²⁴¹ USDoS, 30/03/2021, p.3, [url](#)

²⁴² USDoS, 30/03/2021, p.5, [url](#)

²⁴³ EC, 12/10/2022, p.29, [url](#)

3. Specifieke situaties

3.1. Roma

Bosnië-Herzegovina beschikt over een uitgewerkt wettelijk kader voor de bescherming van de minderheden (zie ook [2.1.](#)). In het jaarrapport van de Ombudsdienst wordt, in verband met de Roma, specifiek gewezen op het belang van de Wet op de bescherming van de leden van de nationale minderheden. Ook het wettelijk kader van de Conventie voor de bescherming van nationale minderheden van de Raad van Europa is in Bosnië-Herzegovina rechtsreeks toepasbaar als een integraal deel op zowel nationaal en entiteitsniveau.²⁴⁴

Bovendien heeft land in 2019 ook de Poznan-Verklaring (een verbintenis uit juli 2019 van de Balkanlanden i.v.m. de integratie van Roma) onderschreven.²⁴⁵ Op federaal- en entiteitsniveau zijn er nationale minderheidsraden (Roma Comités) die op regelmatige basis samenkomen, ook al beschikken deze organen niet over de nodige middelen en politieke invloed op het reële beleidsniveau.²⁴⁶

Om de integratie van Roma in de samenleving te verbeteren worden in Bosnië-Herzegovina vanuit de diverse overheden al vele jaren actieplannen aangenomen die erop gericht zijn de kansen op de arbeidsmarkt en de toegang tot gezondheidszorg, het onderwijs en de huisvesting te verbeteren (bijvoorbeeld de Roma Strategie de actieplannen voor de periode 2017-2020; 2018-2022 en 2021-2025). Maar bronnen zoals AI, USDoS en de EC maken hierbij de kanttekening dat de nodige fondsen voor de beoogde implementering ervan ontbreken.²⁴⁷ Volgens het *Bosnia and Herzegovina 2022 Report* heeft de Raad van ministers in april 2022 een nationaal actieplan aangenomen voor de sociale inclusie van Roma (2021-2025). Dit plan behelst initiatieven tegen discriminatie en voor huisvesting, tewerkstelling, onderwijs en gezondheidszorg. De strategische doelen en maatregelen zijn in overeenstemming met de Verklaring van Poznan. Nog volgens dit rapport worden Roma beschermd door de antidiscriminatiewetgeving.²⁴⁸

Niettemin schrijven COI-bronnen al jarenlang dat de groep van de Roma de kwetsbaarste en meest benadeelde minderheidsgroep van Bosnië-Herzegovina blijft. Er is sprake van systemische obstakels bij de toegang tot onderwijs, huisvesting, gezondheidszorg en tewerkstelling. Het aantal schoolverlaters en werklozen bij de Roma is de voorbije jaren heel hoog gebleven.²⁴⁹

In het jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapport (2020) is ook sprake van discriminatie van Roma door de autoriteiten. Zo is er kritiek op het verzuim en de onwil bij de politie om bij Roma gevallen van huiselijk geweld en mensenhandel dusdanig te identificeren. In dit soort situaties worden Roma eerder gezien als slachtoffers van "familiale verwaarlozing" (wat betekent dat de daders niet strafrechtelijk vervolgd kunnen worden).²⁵⁰ Ook volgens het USDoS-mensenrechtenrapport (2021) zijn het vooral de Romavrouwen die het kwetsbaarst blijven en die de meeste discriminatie ondervinden in het hele land. Ook in dit rapport is sprake van discriminatie van Roma bij de toegang tot gezondheidszorg, huisvesting, onderwijs en tewerkstelling. De werkloosheid bij Roma bedraagt 95 % en een groot deel van de Roma leeft zonder water en elektriciteit in openlijk gesegreerde stadsdelen. Ook staat er dat het officiële aantal Roma van 12.583 een grote onderschatting is.²⁵¹

²⁴⁴ IHRO, 03/2021, pp.200-201, [url](#)

²⁴⁵ EC, 06/10/2020, [url](#)

²⁴⁶ USDoS, 30/03/2021, p.35, [url](#); AI, 22/02/2018, [url](#); EC, 17/04/2018, p.21, [url](#); EC, 17/04/2018, p.21, [url](#)

²⁴⁷ AI, 22/02/2018, [url](#); EC, 17/04/2018, p.21, [url](#); USDoS, 11/03/2020, [url](#)

²⁴⁸ EC, 12/10/2022, p.36, [url](#)

²⁴⁹ AI, 22/02/2018, [url](#); EC, 17/04/2018, p.21, [url](#)

²⁵⁰ USDoS, 11/03/2020, p.30, [url](#)

²⁵¹ USDoS, 30/03/2021, p.35, [url](#)

Ook in het *Bosnia and Herzegovina 2021 Report* van de EC staat dat de sociale inclusie van Roma nog steeds hinder ondervindt. De 58.000 Roma zijn nog steeds de kwetsbaarste en meest benadeelde minderheid. Ze hebben te kampen met vooroordelen en "antigypsyism". Vooral Romavrouwen worden geconfronteerd met meervoudige vormen van discriminatie.²⁵² In 2022 schrijft de EC ook dat de rechten van Romavrouwen geschonden worden in situaties van huiselijk geweld, vroege huwelijken, mensenhandel en uitbuiting. In 2022 schrijft deze bron dat lokale gemeentes hun lokale Roma actieplannen zijn beginnen herzien. In 26 steden en gemeentes zijn problemen vastgelegd in verband met informele nederzettingen en huisvesting. Maar, in dit rapport staat ook nog dat discriminatie, vooral op het gebied van tewerkstelling alomtegenwoordig blijft. Er blijft ook veel schooluitval. Ongeveer twee derden van de Roma heeft toegang tot de gezondheidszorg.²⁵³

Toch zijn er ook initiatieven die een reële, positieve impact hebben. Het gaat meestal over initiatieven waarbij ook de burgermaatschappij (zie [2.5.3.](#)) betrokken partij is. Tot voor enkele jaren beschikten vele Roma bijvoorbeeld nog steeds niet over identiteitsdocumenten met problemen bij de toegang tot de dienstverlening (gezondheidszorg, onderwijs, huisvesting, ...) als gevolg.²⁵⁴ Maar de voorbije jaren wordt op dit gebied vooruitgang gemeld dankzij de aanhoudende samenwerking tussen de burgermaatschappij en de autoriteiten. Zo zijn de procedures rond inschrijvingen en burgerlijke administratie van Roma sinds 2018 verbeterd. Volgens gegevens van de EC is in 2018 het aantal Roma zonder identiteitsdocumenten van 300 gedaald naar 83.²⁵⁵ In 2021 en 2022 bevestigt de EC dat het proces van de burgerlijke registratie van Roma goed geëvolueerd is. Er blijven wel nog enkele administratieve problemen (zoals de vereiste van verblijf voor registratie en de erkenning van documenten van kinderen die in het buitenland zijn geboren).²⁵⁶

Een rapport van de World Bank (2019) bevat een overzicht van ngo's die momenteel op het terrein actief zijn ten behoeve van de Romagemeenschap: Association Vaša Prava (Your Rights); Local Democracy Foundation; Bosnia and Herzegovina Women's Network; Association of Citizens for Promotion of Roma Education-Otaharin; Kali Sara-Roma Information Centre; Romlen Kakani. Al deze organisaties zijn via allerhande projecten actief in de versterking van de sociale, educatieve, professionele, juridische situatie of de gezondheidstoestand van Roma.²⁵⁷

Ook de betrokkenheid van internationale actoren kan leiden tot een positieve impact voor Roma. Zo hebben de Raad van Europa en de EU in 2017 samen het zogenoemde ROMACTED-steunprogramma opgezet voor Roma, Ashkali en Egyptenaren in de hele westelijke Balkan met als doel de implementering en de efficiëntie van de beleidsplannen alsook de principes van goed bestuur en participatie op het lokale niveau (en niet van bovenaf) te ondersteunen.²⁵⁸ Op 20 maart 2018 heeft de officiële lancering plaatsgevonden van het ROMACTED programma in Bijeljina, Brčko, Donji Vakuf, Gradiška, Kakanj, Prnjavor, Travnik, Tuzla, Visoko en Vukosavlje. In de daaropvolgende jaren heeft ROMACTED als drijvende kracht gefungeerd bij het opzetten van workshops met als doel het nationale actieplan lokaal beter te implementeren. Het ROMACTED-programma is gericht op het opbouwen van politieke wil en aanhoudende beleidsbetrokkenheid van lokale autoriteiten om democratisch lokaal bestuur en *empowerment* van lokale Romagemeenschappen te versterken.²⁵⁹

Concreet betekent dit ook dat in de periode 2018-2019 een groot aantal lokale initiatieven, samenwerkingsverbanden en synergiën op poten zijn gezet, zoals onder meer initiatieven in verband met huisvesting, energievoorzieningen, onderwijs, verkiezing van de Romavriendelijkste

²⁵² EC, 19/10/2021, [url](#)

²⁵³ EC, 12/10/2022, p.36, [url](#)

²⁵⁴ HRW, 17/01/2019, [url](#)

²⁵⁵ EC, 29/05/2019, p.55, [url](#)

²⁵⁶ EC, 19/10/2021, p.32, [url](#); EC, 12/10/2022, p.36, [url](#)

²⁵⁷ The World Bank, 2019, [url](#)

²⁵⁸ CoE, s.d., [url](#)

²⁵⁹ CoE, s.d., [url](#)

burgemeester van Bosnië-Herzegovina en de versterking van onderwijscapaciteiten voor Romakinderen.²⁶⁰

Op 19 oktober 2021 is in Bosnië-Herzegovina de tweede fase van het ROMACTED-programma "Promoting good governance and Roma empowerment at local level" gelanceerd. ROMACTED II zal de lokale autoriteiten blijven bijstaan om Romathema's te helpen integreren bij de mainstream lokale beleidsplannen, -budgetten, -dienstverleningen. Hierbij komt ook aandacht voor de democratische deelname en versterking van lokale Romagemeenschappen.²⁶¹

Volgens een ngo die gratis juridische bijstand (zie [2.4.2.](#)) verleent (Vasa Prava BiH), hebben Roma meer te kampen met de gevolgen van de COVID-19-pandemie dan andere gemarginaliseerde gemeenschappen. Ze zijn immers in de informele sector actief en hun kinderen hebben minder opties tot online lesvolgen.²⁶²

3.2. Huiselijk geweld

Naast het wettelijke kader (zie infra) om huiselijk geweld aan te pakken ontwikkelt Bosnië-Herzegovina al jarenlang een reeks strategieën en initiatieven tegen het fenomeen. Zo is men in de RS reeds in 2012 gestart met een opleiding voor agenten om adequaat met situaties van huiselijk geweld te kunnen omgaan. In de FBiH heeft men in dat jaar een strategie voor de preventie en bestrijding van huiselijk geweld voor de periode 2013-2017 aangenomen.²⁶³

Bosnië-Herzegovina heeft op 27 juli 2013 het Verdrag van de Raad van Europa inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld geratificeerd (Conventie van Istanboel).²⁶⁴

In juli 2015 is de *Strategy for implementing the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence for the period 2015-2018* aangenomen.²⁶⁵

Er is op in 2018 ook een *memorandum of understanding* afgesloten tussen de overheid en de negen opvanghuizen die door ngo's worden beheerd en die samen 200 slachtoffers kunnen herbergen.²⁶⁶

In 2018 is er opnieuw een *gender action plan* aangenomen voor de periode 2018-2022. Dit plan noemt de preventie van en strijd tegen gendergerelateerd geweld een prioriteit.²⁶⁷

Anno 2019 zijn daden van seksueel geweld ook in de vier strafwetten expliciet erkend als strafrechtelijke feiten. Maar, volgens een rapport van de organisatie Women against Violence Europe (WAVE, 2019), heeft alleen de RS de provisies met de Istanboelconventie geharmoniseerd door ook de andere misdaden van seksueel geweld te erkennen die door de Conventie beregeld zijn.²⁶⁸

In 2020 heeft de RS de mogelijkheden voorzien voor slachtoffers van huiselijk geweld om gebruik te kunnen maken van gratis juridische bijstand.²⁶⁹ Volgens de EC heeft de RS (entiteit) haar wetgeving inzake de bescherming tegen huiselijk geweld in lijn gebracht met de Conventie van Istanboel. De

²⁶⁰ CoE, s.d., [url](#)

²⁶¹ CoE, 19/10/2021, [url](#)

²⁶² HRW, 13/01/2021, [url](#)

²⁶³ EASO, 14/11/2016, [url](#)

²⁶⁴ EC, 10/11/2015, [url](#)

²⁶⁵ EC, 10/11/2015, [url](#)

²⁶⁶ USDoS, 13/03/2019, [url](#)

²⁶⁷ USDoS, 11/03/2020, [url](#)

²⁶⁸ WAVE, 10/2019, [url](#)

²⁶⁹ CSSP, 13/07/2020, [url](#)

wetgeving is sinds 1 januari 2020 van kracht.²⁷⁰ De RS heeft anno 2021 ook een 2020-2024 strategisch plan voor de strijd tegen huiselijk geweld aangenomen.²⁷¹

Volgens HRW heeft de entiteit FBIH eind 2021 een wetsvoorstel aangenomen in verband met de bescherming tegen huiselijk geweld.²⁷²

In het jaarrapport van de IHRO (2021) wordt het wettelijk kader voor de bescherming tegen en de bestraffing van huiselijk geweld geschetst. In de entiteiten en het Brčko District is telkens een respectievelijke Protection against Domestic Violence Act van kracht. Verder is er de Strafwet van deze drie structuren. Ten slotte stipuleert de Gender Equality Act dat gendergerelateerd geweld een strafrechtelijk feit is.²⁷³

Volgens de Raad van Europa (2022) heeft het land, in navolging van de ratificatie van de Istanboelconventie, intussen het wettelijk kader herzien en ook de overeenkomstige mechanismes om gendergelijkheid en vrouwenrechten aan te pakken. Zo definieert de Wet op de gendergelijkheid van Bosnië-Herzegovina onder andere alle verantwoordelijkheden van de relevante, betrokken instellingen (Agentschap voor gendergelijkheid van Bosnië-Herzegovina, het Gendercentrum van de FBIH en het Gendergelijkheidscentrum van de RS). De Raad van ministers van Bosnië-Herzegovina heeft in augustus 2019 de beslissing aangenomen om een Raad voor de monitoring en rapportering van de implementering van de Istanboelconventie en van femicide op te richten (Decision on the Establishment of the Board for Monitoring and Reporting on Implementation of the Istanbul Convention and Femicide in Bosnia and Herzegovina).²⁷⁴

Ondanks alle voorzieningen in de wetgeving om huiselijk geweld en geweld op vrouwen aan te pakken melden de bronnen lacunes op het gebied van de implementering ervan. Volgens WAVE (2019), zijn er op het niveau van de entiteiten en het district Brčko nog geen beleidsmaatregelen die specifiek de steun en bijstand aan slachtoffers van seksueel geweld reguleren.²⁷⁵ WAVE schrijft in 2019 in verband met de implementering van de wetgeving ook nog dat er geen instanties het wettelijk mandaat hebben om slachtoffers van huiselijk geweld te informeren over de beschikbare hulp- en bijstandsdiensten. Nochtans zijn er specifieke openbare instellingen aangeduid die de verplichting hebben om deze informatie aan te bieden. Er zijn, volgens de gegevens waarover WAVE beschikt, ook geen crisiscentra voor slachtoffers van verkrachting of centra die medische en forensische onderzoeken verrichten of die hulp en advies aanbieden, zoals vereist door de Istanboelconventie.²⁷⁶

Ook volgens HRW (2020) blijft de overheid tekort schieten om het probleem van geweld op vrouwen aan te pakken, ondanks het wettelijke kader om gendergerelateerd geweld (en mensenhandel) te bestraffen en ondanks de ratificatie van de Istanboelconventie.²⁷⁷

Volgens de Bertelsmann Stiftung (2022) is de implementering van de wetgeving rond huiselijk geweld in Bosnië-Herzegovina inadequaat te noemen en ook slecht geïmplementeerd. Volgens dit rapport hebben vluchthuizen het tijdens de pandemie moeilijk gehad om slachtoffers van huiselijk geweld te beschermen.²⁷⁸

De EC stelt in 2016 gebreken vast bij de uitvoering van de wetgeving inzake de preventie van en bescherming tegen huiselijk geweld. Er ontbreekt meer bepaald een geharmoniseerd systeem voor monitoring en het verzamelen van gegevens over gevallen van geweld tegen vrouwen. De diverse

²⁷⁰ EC, 06/10/2020, [url](#)

²⁷¹ EC, 19/10/2021, [url](#)

²⁷² HRW, 13/01/2022, [url](#)

²⁷³ IHRO, 03/2021, [url](#)

²⁷⁴ CoE, 17/11/2021, [url](#)

²⁷⁵ WAVE, 10/2019, [url](#)

²⁷⁶ WAVE, 10/2019, [url](#)

²⁷⁷ HRW, 17/01/2019, [url](#)

²⁷⁸ Bertelsmann Stiftung, 23/02/2022, pp.5-6, [url](#)

wetten ter voorkoming van huiselijk geweld in de verschillende entiteiten zijn ook niet geharmoniseerd.²⁷⁹ Het aantal vluchthuizen voor slachtoffers van huiselijk geweld blijft volgens het EC-rapport van 2019 te gering. In dit rapport wordt er ook op gewezen dat het vooral de burgermaatschappij (zie infra) is die een sleutelrol vervult in het aanreiken van sociale dienstverlening aan slachtoffers van huiselijk geweld (onder meer door het runnen van acht vluchthuizen).²⁸⁰ In 2021 schrijft de EC in het *Bosnia-Herzegovina Report* dat de bescherming en bijstand van slachtoffers door de instellingen moet verbeteren. Ook de vervolging van daders moet versneld worden.²⁸¹ In 2022 heeft de EC al deze vaststellingen herhaald.²⁸²

Volgens het jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapport (2020) blijft de politie (ondanks de gespecialiseerde training voor situaties van huiselijk geweld) van beide entiteiten vaak weigerachtig staan om families uiteen te halen door daders te arresteren.²⁸³ In 2021 schrijft het USDoS dat het probleem van het seksueel lastigvallen van vrouwen ernstig blijft. Vrouwen melden het zelden omdat ze geen systematische steun verwachten van de politie en de welzijnscentra en ook geen strenge straffen van het gerecht voor de daders.²⁸⁴ In dit rapport staat nog dat vrouwelijke slachtoffers van verkrachting geconfronteerd worden met vooroordelen en discriminatie zowel in hun gemeenschappen als bij vertegenwoordigers van de overheid. Daders van huiselijk geweld worden in de praktijk zelden uit de thuissituatie verwijderd, hoewel hiervoor wettelijke voorzieningen bestaan. Veroordeelde daders komen er vaak van af met boetes of voorwaardelijke straffen.²⁸⁵

Het jaarrapport van de IHRO (2021) schrijft over huiselijk geweld dat de COVID-19-pandemie negatieve gevolgen heeft gehad voor vrouwen en dat huiselijk geweld in Bosnië-Herzegovina toegenomen is terwijl de mogelijkheden om hulp te zoeken afgenomen zijn.²⁸⁶

Volgens het jaarrapport van AI (2022) heeft Bosnië-Herzegovina in 2021 bijna geen vooruitgang meer gemaakt bij de harmonisering van haar wetgeving met de Istanboelconventie.²⁸⁷

In het licht van de lacunes bij de autoriteiten in de aanpak van huiselijk geweld wijzen COI-bronnen op de belangrijke rol van de burgermaatschappij. Zo maakt het jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapport in 2016 melding van een groot aantal ngo's die proberen steun te bieden aan slachtoffers van huiselijk geweld. Negen van die ngo's hebben in 2015 ook een netwerk opgericht (Safe Network) dat vrouwen in nood kunnen contacteren via twee noodnummers (één per entiteit). De noodlijnen hadden eind juli van dat jaar al 2.500 oproepen ontvangen.²⁸⁸

In 2016 is UN Women een driejaarlijks programma begonnen in de strijd tegen huiselijk geweld. Een deel van het programma is erop gericht slachtoffers bij te staan door steun te verlenen aan overheidsinstellingen en ngo's uit verschillende sectoren.²⁸⁹

De OVSE-vertegenwoordiging in Bosnië-Herzegovina heeft in 2019 campagne gevoerd om de gevallen van huiselijk geweld te melden en de SOS-telefoonlijnen breder bekend te maken. Voor de politie is het nummer 122, en voor de gratis SOS-lijnen 1264 in de RS en 1265 in de FBiH.²⁹⁰

²⁷⁹ EC, 09/11/2016, [url](#)

²⁸⁰ EC, 29/05/2019, p.52, [url](#)

²⁸¹ EC, 19/10/2021, p.30, [url](#)

²⁸² EC, 12/10/2022, p.34, [url](#)

²⁸³ USDoS, 11/03/2020, p.24, [url](#)

²⁸⁴ USDoS, 30/03/2021, pp.26-28, [url](#)

²⁸⁵ USDoS, 30/03/2021, pp.26-28, [url](#)

²⁸⁶ IHRO, 03/2021, p.196, [url](#)

²⁸⁷ AI, 29/03/2022, [url](#)

²⁸⁸ USDoS, 03/03/2017, [url](#)

²⁸⁹ UNWomen, 2016, [url](#)

²⁹⁰ OSCE, 18/11/2019, [url](#)

WAVE (2019) schrijft over hulpdiensten dat deze eigenlijk niet bestaan als deel van een systematisch overheidsopvangsysteem voor slachtoffers van huiselijk geweld. Toch vermeldt deze bron twee hulporganisaties die bekend zijn: Medica, een burgermaatschappijorganisatie in Zenica die steun biedt aan slachtoffers van huiselijk geweld (en hun kinderen), en het Centrum voor steun aan kinderslachtoffers van geweld (afdeling in het Universitair ziekenhuis van Foča). Deze twee diensten bieden wel geen allesomvattende, systematische hulp. WAVE verwijst ook nog naar een *Resource package for service providers of health services on gender-based violence in Republika Srpska* die richtlijnen voorziet voor gezondheidsmedewerkers over hoe ze forensisch onderzoek moeten verrichten en hoe ze bewijsmateriaal moeten verzamelen voor latere rechtszaken.²⁹¹

Slechts drie vrouwenorganisaties in Bosnië-Herzegovina voorzien in 2019 juridische bijstand die volledig gratis is. Verder zijn er negen vluchthuizen operationeel in het land. Het zijn, volgens WAVE, vooral de ngo's die zich toeleggen op de mensenrechten van vrouwen die hulpdiensten aanbieden, en dit slechts op de meest acute ogenblikken (dus niet op langere termijn). Deze ngo's beschikken over gespecialiseerd en getraind personeel. WAVE geeft het Women's Centre in Trebinje als voorbeeld.²⁹²

Volgens een rapport van de ngo Civil Rights Defenders (2019) hebben vrouwelijke mensenrechtenactivisten veelal te kampen met onbegrip over hun activisme bij hun eigen familie. Reden hiervoor is de traditionele perceptie van de rol van vrouwen in gezin en maatschappij. Vrouwen worden geacht voor zichzelf en de kinderen te zorgen. Vrouwenrechtenactivisten zijn dan ook vooral blootgesteld aan risico's in familieverband.²⁹³

3.3. LGBTI

In het *Bosnia and Herzegovina 2018 Report* van de EC wordt in verband met de rechten van LGBTI-persoon verwezen naar een specifieke harmonisering van de strafwetten op de verschillende niveaus (entiteiten, federaal). Voortaan zijn seksuele oriëntering en genderidentiteit overal in Bosnië-herzegovina als gronden erkend voor een haatmisdrijf. Sinds 2016 waren beide elementen ook al erkend als strafbare gronden voor discriminatie. Verder wordt in dit rapport verwezen naar specifieke trainingsprogramma's over de mogelijke problemen van LGBTI-persoon voor leden van de ordehandhaving en van het gerecht.²⁹⁴

In het *Bosnia and Herzegovina 2020 Report* van de EC is er sprake van de ontwikkeling van een plan in verband met de rechten van LGBTI maar dit plan moet nog aangenomen worden.²⁹⁵ In het *Bosnia and Herzegovina 2021 Report* van de EC staat dat het actieplan in verband met de rechten van de LGBTI-persoon klaar is, maar nog op goedkeuring van de Raad van ministers wacht. Volgens dit rapport is de vervolging van haatmisdrijven tegen LGBTI-persoon nog steeds onvoldoende. Het Sarajevo Open Centre, een LGBTI-organisatie, heeft dertien haatincidenten geregistreerd (inclusief gevallen van huiselijk geweld).²⁹⁶

In juli 2022 heeft de Raad van ministers van Bosnië-Herzegovina het Actieplan over de rechten van lesbische, gay, biseksuele, transgender, intersex en queer-persoon, dat al in 2020 was ontwikkeld, uiteindelijk aangenomen. De EC herhaalt in haar *Bosnia and Herzegovina 2022 Report* dat de wetgeving in Bosnië-Herzegovina in verband met LGBTI intussen geharmoniseerd is.²⁹⁷

²⁹¹ WAVE, 10/2019, [url](#)

²⁹² WAVE, 10/2019, [url](#)

²⁹³ Civil Rights Defenders, 12/2019, p.32, [url](#)

²⁹⁴ EC, 17/04/2018, p.20, [url](#)

²⁹⁵ EC, 06/10/2020, p.33, [url](#)

²⁹⁶ EC, 19/10/2021, [url](#)

²⁹⁷ EC, 12/10/2022, p.34, [url](#)

In oktober 2022 gaat een artikel van Balkan Insight uitgebreid in op het nieuw aangenomen actieplan. Er is sprake van een stap voorwaarts in het in lijn brengen van mensenrechtenbeschermingen met de EU-standaarden. Het actieplan (2021-2024) bestrijkt thema's als haattaal, vrijheid van samenkomen, transgenderrechten, vooroordelen en stereotyperingen. In theorie moet het plan ook nog het pad effenen voor de beregeling van samenlevingscontracten voor mensen van hetzelfde geslacht; transgenderpersonen helpen bij de toegang tot medische zorgen en wijzigingen in hun identiteitsdocumenten; en de vrijheid van samenkomen faciliteren. Het plan wijst er ook nog eens expliciet op dat de mensenrechten en fundamentele vrijheden de basis vormen van de grondwettelijke *set-up* van het land en dat de talrijke internationale mensenrechtenverdragen de steunbeer vormen van 's lands grondwetten.²⁹⁸

Ten slotte wijst dit artikel er ook nog op dat de wetgever in Bosnië-Herzegovina verschillende mechanismes opgesteld heeft om bescherming te bieden tegen haattaal. De strafwet beregelen de rol van de politie, de parketten en de rechtbanken in gevallen van haattaal en ook welke instellingen dit soort misdrijven moeten melden en als getuige moeten optreden in rechtszaken. Maar, dit artikel wijst erop dat de strafwet enkel van toepassing is wanneer de haattaal te maken heeft met nationale, raciale of religieuze haat. Bovendien worden slechts een beperkt aantal personen echt vervolgd voor haattaal.²⁹⁹

Ondanks alle voorzieningen in de wetgeving om huiselijk geweld en geweld op vrouwen aan te pakken melden de bronnen lacunes op het gebied van de implementering ervan:

Zo zijn er volgens HRW in 2017 regelmatig meldingen van haatspraak, haatmisdaden en discriminatie geweest en is de reactie van de politie doorgaans ontoereikend. HRW citeert hiervoor het Sarajevo Open Centre (SOC).³⁰⁰ Volgens HRW is er in 2018 alvast één geval van haatmisdrijven tegen LGBTI-personen doorgegeven aan het parket maar het is niet bekend in welk stadium van het onderzoek de zaak zich bevindt.³⁰¹ In 2022 vermeldt HRW in haar jaarrapport dat LGBTI in het onderwijs (volgens de bevindingen van SOC), discriminatie blijven ondervinden in het onderwijs, tewerkstelling en huisvesting. HRW meldt ook dat er nog niet veel vooruitgang gemaakt is op het gebied van het verzekeren van gelijkheid voor mensen in een *partnership* met iemand van hetzelfde geslacht.³⁰²

Ook Amnesty International (AI) schrijft in haar jaarlijkse mensenrechtenrapport (2018) dat de politie faalt bij het grondig onderzoeken van daden van geweld en discriminatie van LGBTI-personen.³⁰³ Ook in 2022 schrijft AI dat LGBTI met discriminatie geconfronteerd blijven in alle aspecten van het leven (onderwijs, werk en huisvesting) én dat er geen vooruitgang gemaakt wordt op het gebied van het legaliseren van samenlevingscontracten voor mensen met hetzelfde geslacht.³⁰⁴

Volgens de Bertelsmann Stiftung (2022) blijven LGBTI bijzonder kwetsbaar. Ondanks bepaalde verbeteringen in het wettelijk kader voor de bescherming van de mensenrechten blijven haattaal en discriminatie wijdverspreid. Huiselijk geweld en pesterijen door leeftijdsgenoten blijft ook stijgen. De autoriteiten slagen er, volgens deze bron niet in om hiertegen een adequaat antwoord te bieden.³⁰⁵

Volgens het jaarrapport van de International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association Europe (ILGA Europe) (2021) zijn de belangrijkste problemen voor de LGBTI-gemeenschap huiselijk- en intrafamiliaal geweld.³⁰⁶ Het kanton Sarajevo heeft in februari 2020 een genderactieplan

²⁹⁸ Balkan Insight, 12/10/2022, [url](#)

²⁹⁹ Balkan Insight, 12/10/2022, [url](#)

³⁰⁰ HRW, 18/01/2018, [url](#)

³⁰¹ HRW, 17/01/2019, [url](#)

³⁰² HRW, 13/01/2022, [url](#)

³⁰³ AI, 22/02/2018, [url](#)

³⁰⁴ AI, 29/03/2022, [url](#)

³⁰⁵ Bertelsmann Stiftung, 23/02/2022, [url](#)

³⁰⁶ ILGA Europe, 19/02/2021, [url](#)

aangenomen waarin ook sprake is van LGBTI-personen. De bedoeling van het plan is onder meer om – in de context van haatmisdrijven tegen LGBTI-personen - procedures voor de samenwerking tussen politie en parket op poten te zetten.³⁰⁷ Volgens ILGA (2022) blijft haattaal een ernstig probleem in Bosnië-Herzegovina. In de zomer van 2021 heeft SOC er wel een conferentie gehouden om te identificeren welk beleid en welke wettelijke maatregelen precies nodig zijn. Volgens ILGA hebben burgermaatschappijorganisaties vier gevallen van huiselijk geweld tegen LGBTI gedocumenteerd in 2020 en twee gevallen in 2021. Verder staat in het ILGA-rapport dat het SOC in de kantons Sarajevo en Tuzla politieagenten heeft getraind in verband met de rechten op vereniging en over ander rechten voor LGBTI.³⁰⁸

In 2018 stelt de EC dat de vervolging van haatcriminaliteit en haattaal onvoldoende blijft. Gewelddadige aanvallen op LGBTI-personen hebben in de jaren voor 2018 niet geleid tot aanklachten.³⁰⁹ Volgens de EC (2022) blijft Bosnië-Herzegovina een actief en aanhoudend engagement nodig hebben om alle objectieven van het nieuwe actieplan (zie supra) te bereiken. De effectieve implementering van de provisies in verband met haatcriminaliteit tegen LGBTI-personen uit de (geharmoniseerde) Strafwet door middel van vervolging blijft immers nog steeds onvoldoende. Ook de EC stelt dat de sociale en economische rechten (waaronder het recht op een familieleven) momenteel nog steeds niet erkend worden voor koppels van hetzelfde geslacht. Ook de sociale inclusie van interseks- en transgender-personen moet nog verbeterd worden. De EC meldt wel dat de gemeentelijke rechtbank van Sarajevo in april 2022 voor het eerst een vonnis gevelde heeft (in eerste aanleg) waarin het een schending van de antidiscriminatiewet tegen LGBTI-personen heeft erkend. Het gaat over een zaak van haattaal tegen een verkozen op het kantonniveau. Nog volgens de EC heeft SOC in 2021 veertien haatincidenten (waaronder gevallen van huiselijk geweld) gedocumenteerd in de loop van 2021.³¹⁰

Ook in het jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapport (2019, 2022) staat dat haattaal, discriminatie en geweld op LGBTI-personen wijdverspreid zijn. Verder stelt dit rapport dat aanvallen en andere criminele feiten die tegen LGBTI-personen gericht zijn met vertraging en op inadequate wijze vervolgd worden. In dit rapport is ook sprake van situaties van huiselijk geweld tegen LGBTI-personen alsook online aanzetten tot geweld, effectief geweld en/of discriminatie in de context van school of werkplaats. Deze bron citeert ook nog SOC dat stelt dat het echte aantal gevallen van discriminatie veel hoger ligt dan het bekende omdat veel slachtoffers angst hebben om het te melden. Volgens deze bron zijn transgender-personen de kwetsbaarste groep van de LGBTI-gemeenschap.³¹¹

Sinds 2019 vinden in Sarajevo geregeld evenementen zoals een pride parade, een LGBTI-zomerfestival, of een queer-filmfestival plaats. Dit kan aanleiding geven tot uitingen van homofobie. Toch kunnen deze evenementen telkens doorgaan, zij het wel met een zekere politieaanwezigheid. In augustus 2021 hebben de autoriteiten zelfs aangekondigd om de aangekondigde protestdemonstratie van een moslimcampagnegroep tegen de Pride Parade in Sarajevo te verbieden. Uiteindelijk vinden beide betogingen op een vreedevolle manier plaats.³¹²

³⁰⁷ ILGA Europe, 19/02/2021, [url](#)

³⁰⁸ ILGA Europe, 27/04/2022, [url](#)

³⁰⁹ EC, 17/04/2018, p.20, [url](#)

³¹⁰ EC, 12/10/2022, p.34, [url](#)

³¹¹ USDoS, 13/03/2019, [url](#); USDoS, 12/04/2022, p.45, [url](#)

³¹² Balkan Insight, 10/08/2021, [url](#); Bertelsmann Stiftung, 23/02/2022, pp.5-6, [url](#); ILGA Europe, 27/04/2022, [url](#); EC, 12/10/2022, p.34, [url](#); AI, 29/03/2022, [url](#); Freedom House, 25/06/2020, [url](#); USDoS, 11/03/2020, [url](#); Balkan Insight, 14/08/2021, [url](#)

In een rapport (2019) van de ngo Civil Rights Defenders is sprake van vijf gevallen van activisten die opkomen voor de rechten van LGBTI-personen en die ernstig bedreigd zijn geweest zonder dat de politie de dreigementen ernstig heeft genomen.³¹³

3.4. Journalisten, activisten, vrijheid van meningsuiting

De vrijheid van meningsuiting (waaronder de persvrijheid) is gewaarborgd door de Grondwet en andere wetgeving (zie [2.1.](#)).³¹⁴ Ook het rapport van de organisatie Civil Rights Defenders (2019) stelt dat de rechten van de media voorzien zijn door de grondwettelijke verankering van de vrijheid van meningsuiting en door wetten die specifiek het werk van de media reguleren.³¹⁵ Al sinds 2002 is smaad ook volledig uit de Strafwet gehaald.³¹⁶ In verband met de bescherming van mensenrechtenactivisten schrijft de ngo Civil Rights Defenders (2019) dat Annex 6 van de Dayton-akkoorden (zie [2.1.](#)) van bijzonder belang is.³¹⁷

De COI-bronnen melden niettemin al jarenlang gevallen van intimidatie, pesterijen en bedreigingen op journalisten. Deze bedreigingen en aanvallen op journalisten hebben de voorbije jaren regelmatig gewelddadige vormen aangenomen:

Volgens HRW (2019) zijn er in 2018 zeven fysieke aanvallen voorgevallen tegen journalisten. Sommige gevallen zijn door de politie onderzocht en aan het parket overgemaakt, maar er zijn in dat jaar geen veroordelingen gevolgd. Een aanval in augustus 2018 op Vladimir Kovačević (journalist bij BN TV) wordt door de politie wel als een poging tot moord beschouwd. De IHRO heeft in 2018 negen klachten over fysieke aanvallen ontvangen.³¹⁸ In het jaarrapport van HRW (2020) staat dat gevallen van agressie (verbale bedreigingen, politieke druk, fysieke aanvallen, doodsb bedreigingen) op journalisten blijven voorvallen maar ook dat de politie deze gevallen pro-actiever en met meer engagement heeft aangepakt dan in het verleden. Ook andere overheidsinstellingen hebben hierover beter gecommuniceerd. Een aantal gevallen zijn daadwerkelijk behandeld door het parket en in augustus 2019 is er sprake van vier effectieve veroordelingen van daders van geweld op journalisten door het gerecht. Een zekere Marko Čolić heeft een gevangenisstraf van vier jaar gekregen voor de moordpoging op Vladimir Kovačević.³¹⁹

Volgens Freedom House (2019) zijn de omstandigheden voor journalisten in de RS repressiever dan in de rest van het land. In april 2019 is bij voorbeeld de prominente regeringscriticus Slaviša Krunic in een hinderlaag gelokt en vermoord. Er is weinig bekend geraakt over motieven en de mogelijke opdrachtgevers.³²⁰ Volgens Freedom House is er anno 2021 nog altijd sprake van politieke druk, pesterijen, bedreigingen en aanvallen op journalisten terwijl ze hun werk uitvoeren.³²¹

Ook de ngo Civil Rights Defenders (2019) stelt dat aanvallen op journalisten vooral in de RS plaatvinden. Deze organisatie merkt nog op dat burgers in Bosnië-Herzegovina dit soort aanvallen steeds meer gerechtvaardigd vinden.³²² Volgens dit rapport worden ook mensenrechtenactivisten al jaren geconfronteerd met geweld, haattaal, fysieke en psychologische pesterijen. De toestand van de rechtsstaat leidt, volgens de ngo, in sommige gevallen tot straffeloosheid.³²³ In het rapport staat

³¹³ Civil Rights Defenders, 12/2019, p.35, [url](#)

³¹⁴ EC, 29/05/2019, [url](#)

³¹⁵ Civil Rights Defenders, 12/2019, p.30, [url](#)

³¹⁶ Bertelsmann Stiftung, 23/02/2022, p.12, [url](#)

³¹⁷ Civil Rights Defenders, 12/2019, pp. 28-29, [url](#)

³¹⁸ HRW, 17/01/2019, [url](#); EC, 29/05/2019, [url](#)

³¹⁹ HRW, 13/01/2021, [url](#)

³²⁰ Freedom House, 25/06/2020, [url](#)

³²¹ Freedom House, 03/03/2021, [url](#); Freedom House, 08/06/2021, [url](#)

³²² Civil Rights Defenders, 12/2019, p.31, [url](#)

³²³ Civil Rights Defenders, 12/2019, p.27, [url](#)

anderzijds wel geschreven dat mensenrechtenactivisten die bedreigd worden of fysiek zijn aangevallen doorgaans een heel positieve en professionele samenwerking ervaren met de operationele politiediensten. Het is eerder in latere stadia dat het onderzoek en de vervolging van daders niet meer doeltreffend zijn.³²⁴

In 2020 beslist een procureur in de RS om geen vervolging in te stellen in een zaak waarbij een journaliste met doodsbedreigingen geconfronteerd is.³²⁵ Volgens een artikel in *Le Courier des Balkans* (2021) valt de president van de RS, Dodik, journalisten, activisten en al wie een bedreiging vormt voor zijn zakenbelangen openlijk aan. Sommigen onder hen hebben de RS verlaten.³²⁶

Volgens Reporters Without Borders (2022, geciteerd door Balkan Insight) opereren de media in Bosnië-Herzegovina wel in een relatief gunstig wettelijk kader maar in een extreem ongunstige politieke en economische situatie. Volgens de ngo voelen journalisten zich niet beschermd tijdens de uitvoering van hun werk.³²⁷

De journalistenvereniging van Bosnië-Herzegovina heeft volgens AI (2021) in 2020 ongeveer 30 gevallen van ernstige schendingen van de persvrijheid (onder meer doodsbedreigingen van persmensen) geregistreerd.³²⁸ AI stelt in 2022 dat mediahuizen en journalisten die over corruptie, oorlogsmisdaden en migratie publiceren, blijven werken in een omgeving die vijandig is en geconfronteerd blijven met ernstige bedreigingen en intimidaties (inclusief komende van gezagsdragers).³²⁹

In het *Bosnia and Herzegovina 2020 Report* van de EC staat dat de autoriteiten de aanvallen op journalisten minimaliseren. Het rapport citeert een belangenvereniging van journalisten (BH Novinari, zie infra) die in 2019 negen gevallen van fysiek geweld en acht doodsbedreigingen heeft geregistreerd.³³⁰ In het *Bosnia and Herzegovina 2021 Report* van de EC staat dat er geen vooruitgang is bij het garanderen van de vrijheid van meningsuiting en van de media of bij de bescherming van journalisten tegen bedreigingen of geweld.³³¹ In 2022 schrijft deze bron dat ernstige bezorgdheden blijven in verband met politieke druk, intimidatie en bedreigingen op journalisten. Er is sprake van een vijandig klimaat voor de mediavrijheid. De autoriteiten blijven het probleem minimaliseren. In 2019 en 2020 heeft de Ombudsdienst negen klachten ontvangen over haattaal tegen journalisten. De Online Media and Press Council heeft 509 klachten over haattaal tegen journalisten ontvangen.³³²

Volgens het jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapport (2021) zijn in Bosnië-Herzegovina onafhankelijke media actief en brengen deze een wijde verscheidenheid aan opinies.³³³ Deze bron wijst in 2017 echter op een verband tussen enerzijds de verslechterende politieke situatie, etnische en politieke allianties tussen politici en media en anderzijds een groeiende intolerantie tegenover journalisten die voor hen ongunstige berichtgeving publiceren.³³⁴ Ook in 2020 is er het hele jaar door sprake geweest van aanvallen op de professionele integriteit van journalisten.³³⁵ Volgens gegevens in het jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapport (2021) hebben de autoriteiten in de periode 2006-2020 ongeveer 30 % van de daden van de gerapporteerde strafrechtelijke feiten tegen journalisten vervolgd en hebben ze meer

³²⁴ Civil Rights Defenders, 12/2019, p.34, [url](#)

³²⁵ RWB, 23/07/2020, [url](#)

³²⁶ *Le Courier des Balkans*, 27/05/2021, [url](#)

³²⁷ Balkan Insight, 03/05/2022, [url](#)

³²⁸ AI, 07/04/2021, [url](#)

³²⁹ AI, 29/03/2022, [url](#)

³³⁰ EC, 06/10/2020, p.28, [url](#)

³³¹ EC, 19/10/2021, [url](#)

³³² EC, 12/10/2022, p.31, [url](#)

³³³ USDoS, 30/03/2021, p.9, [url](#)

³³⁴ USDoS, 03/03/2017, [url](#)

³³⁵ USDoS, 30/03/2021, p.10, [url](#)

dan één derde van de schendingen van de rechten van journalisten onderzocht. In dit rapport wordt dit als een teken gezien van de inefficiënte aanpak van aanvallen op journalisten.³³⁶

Er zijn in Bosnië-Herzegovina verschillende ngo's die proberen gevallen van agressie, bedreigingen of aanvallen op journalisten te registreren en op te volgen. Zo is er BH Novinari, een organisatie die jaarlijks het aantal geregistreerde aanvallen op journalisten bekendmaakt.³³⁷ Ook de Ombudsdienst ontvangt jaarlijks klachten over aanvallen op journalisten en rapporteert deze.³³⁸ Ook het OVSE-netwerk van mensenrechtenactivisten monitort gevallen van bedreigingen tegen journalisten in het hele land en volgt de behandeling ervan door de autoriteiten strikt op. De OVSE steunt ook de Free Media Helpline van de BiH Association of Journalists en monitort ontwikkelingen in smaadzaken tegen journalisten.³³⁹

Hoewel gevallen van smaad in Bosnië-Herzegovina niet langer strafrechtelijk vervolgd kunnen worden (zie supra), blijven journalisten sinds vele jaren geconfronteerd met politiek gemotiveerde klachten bij het gerecht. Het gaat over klachten omwille van smaad.³⁴⁰ Ook in 2020 zijn journalisten geconfronteerd met klachten voor smaad met de bedoeling hen het zwijgen op te leggen.³⁴¹ Volgens AI (2022) heeft de BiH Journalists Association bijna 300 smaadzaken tegen journalisten geregistreerd die hangende waren voor één van de talrijke rechtbanken in het land. In 80% van deze gevallen zijn de klachten ingediend door politici.³⁴² Volgens de EC (2022) zouden de rechtbanken een passende procedure en ook een consistente rechtsspraak in verband met schadeloosstellingen moeten verzekeren voor de afhandeling van dit soort zaken.³⁴³

Ook volgens het jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapport (2021) wordt een groot aantal journalisten hiervoor nog steeds aangeklaagd, wat vaak resulteert in extreme hoge financiële boetes omwille van het veroorzaken van "mentale angsten".³⁴⁴

Volgens de EC worden ook mensenrechtenactivisten die opkomen voor gevoelige zaken (corruptie, vrouwenrechten, LGBTI, migranten, het klimaat) geconfronteerd met bedreigingen, pesterijen, gescheld en fysieke aanvallen. De autoriteiten slagen er niet in om vlug en systematisch dit soort aanvallen te veroordelen en te onderzoeken. Volgens de EC moeten de voor activisten bijzonder relevante wetten over de vrijheid van vereniging en van samenkomst nog altijd geharmoniseerd worden en ook in lijn gebracht worden met de Europese standaarden. Vooral dan wat betreft de gronden voor restrictie van het recht op samenkomsten en wat betreft de verantwoordelijkheden van de organisatoren ervan. Volgens de EC zou de wet over de vrijheid van samenkomst van het district Brčko als model moeten staan voor de andere entiteiten.³⁴⁵

In de periode 2019-2021 heeft de politie van Banja Luka minstens 160 klachten neergelegd tegen activisten betrokken bij de zaak van David Dragicevic (zie [2.2.1.](#)), wat experten die geciteerd worden in Balkan Insight als openlijke intimidatie zien door de autoriteiten van vrije burgers.³⁴⁶

³³⁶ USDoS, 30/03/2021, p.13, [url](#)

³³⁷ BH Novinari [website], s.d., [url](#)

³³⁸ EC, 19/10/2021, [url](#)

³³⁹ OSCE, s.d., [url](#)

³⁴⁰ USDoS, 03/03/2017, [url](#)

³⁴¹ HRW, 13/01/2021, [url](#)

³⁴² AI, 29/03/2022, [url](#)

³⁴³ EC, 12/10/2022, p.31, [url](#)

³⁴⁴ USDoS, 30/03/2021, [url](#)

³⁴⁵ EC, 12/10/2022, p.32, [url](#)

³⁴⁶ Balkan Insight, 23/06/2021, [url](#)

Samenvatting

Bosnië-Herzegovina is een federale parlementaire democratie die bestaat uit twee grotendeels zelfstandige landsdelen (zogenaamde entiteiten) en ook nog het district Brčko, een gebied dat door beide entiteiten wordt bestuurd maar *de facto* geniet van een hoge vorm van zelfbestuur. Zowel op het staatsniveau en op het niveau van de entiteiten is sprake van semi-presidentiële systemen.

De Grondwet en de constituties van de twee erg autonome entiteiten garanderen formeel de scheiding der machten, maar hebben ook een unieke bijzonder complexe constitutionele structuur voorzien die heeft geleid tot een erg gedecentraliseerde, gefragmenteerde staat met zwakke centrale instellingen. De Grondwet is er dan ook nooit in geslaagd om het institutionele functioneren te garanderen, of om een gemeenschappelijke staatidentiteit aan te bieden met sterke beslissingsmechanismen.

Conform de Dayton-akkoorden van 14 december 1995, staat Bosnië-Herzegovina formeel nog steeds onder het toezicht van de internationale gemeenschap en een zogenoemde Hoge Vertegenwoordiger. Sinds 2005 is de hoofdverantwoordelijkheid voor de verdere transitie van het land niettemin overgedragen aan de binnenlandse politieke actoren en komt de Hoge Vertegenwoordiger nauwelijks nog tussen in het binnenlandse beleid. De overdracht van verantwoordelijkheden heeft echter niet geleid tot de verwachte resultaten. De actuele, diverse Bosnische leiders komen nog steeds uit de etno-nationalistische elites uit de oorlogstijd en ze hebben helemaal geen gezamenlijke visie over de toekomst van het land.

Bovendien brengen gezaghebbende bronnen de staat van de democratie in Bosnië-Herzegovina (net als in de andere landen van de westelijke Balkan) ook in verband met het fenomeen *state capture* (het kapen van de staat). Hiermee wordt een sterke verwevenheid bedoeld tussen politieke en economische elites waarbij niet alleen cliëntelisme maar ook corruptie en georganiseerde misdaad een fundamentele rol spelen. Het gevolg van deze verwevenheid is dat de politiek (op alle niveaus) uitgebreid kan tussenkomen bij het gerecht, de overheidsadministraties en de media.

De Grondwet en andere wetgeving voorzien burgers van de mogelijkheid om hun regeringen te verkiezen in vrije, faire en periodieke verkiezingen, middels een geheime stembus en gebaseerd op algemeen en gelijk kiesrecht. Verkiezingen zijn doorgaans competitief maar de resultaten ervan worden gekenmerkt door een voortschrijdende segmentering langs etnische breuklijnen. De dominerende nationalistische partijen slagen er bij de regeringsvorming op alle niveaus ook in om multi-etnische oppositiepartijen niet te laten deelnemen aan het beleid.

Tussen 2018 en 2022 (gedurende de hele vierjarige legislatuur) heeft de FBiH-regering als *caretaker* regering gefunctioneerd en sinds de tweede helft van 2021 is Milorad Dodik vanuit de RS gestart met offensieve retoriek (onder meer de oproep van een boycot van de federale instellingen) die er bewust op gericht is om het land te ontwrichten. Sinds zijn dreigementen om de RS terug te trekken uit staatsstructuren is Bosnië-Herzegovina voor de ernstigste uitdaging komen te staan sinds de ondertekening van de Dayton-akkoorden. Het vertrouwen tussen de politici van de verschillende gemeenschappen is bijna helemaal gebroken.

Het land beschikt over een institutioneel, wetgevend en strategisch kader voor deze strijd tegen corruptie maar de veelheid aan administraties op de niveaus van de staat, de entiteiten, de kantons en de gemeentes, elk met eigen wetten en regels, werkt een doortastend anticorruptiebeleid ernstig tegen. Rechtbanken hebben (sinds jaren) nauwelijks zaken van corruptie op hoog niveau behandeld en in de behandelde zaken zijn slechts opgeschorte straffen gevolgd. Er is nood aan een sterke politieke wil om corruptie op een doeltreffende wijze aan te pakken én aan een robuust antwoord van het gerecht op corruptie op hoog niveau.

In de strijd tegen de georganiseerde misdaad, neemt Bosnië-Herzegovina deel aan de activiteiten van Interpol. Het land heeft ook diverse samenwerkingsakkoorden afgesloten met de onmiddellijke buurlanden. Binnenlandse wetgeving tegen de georganiseerde misdaad beantwoordt aan de

internationale standaarden maar de implementatie ervan vertoont ernstige gebreken. Bijgevolg zijn in Bosnië-Herzegovina zowel maffieuze groepen, criminele netwerken die ingebed zijn in het staatsapparaat als ook buitenlandse criminele groepen actief in de drugs- en wapenhandel, of andere georganiseerde criminaliteit. Politieke en criminele groepen hebben vaak overlappende belangen.

De internationaal erkende mensenrechten en basisvrijheden zoals die aangegeven zijn in het EVRM (plus protocollen) zijn verzekerd. Ze zijn rechtstreeks afdwingbaar en hebben prioriteit op alle bestaande wetgeving. In Annex 6 van de Dayton-akkoorden (1995) staat dat de ondertekenaars de internationaal erkende mensenrechten en fundamentele vrijheden zullen respecteren. Bosnië-Herzegovina heeft alle belangrijke Europese en internationale mensenrechteninstrumenten geratificeerd en de meeste ook opgenomen in de Grondwet. Het wetgevende en institutionele kader voor de mensenrechten en de democratie is (algemeen gesproken) voorhanden. Maar, verschillende bronnen halen aan dat er geen allesomvattend beleidskader is voor de promotie en het afdwingen van de mensenrechten. De bescherming van de mensenrechten verloopt ongelijk in het land.

Hoewel etnische verschillen een sterke negatieve kracht in de samenleving blijven en bepaalde politieke uitlatingen bijdragen tot een sfeer van vijandigheid, afwijzing en intimidatie van minderheidsgroepen, leven de verschillende gebieden van Bosnië-Herzegovina in de praktijk zonder problemen samen. Er blijven wel gevallen opduiken van discriminatie, haattaal en haatmisdrijven op basis van religieuze gronden.

Annex 6 van de Dayton-akkoorden neutraliseert ook discriminatie op eender welke basis, zij het nu nationaliteit, geslacht, ras, religie, taal, politieke overtuiging of het behoren tot een of andere sociale groep. De wetgeving tegen discriminatie is in 2016 verder aangepast met als bedoeling de bestaande antidiscriminatiemechanismes te versterken. De belangrijkste uitdaging bij de implementering ervan is het complexe politieke en wettelijke kader.

De werking van de politie is zonder meer gericht op het creëren van een veilige omgeving voor de hele bevolking. De civiele autoriteiten behouden intussen de effectieve controle over de veiligheidsdiensten en de politie voert arrestaties uit op basis van gerechtelijke bevelen en ook conform de wettelijke voorschriften. Het gebrek aan duidelijke afscheidingen tussen de zestien politiediensten in het land kan evenwel tot verwarring en overlappende verantwoordelijkheden leiden. Wie klachten heeft over de politie (het gebruik van excessief geweld, vuurwapens, corruptie, misbruik van politiebevoegdheden) kan terecht bij interne controleorganen of de Ombudsdienst. Klachten kunnen leiden tot een strafrechtelijke procedure.

Het gerecht in Bosnië-Herzegovina is georganiseerd in vier systemen: de federale staat, de beide entiteiten en het district Brčko. Elk van deze vier systemen heeft een eigen jurisdictie en eigen interne institutionele structuren. Deze specifieke organisatie leidt tot een algemene inefficiëntie. Niettemin voorziet de Grondwet voor iedereen het recht op een eerlijk proces (in burgerlijke en in strafzaken). In verband met de gerechtelijke procedures zijn de gebruikelijke internationale rechten en standaarden voor verdachten voorzien. De autoriteiten respecteren de meeste van deze rechten ook, al gebeurt dit niet overal in het land op gelijke manier.

Individueen en organisaties kunnen steeds een zaak aanspannen bij binnenlandse rechtbanken en daarbij steeds beroep aantekenen (tot op het niveau van het Grondwettelijk Hof en zo nodig ook nog bij het EHRM). Het recht op juridische bijstand is voorzien maar wordt niet overal gelijk gehandhaafd wat nadelig is voor de zwaksten. Naast de wettelijke voorzieningen binnen de gewone rechtsgang zijn er ook nog andere onafhankelijke instellingen waartoe zowel burgers als ngo's zich kunnen wenden en die eveneens waken over de bescherming van de mensenrechten. Zo behandelt de Ombudsdienst klachten in verband met mensenrechtenschendingen (of -tekorten) die begaan zijn door de nationale autoriteiten, de entiteiten of door het district Brčko. In geval van een vastgestelde mensenrechtenschending kan de Ombudsdienst een aanbeveling voor de bevoegde autoriteiten opmaken. Verder is er het ministerie van Mensenrechten en Vluchtelingen en ook een aantal

parlementaire comités en andere overheidsagentschappen en –raden. Hun rol is om de bescherming van de mensenrechten verder te promoten en te beschermen.

In Bosnië-Herzegovina zijn ook talloze ngo's actief. Zij spelen een belangrijke rol niet alleen op vlak van humanitaire hulp, maar ook als verdediger van gemarginaliseerde bevolkingsgroepen bij de autoriteiten en het aanmoedigen tot participatie in de bestuursorganen. Ngo's kunnen eveneens zorgen voor gratis rechtsbijstand. Wel kunnen burgermaatschappijactivisten die werken op gevoelige onderwerpen te maken krijgen met overheidsdruk, bedreigingen en fysieke aanvallen.

Door gebrekkige implementering van de wetgeving zijn mensen uit bepaalde groepen van de samenleving (Roma, slachtoffers van huiselijk geweld, LGBTI-personen, journalisten en activisten, ...) in bepaalde situaties kwetsbaar. Voor organisaties binnen de burgermaatschappij, die vrij en robuust aanwezig is in Bosnië-Herzegovina, is het mogelijk om voor deze mensen ongehinderd de toegang te faciliteren tot de beschermingsmogelijkheden van politie en gerecht.

Bibliografie

Specifieke geschreven en audiovisuele bronnen

Het Asielagentschap van de Europese Unie (EUAA)

European Asylum Support Office (EASO), *Country of Origin Information Report Bosnia and Herzegovina Country Focus*, 14/11/2016, https://www.ecoi.net/en/file/local/1024002/2162_1479371345_easo-coi-report-bih-final-final-201611.pdf [geraadpleegd op 20/08/2020]

De Raad van Europa

Council of Europe (CoE) - Commissioner for Human Rights, *Report by Niels Muiznieks*, 07/11/2017, https://www.ecoi.net/en/file/local/1418636/1226_1512033433_16807642b1.pdf, [geraadpleegd op 22/02/2018]

Council of Europe (CoE) - European Commission against Racism and Intolerance (ECRI), *ECRI Conclusions on the Implementation of the Recommendations in respect of Bosnia and Herzegovina subject to interim follow-up*, 19/03/2020, <https://rm.coe.int/ecri-conclusions-on-the-implementation-of-the-recommendations-in-respe/16809cde0e> [geraadpleegd op 20/09/2021]

Council of Europe (CoE) - Parliamentary Assembly, *Alternatives to Europe's substandard IDP and refugee collective centres*, 05/05/2014, http://www.ecoi.net/file_upload/1226_1399971724_xrefviewpdf.pdf, [geraadpleegd op 22/02/2018]

Council of Europe (CoE) - Parliamentary Assembly, *Alternatives to Europe's substandard IDP and refugee collective centres*, 05/05/2014, http://www.ecoi.net/file_upload/1226_1399971724_xrefviewpdf.pdf, [geraadpleegd op 22/02/2018]

Council of Europe (CoE), *Action Plan for Bosnia and Herzegovina 2022-2025*, 17/11/2021, <https://rm.coe.int/action-plan-bosnia-and-herzegovina-2022-2025-eng/1680a54231> [geraadpleegd op 7/11/2022]

Council of Europe (CoE), *Assessment of the efficiency of the Institution of human rights ombudsman of Bosnia and Herzegovina*, 5/2018, <https://rm.coe.int/assessment-of-the-efficiency-of-the-institution-of-ombudsman/16808f13be> [geraadpleegd op 14/12/2021]

Council of Europe (CoE), *Bosnia and Herzegovina*, s.d., <https://pjp-eu.coe.int/en/web/roma-local-governance/bosnia-and-herzegovina> [geraadpleegd op 20/08/2020]

Council of Europe (CoE), *Bosnia and Herzegovina: little progress in the implementation of recommendations on local and regional democracy*, 03/07/2019, <https://www.coe.int/en/web/congress/-/bosnia-and-herzegovina-little-progress-in-the-implementation-of-recommendations-on-local-and-regional-democracy> [geraadpleegd op 20/08/2020]

Council of Europe (CoE), *Council of Europe anti-torture Committee publishes report on its 2019 visit to Bosnia and Herzegovina*, 14/09/2021, <https://www.coe.int/en/web/cpt/-/council-of-europe-anti-torture-committee-publishes-report-on-its-2019-visit-to-bosnia-and-herzegovina> [geraadpleegd op 20/09/2021]

Council of Europe (CoE), *Newsroom*, s.d., <https://pjp-eu.coe.int/en/web/roma-local-governance/newsroom/> [geraadpleegd op 20/08/2020]

Council of Europe (CoE), *Romacted II Kick off in Bosnia and Herzegovina*, 19/10/2021, <https://pjp-eu.coe.int/en/web/roma-local-governance/-/romacted-ii-kick-off-in-bosnia-and-herzegovina> [geraadpleegd op 14/12/2021]

Andere geschreven en audiovisuele bronnen

Aljazeera, *Bosnia-Herzegovina court rules not to hand Keskin over to Turkey*, 17/12/2019, <https://www.aljazeera.com/news/2019/12/bosnia-herzegovina-court-rules-hand-keskin-turkey-191217065837153.html> [geraadpleegd op 20/08/2020]

- Amnesty International (AI), *Bosnia and Herzegovina 2017/18*, 22/02/2018, <https://www.amnesty.org/en/countries/europe-and-central-asia/bosnia-and-herzegovina/report-bosnia-and-herzegovina/>, [geraadpleegd op 22/02/2018]
- Amnesty International (AI), *Bosnia and Herzegovina 2020*, 07/04/2021, <https://www.amnesty.org/en/location/europe-and-central-asia/bosnia-and-herzegovina/report-bosnia-and-herzegovina/> [geraadpleegd op 20/09/2021]
- Amnesty International (AI), *Amnesty International Report 2021/22; The State of the World's Human Rights; Bosnia and Herzegovina 2021*, 29/03/2022, <https://www.ecoi.net/en/document/2070268.html> [geraadpleegd op 7/11/2022]
- Associated Press (AP), *Video prompts Bosnians to protest judicial corruption*, 29/05/2019, <https://apnews.com/4c5671b3193e4f98aea62989d53e1a5b> [geraadpleegd op 20/08/2020]
- B92, *The European Parliament adopted a Resolution on Bosnia and Herzegovina*, 24/06/2021, https://www.b92.net/eng/news/region.php?yyyy=2021&mm=06&dd=24&nav_id=111094 [geraadpleegd op 20/09/2021]
- Balkan Insight, *Bosnia Chief Prosecutor Gordana Tadić Axed for 'Negligence'*, 26/07/2021, <https://balkaninsight.com/2021/07/26/bosnia-chief-prosecutor-gordana-tadic-axed-for-negligence/> [geraadpleegd op 20/09/2021]
- Balkan Insight, *Bosnia Federation Prime Minister Detained in 'Respirators' Affair'*, 29/05/2020, <https://balkaninsight.com/2020/05/29/bosnia-federation-prime-minister-detained-in-respirators-affair/> [geraadpleegd op 20/09/2021]
- Balkan Insight, *Bosnia's Electoral Reform Logjam Defies West's Weak Diplomacy*, 14/07/2021, <https://balkaninsight.com/2021/07/14/bosnias-electoral-reform-logjam-defies-wests-weak-diplomacy/> [geraadpleegd op 20/09/2021]
- Balkan Insight, *Bosnia's Federation Entity Finally Forms New Parliament*, 20/02/2019, <https://balkaninsight.com/2019/02/20/bosnias-federation-entity-finally-forms-new-parliament/> [geraadpleegd op 20/08/2020]
- Balkan Insight, *Bosnia's Institutions Must Take Lead in Implementing ECHR Judgements*, 07/01/2021, <https://balkaninsight.com/2021/01/07/bosnias-institutions-must-take-lead-in-implementing-echr-judgements/> [geraadpleegd op 20/09/2021]
- Balkan Insight, *Bosnia's Post-Election Deadlock Has No End in Sight*, 31/01/2019, <https://balkaninsight.com/2019/01/31/bosnia-s-post-election-deadlock-has-no-end-in-sight-01-31-2019/> [geraadpleegd op 20/08/2020]
- Balkan Insight, *Bosnian Religious Group to Protest Against Sarajevo LGBT Pride*, 10/08/2021, <https://balkaninsight.com/2021/08/10/bosnian-religious-group-to-protest-against-sarajevo-lgbt-pride/> [geraadpleegd op 20/09/2021]
- Balkan Insight, *Council of Europe Assembly to Suspend Bosnia's Membership*, 24/06/2019, <https://balkaninsight.com/2019/06/24/council-of-europe-assembly-to-suspend-bosnias-membership/> [geraadpleegd op 20/08/2020]
- Balkan Insight, *Freedom House Moves Kosovo up - Bosnia, Macedonia Down*, 28/01/2015, <http://www.balkaninsight.com/en/article/four-countries-in-balkans-ranked-partly-free-by-freedom-house>, [geraadpleegd op 22/02/2018]
- Balkan Insight, *NATO Remains Obstacle to Bosnia Forming New Government*, 17/04/2019, <https://balkaninsight.com/2019/04/17/nato-remains-obstacle-to-bosnia-forming-new-government/> [geraadpleegd op 20/08/2020]
- Balkan Insight, *Police 'Targeting' of Bosnia Rights Activists Goes Unpunished*, 23/06/2021, <https://balkaninsight.com/2021/06/23/police-targeting-of-bosnia-rights-activists-goes-unpunished/> [geraadpleegd op 20/09/2021]

- Balkan Insight, *Sarajevo's Pride Parade Calls For More Rights for LGBT Community*, 14/08/2021, <https://balkaninsight.com/2021/08/14/sarajevos-pride-parade-calls-for-more-rights-for-lgbt-community/> [geraadpleegd op 20/09/2021]
- Balkan Insight, *What does Bosnian Serb strongman Milorad Dodik really want?*, 08/11/2021, <https://balkaninsight.com/2021/11/08/what-does-bosnian-serb-strongman-milorad-dodik-really-want/> [geraadpleegd op 14/12/2021]
- Balkan Insight, *Bosnia Elections: One Loser, no Clear Winners – Uncertain Prospects*, 04/10/2022, <https://balkaninsight.com/2022/10/04/bosnia-elections-one-loser-no-clear-winners-uncertain-prospects/> [geraadpleegd op 7/11/2022]
- Balkan Insight, *Bosnia Unveils LGBT Rights Strategy*, 12/10/2022, <https://balkaninsight.com/2022/10/12/bosnia-unveils-lgbt-rights-strategy/> [geraadpleegd op 7/11/2022]
- Balkan Insight, *Media Freedom Remains Major Concern in Balkans, Watchdog Says*, 03/05/2022, <https://balkaninsight.com/2022/05/03/media-freedom-remains-major-concern-in-balkans-watchdog-says/> [geraadpleegd op 7/11/2022]
- Balkan Insight, *Serb Leader Seeks Prosecution of Bosnian Presidency Chairman*, 24/08/2022, <https://balkaninsight.com/2022/08/24/serb-leader-seeks-prosecution-of-bosnian-presidency-chairman/> [geraadpleegd op 7/11/2022]
- Bertelsmann Stiftung's Transformation Index (BTI), *BTI 2018 Country Report - Bosnia and Herzegovina*, 31/01/2018, https://www.ecoi.net/en/file/local/1427398/488285_en.pdf [geraadpleegd op 20/08/2020]
- Bertelsmann Stiftung's Transformation Index (BTI), *BTI 2020 Country Report - Bosnia and Herzegovina*, 29/04/2020, https://www.bti-project.org/content/en/downloads/reports/country_report_2020_BIH.pdf [geraadpleegd op 20/08/2020]
- Bertelsmann Stiftung's Transformation Index (BTI), *BTI 2022 Country Report, Bosnia and Herzegovina*, 23/02/2022, pp.5-6, https://www.ecoi.net/en/file/local/2069783/country_report_2022_BIH.pdf [geraadpleegd op 7/11/2022]
- Civicus, *Inconsistent Police Responses to protests : female journalist receives death threats*, 16/10/2020, <https://monitor.civicus.org/updates/2020/10/16/inconsistent-police-responses-protests-female-journalist-receives-death-threats/> [geraadpleegd op 20/09/2021]
- Civil Rights Defenders, *Human Rights Defenders in the Western Balkans*, 12/2019, https://crd.org/wp-content/uploads/2020/06/200611_HRD-REPORTS-ALL_ENGa_Web_Redused.pdf [geraadpleegd op 20/09/2021]
- Civil Society Strengthening Platform (CSSP), *B&H: Women Victims of Violence Recognized as Beneficiaries of Free Legal Aid/BiH: Žene žrtve nasilja prepoznate kao korisnice besplatne pravne pomoći*, 13/07/2020, <https://cssplatform.org/bh-women-victims-of-violence-recognized-as-beneficiaries-of-free-legal-aid-bih-zene-zrtve-nasilja-prepoznate-kao-korisnice-besplatne-pravne-pomoci> [geraadpleegd op 20/08/2020]
- Clingendael Institute, *The destructive effects of state Policy Brief capture in the Western Balkans EU enlargement undermined*, 20/09/2020, https://www.clingendael.org/sites/default/files/2020-09/Policy_brief_Undermining_EU_enlargement_Western_Balkans_September_2020.pdf, [geraadpleegd op 20/09/2021]
- EBL News - Europe Balkan Latest News, *Bosnian constitutional court annuls Republika Srpska referendum result*, 01/12/2016, <https://eblnews.com/news/balkan/bosnian-constitutional-court-annuls-republika-srpska-referendum-result-46660> [geraadpleegd op 22/02/2018]
- Euronews, *Alleged police brutality in Bosnia and Herzegovina could be torture, says Council of Europe*, 14/09/2021, <https://www.euronews.com/2021/09/14/alleged-police-brutality-in-bosnia-and-herzegovina-could-be-torture-says-council-of-europe> [geraadpleegd op 20/09/2021]
- European Commission (EC), *2021 Enlargement package: European Commission assesses and sets out reform priorities for the Western Balkans and Turkey*, 19/10/2021, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_21_5275, [geraadpleegd op 28/10/2021]

European Commission (EC), *A credible enlargement perspective for and enhanced EU engagement with the Western Balkans*, 6/2/2018, https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/communication-credible-enlargement-perspective-western-balkans_en.pdf, [geraadpleegd op 22/02/2018]

European Commission (EC), *Analytical Report - Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament and the Council Commission Opinion on Bosnia and Herzegovina's application for membership of the European Union*, 29/05/2019, <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20190529-bosnia-and-herzegovina-analytical-report.pdf> [geraadpleegd op 20/08/2020]

European Commission (EC), *Bosnia and Herzegovina 2016 Report*, 09/11/2016, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2016/20161109_report_bosnia_and_herzegovina.pdf, [geraadpleegd op 22/02/2018]

European Commission (EC), *Bosnia and Herzegovina 2020 Report*, 06/10/2020, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/bosnia_and_herzegovina_report_2020.pdf [geraadpleegd op 28/10/2021]

European Commission (EC), *Bosnia and Herzegovina 2021 Report*, 19/10/2021, <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/system/files/2021-10/Bosnia%20and%20Herzegovina%202021%20report.PDF>, [geraadpleegd op 28/10/2021]

European Commission (EC), *Bosnia and Herzegovina 2022 Report*, 12/10/2022, <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2022-10/Bosnia%20and%20Herzegovina%20Report%202022.pdf> [geraadpleegd op 7/11/2022]

European Commission (EC), *Bosnia and Herzegovina on its European path*, 19/10/2021, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/system/files/2021-10/18102021_factograph_bosnia_and_herzegovina.pdf, [geraadpleegd op 28/10/2021]

European Commission (EC), *Bosnia and Herzegovina Progress Report 2015*, 10/11/2015, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2015/20151110_report_bosnia_and_herzegovina.pdf, [geraadpleegd op 22/02/2018]

European Commission (EC), *Commission Staff Working Document, Bosnia and Herzegovina 2018 Report, Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions 2018 Communication on EU Enlargement Policy*, 17/04/2018, <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20180417-bosnia-and-herzegovina-report.pdf> [geraadpleegd op 24/04/2018]

European Commission (EC), *Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions Enlargement Strategy and Main Challenges 2014-15*, 08/10/2014, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2014/20141008-strategy-paper_en.pdf, [geraadpleegd op 22/02/2018]

European Network of Human Rights Institutions (ENNHRI), *Human Rights Ombudsmen of Bosnia and Herzegovina*, s.d., <https://ennhri.org/our-members/bosnia-and-herzegovina/> [geraadpleegd op 14/12/2021]

European Network of National Human Rights Institutions (ENNHRI), *Bosnia and Herzegovina*, <https://ennhri.org/wp-content/uploads/2021/07/Bosnia-and-Herzegovina.pdf> [geraadpleegd op 7/11/2022]

European Parliament (EP), *Strong support for Bosnia and Herzegovina's integration into the European Union*, 24/06/2021, <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20210621IPR06635/strong-support-for-bosnia-and-herzegovina-s-integration-into-the-european-union> [geraadpleegd op 20/09/2021]

European Union Force in Bosnia and Herzegovina [website], s.d., <http://www.euforbih.org/eufor/index.php> [Geraadpleegd op 20/08/2020]

European Union (EU), *EU Annual Human Rights and Democracy Country Reports*, 23/03/2022, <https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/220323%202021%20EU%20Annual%20Human%20Rights%20and%20Democracy%20Country%20Reports.docx.pdf> [geraadpleegd op 7/11/2022]

European Western Balkans, *Elections in Bosnia and Herzegovina: Who won and what it means for the future?*, 16/10/2018, <https://europeanwesternbalkans.com/2018/10/16/elections-bosnia-herzegovina-won-means-future/> [geraadpleegd op 20/08/2020]

European Western Balkans, *The issue of NATO integration hinders the formation of the BiH government*, 22/08/2019, <https://europeanwesternbalkans.com/2019/08/22/the-issue-of-nato-integration-hinders-the-formation-of-the-bih-government/> [geraadpleegd op 20/08/2020]

European Western Balkans, *Transparency International: Corruption is on the rise in the Western Balkans*, 04/02/2021, <https://europeanwesternbalkans.com/2021/02/04/transparency-international-corruption-is-on-the-rise-in-the-western-balkans/> [geraadpleegd op 20/09/2021]

European Western Balkans, *Western Balkan countries successfully adopt anti-corruption laws, do not implement them effectively*, 06/05/2021, <https://europeanwesternbalkans.com/2021/05/06/western-balkan-countries-successfully-adopt-anti-corruption-laws-do-not-implement-them-effectively/> [geraadpleegd op 20/09/2021]

European Western Balkans (EWB), *European Court of Auditors: EU support for rule of law in Western Balkans ineffective*, 11/01/2022, <https://europeanwesternbalkans.com/2022/01/11/european-court-of-auditors-eu-support-for-rule-of-law-in-western-balkans-ineffective/> [geraadpleegd op 7/11/2022]

European Western Balkans (EWB), *Freedom House: Western Balkan countries remain hybrid regimes, decline for Serbia and BiH*, 20/04/2022, <https://europeanwesternbalkans.com/2022/04/20/freedom-house-western-balkan-countries-remain-hybrid-regimes-decline-for-serbia-and-bih/> [geraadpleegd op 7/11/2022]

European Western Balkans (EWB), *Policy Brief: Pressures on judges and prosecutors in BiH decrease trust in the judiciary*, 17/03/2022, <https://europeanwesternbalkans.com/2022/03/17/policy-brief-pressures-on-judges-and-prosecutors-in-bih-decrease-trust-in-the-judiciary/> [geraadpleegd op 7/11/2022]

European Western Balkans (EWB), *Transparency International 2021 CPI: Progress, stagnation and backsliding in the Western Balkan countries*, 27/01/2022, <https://europeanwesternbalkans.com/2022/01/27/transparency-international-2021-cpi-progress-stagnation-and-backsliding-in-the-western-balkan-countries/> [geraadpleegd op 7/11/2022]

France24, *Bosnia's Serb leader Dodik unveils plans to dismantle 'failed country'*, 22/10/2021, <https://www.france24.com/en/live-news/20211022-bosnia-s-serb-leader-dodik-unveils-plans-to-dismantle-failed-country> [geraadpleegd op 14/12/2021]

Freedom House, *Bosnia and Herzegovina Country report - Freedom in the World 2016*, 18/08/2016, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2016/bosnia-and-herzegovina>, [geraadpleegd op 22/02/2018]

Freedom House, *Freedom in the World 2019 - Bosnia and Herzegovina*, 04/02/2019, <https://freedomhouse.org/country/bosnia-and-herzegovina/freedom-world/2019> [geraadpleegd op 20/08/2020]

Freedom House, *Freedom in the World 2020 - Bosnia and Herzegovina*, 25/06/2020, <https://freedomhouse.org/country/bosnia-and-herzegovina/freedom-world/2020> [geraadpleegd op 20/08/2020]

Freedom House, *Freedom in the World 2021 Bosnia Herzegovina*, 03/03/2021, <https://freedomhouse.org/country/bosnia-and-herzegovina/freedom-world/2021> [geraadpleegd op 20/09/2021]

Freedom House, *Freedom in the World report 2017 Bosnia and Herzegovina*, 12/07/2017, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2017/bosnia-and-herzegovina>, [geraadpleegd op 22/02/2018]

Freedom House, *Nations in Transit 2021 Bosnia and Herzegovina*, 08/06/2021, <https://freedomhouse.org/country/bosnia-and-herzegovina/nations-transit/2021> [geraadpleegd op 20/09/2021]

Freedom House, *Nations in Transit Report 2017 Bosnia Herzegovina*, 03/04/2017, <https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2017/bosnia-and-herzegovina>, [geraadpleegd op 22/02/2018]

Freedom House, *Nations in transit report Bosnia and Herzegovina 2018*, 11/04/2018, <https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2018/bosnia-and-herzegovina>, [geraadpleegd op 27/08/2019]

Freedom House, *Nations in Transit*, 06/05/2020, https://freedomhouse.org/sites/default/files/2020-04/05062020_FH_NIT2020_vfinal.pdf [Geraadpleegd op 20/08/2020]

Global Organized Crime Index, *Bosnia and Herzegovina* [website], s.d., https://ocindex.net/country/bosnia_and_herzegovina [geraadpleegd op 7/11/2022]

- Human Rights Watch (HRW), *World Report 2015- Bosnia and Herzegovina*, 29/01/2015, <http://www.hrw.org/world-report/2015/country-chapters/bosnia-and-herzegovina>, [geraadpleegd op 22/02/2018]
- Human Rights Watch (HRW), *World Report 2018 Bosnia and Herzegovina*, 18/01/2018, <https://www.hrw.org/world-report/2018/country-chapters/bosnia-and-herzegovina>, [geraadpleegd op 22/02/2018]
- Human Rights Watch (HRW), *World Report 2019 - Events of 2018. Country Summary – Bosnia and Herzegovina*, 17/01/2019, <https://www.hrw.org/world-report/2019/country-chapters/bosnia-and-herzegovina> [geraadpleegd op 20/08/2020]
- Human Rights Watch (HRW), *World Report 2020 - Events of 2019. Country Summary - Bosnia and Herzegovina*, 14/01/2020, <https://www.hrw.org/world-report/2020/country-chapters/bosnia-and-herzegovina> [geraadpleegd op 20/08/2020]
- Human Rights Watch (HRW), *World Report 2021 Bosnia and Herzegovina*, 13/01/2021, <https://www.hrw.org/world-report/2021/country-chapters/bosnia-and-herzegovina> [geraadpleegd op 20/09/2021]
- Human Rights Watch (HRW), *Bosnia should immediately close inhumane migrant camp*, 19/10/2019, <https://www.hrw.org/news/2019/10/19/bosnia-should-immediately-close-inhumane-migrant-camp> [G-geraadpleegd op 20/08/2020]
- Human Rights Watch (HRW), *World Report 2022 - Bosnia and Herzegovina*, 13/01/2022, <https://www.ecoi.net/en/document/2066534.html> [geraadpleegd op 7/11/2022]
- International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association (ILGA) Europe, *Annual review of the Human Rights Situation of Lesbian, gay, bisexual, and Intersex People in Bosnia and Herzegovina covering the Period of January to December 2020*, 19/02/2021, https://www.ilga-europe.org/sites/default/files/2021/bosnia_and_herzegovina.pdf [geraadpleegd op 20/09/2021]
- International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association (ILGA) Europe, *Annual review of the human rights situation of lesbian, gay, bisexual, trans, and intersex people in Bosnia and Herzegovina covering the period of January to December 2021*, 27/04/2022, <https://www.ilga-europe.org/files/uploads/2022/06/BOSNIAH.pdf> [geraadpleegd op 7/11/2022]
- Independent Balkan News Agency (IBNA), *BiH: The number of indictments in corruption cases was reduced by half*, 25/08/2021, <https://balkan.eu.com/bih-the-number-of-indictments-in-corruption-cases-was-reduced-by-half/> [geraadpleegd op 20/09/2021]
- Independent Balkan News Agency (IBNA), *Republika Srpska should abolish the death penalty*, 10/10/2017, <http://www.balkan.eu.com/republika-srpska-should-abolish-the-death-penalty/>, [geraadpleegd op 22/02/2018]
- Independent Balkan News agency (IBNA), *US support new High Representative to BiH*, 01/06/2021, <https://balkan.eu.com/us-support-new-high-representative-to-bih/> [geraadpleegd op 20/09/2021]
- Independent Balkan News Agency (IBNA), *BiH Court ruled against the extradition of BiH citizens to Turkey*, 01/11/2019, <https://balkan.eu.com/bih-court-ruled-against-the-extradition-of-bih-citizens-to-turkey/> [geraadpleegd op 20/08/2020]
- Independent Balkan News Agency (IBNA), *Death penalty officially removed from Republika Srpska Constitution*, 04/11/2019, <https://balkan.eu.com/death-penalty-officially-removed-from-republika-srpska-constitution/> [geraadpleegd op 20/08/2020]
- Institute for War & Peace Reporting (IWPR), *Bosnian Census Risks Deepening Ethnic Rifts*, 06/12/2013, <http://iwpr.net/report-news/bosnian-census-risks-deepening-ethnic-rifts>, [geraadpleegd op 22/02/2018]
- Institution of Human Rights Ombudsman of Bosnia and Herzegovina (IHRO), *Universal Periodical Review On The Situation Of Human Rights In Bosnia And Herzegovina*, 29/04/2014, http://www.ombudsmen.gov.ba/documents/obudsmen_doc2014042915344347eng.pdf, [geraadpleegd op 22/02/2018]
- Institution of Human Rights Ombudsman of Bosnia and Herzegovina (IHRO), *Annual Report on results of the activities of the Institution of Human Rights Ombudsman of Bosnia and Herzegovina for 2013*, 13/05/2014,

http://www.ombudsmen.gov.ba/documents/obmudsmen_doc2014042313584567eng.pdf, [geraadpleegd op 22/02/2018]

Institution of the Human Rights Ombudsman of Bosnia and Herzegovina (IHRO), *Report on the rights of persons with disabilities (constitutional framework; equality; discrimination; women with disabilities; children with disabilities; awareness-raising*, 28/07/2016, http://www.ecoi.net/file_upload/1930_1471518901_int-crpd-ifl-bih-24844-e.doc, [geraadpleegd op 22/02/2018]

Institution of the Human Rights Ombudsman of Bosnia and Herzegovina (IHRO), *2018 Annual Report on the results of the activities of The Institution of The Human Rights Ombudsman of Bosnia and Herzegovina*, 03/2019, https://ombudsmen.gov.ba/documents/obmudsmen_doc2019030109434379eng.pdf [geraadpleegd op 20/08/2020]

Institution of the Human Rights Ombudsman of Bosnia Herzegovina (IHRO), *Annual Report on the Results of the activities of human rights ombudsman institution of Bosnia Herzegovina for 2020*, 03/2021, https://www.ombudsmen.gov.ba/documents/obmudsmen_doc2021030808580995eng.pdf [geraadpleegd op 14/12/2021]

International Crisis Group (ICG), *Watch List 2022; Bosnia and Herzegovina: Detering Disintegration*, 27/01/2022 <https://www.ecoi.net/en/document/2069889.html> [geraadpleegd op 7/11/2022]

Konrad-Adenauer-Stiftung (KAS), *Länderbericht Bosnien und Herzegowina*, 6/2020, <https://www.kas.de/documents/252038/7938566/Nach+zwölf+Jahren+erstmalig+Kommunalwahlen+in+Bosnien+und+Herzegowina+geplant.pdf/2f27575e-3cc9-0840-37c1-81b89ebff4d8?version=1.0&t=1592996408093> [geraadpleegd op 20/08/2020]

Le Courrier des Balkans, *Bosnie-Herzégovine: Milorad Dodik Menace l'une des rares voix libres de Banja Luka*, 27/05/2021, <https://www.courrierdesbalkans.fr/Bosnie-Herzegovine-Milorad-Dodik-voix-libres-Banja-Luka> [geraadpleegd op 20/09/2021]

N1, *TI BiH warns separate HJPC in Bosnia's RS entity would endanger legal security*, 08/02/2022, <https://ba.n1info.com/english/news/ti-bih-warns-separate-hjpc-in-bosnias-rs-entity-would-endanger-legal-security/> [geraadpleegd op 7/11/2022]

Office of the High Representative (OHR), *55th Report of the High Representative for Implementation of the Peace Agreement on BiH to the Secretary-General of the United Nations*, 05/08/2019, <http://www.ohr.int/55th-report-of-the-high-representative-for-implementation-of-the-peace-agreement-on-bih-to-the-secretary-general-of-the-united-nations/> [geraadpleegd op 20/08/2020]

Office of the High Representative (OHR), *59th report of the High Representative for Implementation of the Peace Agreement on Bosnia and Herzegovina to the Secretary-General of the United Nations*, 05/04/2021, <http://www.ohr.int/59th-report-of-the-high-representative-for-implementation-of-the-peace-agreement-on-bosnia-and-herzegovina-to-the-secretary-general-of-the-united-nations/> [geraadpleegd op 20/09/2021]

Office of the High Representative (OHR), *60th Report of the High Representative for Implementation of the Peace Agreement on Bosnia and Herzegovina to the Secretary-General of the United Nations*, 15/10/2021, <http://www.ohr.int/60th-report-of-the-high-representative-for-implementation-of-the-peace-agreement-on-bosnia-and-herzegovina-to-the-secretary-general-of-the-united-nations/> [geraadpleegd op 14/12/2021]

Office of the High Representative (OHR), *62nd report of the High Representative for Implementation of the Peace Agreement on Bosnia and Herzegovina to the Secretary-General*, 11/02/2022, <http://www.ohr.int/62nd-report-of-the-high-representative-for-implementation-of-the-peace-agreement-on-bosnia-and-herzegovina-to-the-secretary-general-2/> [geraadpleegd op 7/11/2022]

Office of the High Representative (OHR), *Dayton Peace Agreement*, 14/12/1995, <http://www.refworld.org/docid/3de497144.html>, [geraadpleegd op 22/02/2018]

Office of the High Representative (OHR), *Fifty-seventh report of the High Representative for Implementation of the Peace Agreement on Bosnia and Herzegovina*, 05/05/2020, <http://www.ohr.int/fifty-seventh-report-of-the-high-representative-for-implementation-of-the-peace-agreement-on-bosnia-and-herzegovina/> [geraadpleegd op 20/08/2020]

Office of the High Representative (OHR), *Special Report of the High Representative to the Secretary General of the UN on the Implementation of the GFAP in BiH*, 09/04/2015, <http://www.ohr.int/?p=30968&lang=en>, [geraadpleegd op 22/02/2018]

Organization for Security and Co-Operation in Europe (OSCE), *Assessment of the Work of Bosnia and Herzegovina Institutions in Combating Discrimination*, 19/03/2019, <https://www.osce.org/files/f/documents/3/a/414671.pdf> [geraadpleegd op 14/12/2021]

Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), *ASSESSMENT OF THE WORK of Bosnia and Herzegovina Institutions in Combating Discrimination*, 19/03/2019, <https://www.osce.org/files/f/documents/3/a/414671.pdf> [geraadpleegd op 20/08/2020]

Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), *Bosnia and Herzegovina General Elections 7 octobre 2018*, 25/01/2019, <https://www.osce.org/odihr/elections/bih/409905?download=true>, [geraadpleegd op 22/07/2019]

Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), *BOSNIA AND HERZEGOVINA-GENERAL ELECTIONS 7 October 2018-ODIHR Election Observation Mission Final Report*, 25/01/2019, https://www.osce.org/files/BIH%202018%20General%20-%20final%20report%20with%20MM_upd.pdf [geraadpleegd op 20/08/2020]

Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), *mandate*, s.d. <https://www.osce.org/mission-to-bosnia-and-herzegovina/mandate> [geraadpleegd op 20/09/2021]

Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), *Media freedom and development*, s.d., <https://www.osce.org/mission-to-bosnia-and-herzegovina/media-freedom-and-development> [geraadpleegd op 20/08/2020]

Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), *OSCE supports BiH HJPC conferences of chief prosecutors and court presidents*, 08/06/2022, <https://www.osce.org/mission-to-bosnia-and-herzegovina/519918> [geraadpleegd op 7/11/2022]

Organization for Security and Co-Operation in Europe (OSCE), *OSCE Mission to Bosnia and Herzegovina co-organizes training course on ethical standards and disciplinary practice for judges and prosecutors*, 01/10/2020, <https://www.osce.org/mission-to-bosnia-and-herzegovina/465600> [geraadpleegd op 20/09/2021]

Organization for Security and Co-Operation in Europe (OSCE), *Overview of Security of Bosnia Herzegovina*, s.d., <https://polis.osce.org/country-profiles/bosnia-and-herzegovina> [geraadpleegd op 20/09/2021]

Organization for Security and Co-Operation in Europe (OSCE), *Prevention and fight against domestic violence in focus of OSCE-organized workshop*, 18/11/2019, <https://www.osce.org/mission-to-bosnia-and-herzegovina/440486> [geraadpleegd op 10/08/2020]

Pointpulse, *Policing in Bosnia and Herzegovina*, 13/08/2015, <https://pointpulse.net/magazine/policing-in-bosnia-and-herzegovina/> [geraadpleegd op 20/08/2020]

Radio Free Europe (RFE), *Bosnian Intelligence Chief Arrested Over Money Laundering, Abuse Of Office*, 14/07/2021, <https://www.rferl.org/a/bosnia-intelligence-chief-probe/31358210.html> [geraadpleegd op 20/09/2021]

Radio Free Europe (RFE), *Ethnic Parties Dominate First Vote In Bosnia's Mostar In 12 Years*, 21/12/2020, <https://www.rferl.org/a/mostar-elections-bosnia-results/31011030.html> [geraadpleegd op 20/09/2021]

Radio Free Europe (RFE), *European Commission Recommends Granting Bosnia Candidate Status*, 12/10/2022, https://www.rferl.org/a/bosnia-eu-commission-candidate-recommendation/32079596.html?utm_source=divr.it&utm_medium=twitter [geraadpleegd op 7/11/2022]

Radio Free Europe (RFE), *UN's Tough New Bosnian Overseer Takes Up Post From Outgoing Inzko*, 01/08/2021, <https://www.rferl.org/a/schmidt-bosnia-dodik-united-nations/31388003.html> [geraadpleegd op 20/09/2021]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *After More Than A Year Of Waiting, Bosnians Finally Have A New Prime Minister*, 05/12/2019, <https://www.rferl.org/a/after-more-than-a-year-of-waiting-bosnians-finally-have-new-prime-minister/30309616.html> [geraadpleegd op 20/08/2020]

Regional Anti-Corruption Initiative, *Bosnia and Herzegovina* [website], s.d., <https://rai-see.org/learning-hub/mapping-anti-corruption-in-see/bosnia-and-herzegovina/> [geraadpleegd op 7/11/2022]

Reporters Without Borders (RWB), *Bosnia: Death threat against a journalist goes unpunished*, 23/07/2020, <https://rsf.org/en/news/bosnia-death-threat-against-journalist-goes-unpunished> [geraadpleegd op 14/12/2021]

Sarajevo Times, *Citizens to receive free Legal Aid in the Ministry of Justice of BiH*, 20/11/2016, <https://www.sarajevotimes.com/citizens-receive-free-legal-aid-ministry-justice-bih/> [geraadpleegd op 20/08/2020]

Sarajevo Times, *Two Police Officers arrested for taking Bribe of 10,000 Euros in Bosnia-Herzegovina*, 18/02/2020, <https://www.sarajevotimes.com/two-police-officers-arrested-for-taking-bribe-of-10000-euros-in-bosnia-herzegovina/> [geraadpleegd op 20/08/2020]

Sarajevo Times, *Peric: The Judiciary cannot be saved, it is definitely a destroyed System*, 24/04/2022, <https://sarajevotimes.com/peric-the-judiciary-cannot-be-saved-it-is-definitely-a-destroyed-system/> [geraadpleegd op 7/11/2022]

Sarajevo Times, *Salaries for Police Officers in FBiH have increased*, 15/04/2022, <https://sarajevotimes.com/salaries-for-police-officers-in-fbih-have-increased/> [geraadpleegd op 7/11/2022]

Sarajevo Times, *National Assembly adopted the Draft Law on the High Judicial and Prosecutorial Council of RS*, 10/02/2022, <https://sarajevotimes.com/national-assembly-adopted-the-draft-law-on-the-high-judicial-and-prosecutorial-council-of-rs/> [geraadpleegd op 7/11/2022]

Transparency International (TI), 2021, <https://www.transparency.org/en/cpi/2020/index/nz> [geraadpleegd op 20/09/2021]

Transparency International (TI), *Corruption Perceptions Index 2017*, sd, <https://www.transparency.org/country/BIH>, [geraadpleegd op 22/02/2018]

Transparency International (TI), *Corruption Perceptions Index- Bosnia and Herzegovina*, 2019, <https://www.transparency.org/en/cpi/2019/results/bih> [geraadpleegd op 20/08/2020]

Transparency International (TI), *Examining State Capture Undue Influence on Law-Making and the Judiciary in the Western Balkans and Turkey*, 2020, https://images.transparencycdn.org/images/2020_Report_ExaminingStateCapture_English.pdf [geraadpleegd op 20/09/2021]

Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR), *Press briefing notes on Bosnia and Herzegovina / Serbia*, 14/01/2022, https://www.ecoi.net/en/document/2066761.html?utm_source=dlvr.it&utm_medium=twitter [geraadpleegd op 7/11/2022]

United Nations (UN) Security Council, *Bosnia and Herzegovina : November 2016 Monthly Forecast*, 11/2016, http://www.securitycouncilreport.org/monthly-forecast/2016-11/bosnia_and_herzegovina_8.php, [geraadpleegd op 22/02/2018]

United Nations (UN), *Consideration of reports submitted by States parties under article 40 of the Covenant pursuant to the optional reporting procedure; Third periodic report of States parties due in 2016; Bosnia and Herzegovina*, 24/03/2016, http://www.ecoi.net/file_upload/1930_1466597115_ccpr-c-bih-3-6231-e.doc, [geraadpleegd op 22/02/2018]

United Nations (UN), *Security Council Renews Authorization of Multinational Stabilization Force in Bosnia and Herzegovina, Adopting Resolution 2315 (2016) Meetings Coverage and Press Releases*, 08/11/2016, <https://www.un.org/press/en/2016/sc12580.doc.htm>, [geraadpleegd op 22/02/2018]

UNWomen, *Standards and Engagement for Ending Violence against Women and Domestic Violence in Bosnia and Herzegovina*, 2016, <https://www2.unwomen.org/-/media/field%20office%20eca/attachments/pages/countries/evaw%20sida%20project%20fact%20sheet%207%20march%202016%20enq.pdf?la=en&vs=1654> [geraadpleegd op 14/12/2021]

US Department of State (USDOS) - Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, *Country Report on Human Rights Practices 2013 - Bosnia and Herzegovina*, 27/02/2014, http://www.ecoi.net/local_link/270663/387383_en.html, [geraadpleegd op 22/02/2018]

US Department of State (USDoS), *2018 Country Report on Human Rights Practices - Bosnia and Herzegovina*, 13/03/2019, <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/03/BOSNIA-AND-HERZEGOVINA-2018.pdf> [geraadpleegd op 20/08/2020]

US Department of State (USDoS), *2018 International Religious Freedom Report - Bosnia and Herzegovina*, 21/06/2019, <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/05/BOSNIA-AND-HERZEGOVINA-2018-INTERNATIONAL-RELIGIOUS-FREEDOM-REPORT.pdf> [geraadpleegd op 20/08/2020]

US Department of State (USDoS), *2019 Country Report on Human Right Practices - Bosnia and Herzegovina*, 11/03/2020, <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/02/BOSNIA-AND-HERZEGOVINA-2019-HUMAN-RIGHTS-REPORT.pdf> [geraadpleegd op 20/08/2020]

US Department of State (USDoS), *2021 Country Report on Human Rights Practices: Bosnia and Herzegovina*, 12/04/2022, p.31, https://www.state.gov/wp-content/uploads/2022/02/313615_BOSNIA-AND-HERZEGOVINA-2021-HUMAN-RIGHTS-REPORT.pdf [geraadpleegd op 7/11/2022]

US Department of State (USDoS), *Country Report on Human Rights Practices Bosnia and Herzegovina 2020*, 30/03/2021, <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2021/03/BOSNIA-AND-HERZEGOVINA-2020-HUMAN-RIGHTS-REPORT.pdf> [geraadpleegd op 20/09/2021]

US Department of State (USDoS), *Country Report on Human Rights Practices 2018 - Bosnia and Herzegovina*, 13/03/2019, <https://www.ecoi.net/en/document/2004276.html> [geraadpleegd op 14/12/2021]

Women Against Violence Europe, *Mapping of sexual violence services in the western Balkans and Turkey*, 10/2019, https://cssplatform.org/wp-content/uploads/2019/10/CSSPWAVE_SVReport190927_web.pdf [geraadpleegd op 7/11/2022]

XINHUANET.com, *Three BiH police officers arrested over bribery, documents forgery*, 15/02/2019, http://www.xinhuanet.com/english/2019-02/15/c_137822239.htm [geraadpleegd op 20/08/2020]